

T.C

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI
VE
BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ
1923-1941**

AHMET ÖZKAYA

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul- 2022

T.C

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİ COĞRAFYA ÇALIŞMALARI
VE
BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ
1923-1941**

AHMET ÖZKAYA

**DANIŞMAN
PROF. DR. Ş. CAN ERDEM**

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul- 2022

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışırda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağılı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

.... / /

AHMET ÖZKAYA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMA	II
TABLOLAR	III
ÖNSÖZ	IV
ABSTRACT	V
ÖZET	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. TÜRKİYE’DE MODERN COĞRAFYANIN DOĞUŞU 1915-1933	6
1.1. Türkiye’de Modern Coğrafyanın Kurumsallaşması: 1933 – 1941.....	13
1.1.1. Türk Coğrafya Tarihinde Dönemlere Ayırma Çalışmaları	17
İKİNCİ BÖLÜM	
2. BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ’NİN ANA AMAÇLARI	19
2.1. Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde Program ve Kitap Komisyonu’nun Çalışmaları	26
2.1.1. İlkokullarda Müfredat Değişikliği	27
2.1.2. Ortaokullarda Müfredat Değişikliği	27
2.1.3. Lise Müfredatlarında Yapılan Değişiklikler	28
2.1.4. Ticaret, Sanat ve Öğretmen Okulları	28
2.2. Program ve Kitap Komisyonu Tarafından Yapılan Müzakereler	28
2.2.1. Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde Coğrafya Terimleri Çalışmaları	29
2.2.2. Terim Komisyonu Tarafından Hazırlanan Rapor.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. BÖLGESEL COĞRAFYANIN TARİHİ VE TARİHİ BÖLGELER	36
3.1. Bölgesel Coğrafyanın İlk Örneği: Strabon.....	36
3.1.1. Çin ve Müslüman Coğrafyasında Bölgeler	37
3.1.2. Avrupa’da Bölgesel Coğrafya.....	38
3.1.3. 1941 Yılı Öncesinde Anadolu’yu Bölgelere Ayırma Çalışmaları.....	41
3.1.4. Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde Türkiye’nin 7 Coğrafi Bölgeye Ayrılması	45
3.3. Bölgelerin Belirlenmesinde Ana Etkenler	46
3.2.1. Coğrafi Bölgelerin İsimlendirilmesi	47
3.2.2. Coğrafi Bölgeye Dair Bazı Hususlar	47
3.2.3. 7 Coğrafi Bölgeye Getirilen Teknik Eleştiriler	51
SONUÇ	59
EKLER	63
KAYNAKLAR	88
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

Bkz. : Bakınız

S. : Sayı

v.d. : ve diğerleri

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

DSİ : Devlet Su İşleri

DTCF : Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

MTA : Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TBMM ZC. : Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

TCK : Türk Coğrafya Kurumu

TDK : Türk Dil Kurumu

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

TTK : Türk Tarih Kurumu

USGS : Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırmaları Kurumu

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

TABLÖLAR

Tablo 1: Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ne katılanların listesi

Tablo 2: Türk Coğrafya Kurumu'nun kurucu üyeleri

Tablo 3: Kongre tarafından ele alınan bazı terimlerin listesi

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi Coğrafya Çalışmaları ve Birinci Türk Coğrafya Kongresi 1923-1941 adlı yüksek lisans tez çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Osmanlı'da coğrafya çalışmaları ana hatlarıyla ele alınmıştır. Dönüm noktası olarak, 1915 yılında İstanbul Darülfünununda coğrafya bölümünün kurulmasıyla birlikte çalışmalar hız kazanmıştır. 1922 yılına kadar devam eden savaşlar sebebiyle önemli adımlar atılamasa da kurumsallaşma açısından önemli faaliyetler gerçekleşmiştir. 1915 yılından 1941 yılına kadar olan süreçte coğrafya kurumsallaşmasını tamamlamış ve Birinci Türk Coğrafya Kongresi, coğrafya çalışmalarının niteliğini daha da arttırmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü, Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin ana amaçlarını, kurulan komisyonların görevlerini, günümüz coğrafya eğitimi açısından önemini ele almaktadır. Hasan Âli Yücel'in kongreden beklentileri de çalışmaya konu edilmiştir.

Üçüncü bölümde, kongrenin en çok mesaisini harcadığı coğrafi bölgeler ele alınmıştır. 7 coğrafi bölge, kongreden itibaren coğrafyacıların tartıştığı bir konu olmuştur. Gerek akademik gerekse medyada bazı haberler çıkmıştır. Bu sebeple 7 coğrafi bölgenin nasıl tespit edildiği ele alındıktan sonra, getirilen eleştiriler değerlendirilmiştir.

Tez konusunu şahsıma öneren değerli hocam Prof. Dr. Tülay Alim BARAN ve bana desteklerini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Ş. Can ERDEM'e içtenlikle teşekkür ederim.

ABSTRACT

The modern structuring of geography emerged with the establishment of the Istanbul Darülfun in 1915. Although the transition process to modern geography was started in the Ottoman Empire from the time of Kâtip Çelebi, the steps taken to catch up with the West in real terms accelerated since 1915, albeit late. The study of geography in the Ottoman Empire, using mostly secondary and tertiary sources, to see and describe geography as a memorized activity shows that the country's geography missed the developments in Europe. An important step was taken thanks to the geography department opened in the modern university in 1915 and the arrival of foreign academics. Despite various social, political and economic difficulties in the period up to the 1933 university reform, modern structuring continued. 1933 university reform is the development of modern geography in Turkey. As a matter of fact, an important step was taken thanks to the First Turkish Geography Congress to be held in 1941 and the Turkish Geography Institute and Turkish Geography Magazine. Geography has been on the rise since 1941, after the modern reconstruction process from 1915 to 1941. In this study, the development process of geography from 1915 to 1941 and the First Turkish Geography Congress were discussed.

Keywords: First Turkish Geography Congress, Turkish Geography History, 7 Geographical Regions, Regional geography, Hasan Âli Yücel

ÖZET

Coğrafyanın modern anlamda yapılanması, 1915 yılında İstanbul Darülfünunun kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı'da, Kâtip Çelebi'den itibaren modern coğrafyaya geçiş süreci başlatılmakla birlikte, gerçek anlamda Batı'yı yakalamak için atılan adımlar geçte olsa 1915 yılından itibaren hızlanmıştır. Osmanlı'da coğrafya çalışmaları daha çok ikincil ve üçüncül kaynaklardan yararlanma şeklinde ilerlemiştir. Bu dönemde coğrafyanın ezber bir faaliyet olarak görülmesi, coğrafyanın Avrupa'daki gelişmeleri kaçırdığını gösterir. 1915'e gelindiğinde modern olarak yapılanan Darülfünunda açılan coğrafya bölümü ve yabancı akademisyenlerin getirilmesi sayesinde önemli bir adım atılmıştır. 1933 yılında üniversite reformuna kadar olan süreçte yaşanan çeşitli sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlara rağmen, modern yapılanma sürdürülmüştür. 1933 yılında yapılan üniversite reformu, coğrafyanın Türkiye'de modern anlamda yapılanmasının hızlanması olarak görülebilir. Nitekim 1941 yılında yapılacak olan Birinci Türk Coğrafya Kongresi ve ardından kurulan Türk Coğrafya Kurumu ve Türk Coğrafya Dergisi sayesinde önemli bir adım atılmış ve coğrafya 1915 yılından 1941 yılına kadar olan yapılanma sürecinden sonra, 1941 yılından itibaren yükselişe geçmiştir. Bu çalışmada 1915 yılından 1941 yılına kadar coğrafyanın gelişim süreci ve Birinci Türk Coğrafya Kongresi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Türk Coğrafya Kongresi, Türk Coğrafya Tarihi, 7 Coğrafi Bölge, Bölgesel Coğrafya, Hasan Âli Yücel

GİRİŞ

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren başlayan batılılaşma hareketi, cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte hız kazanmıştır. Avrupa'da 300 yıl boyunca devam eden modernleşme hareketini Osmanlı 19. yüzyıldan itibaren yakalamaya çalışmıştır. Ancak Avrupa'da uzun yıllar boyunca devam eden Aydınlanma hareketi, sağlam temeller üzerine oturmuştur. Avrupa'da Aydınlanma hareketi sadece tavandan değil, tabandan da destek görmüş ve bu hareket aşamalı bir şekilde ilerlemiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde batılılaşma hareketi başlamış olsa da hem geç kalınmış hem de bu hareket tabanda yeterince etkili olamamıştır. Cumhuriyet, Osmanlı'dan kalan mirası devralmış ve batılılaşma hareketine hız kazandırmıştır. Osmanlı'da Batı tarzı yapılanma; askeri, siyasi, ekonomik ve eğitim dahil olmak üzere birçok yenileşme hareketi görülür. Bu yenileşme hareketi daha çok askeri alanda ön plana çıkmıştır. Atatürk'ün ifadesiyle muasır medeniyetler seviyesine çıkmak isteyen Türkiye, cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte hem reformları hızla gerçekleştirmiş hem de alt-yapı eksikliğini gidererek ciddi kurumsallaşma faaliyetlerine girişmiştir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı'yla birlikte başlayan modernleşme süreci, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte de devam ettirilmiştir. Ancak Osmanlı'dan beri devam eden eğitim sorunu, yeni cumhuriyetin çözmesi gereken en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Cumhuriyet, nitelikli insan gücüyle muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkmak için reformlar hayata geçirmiştir. İlköğretimden üniversiteye kadar nitelikli insan gücü yetiştirebilmek için köklü değişiklikler yapılmıştır.

Atatürk, yaptığı tüm faaliyetlerde bilimsel dünya görüşüne dayanan bir devlet adamıdır. Bilim, onun hayatında baş aktör olmuştur.¹ Atatürk'ün bilime ne kadar önem verdiği onun sözlerinden de anlaşılabilir. Bursa'da öğretmenlere hitaben:²

“Bilim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ulus kişinin kafasına koyacağız. Bilim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”

Sözü son derece açıktır. Bir diğer sözünde ise şunları ifade eder:³

“Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, başarı için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve ilerlemeleri zamanında takip etmek şarttır.”

Atatürk, bilimi hayatın her alanına yaymak için mücadele etmiş bir liderdir. Bu sayede günümüzde bilimsel alanda tüm sorunlara rağmen bir ilerlemeden bahsedebiliyorsak, bunu

¹ Atatürk, ilerlemenin en önemli unsurunu bilim olarak görmüştür. Şerif Mardin tarafından da belirtildiği üzere dönemin yükselen ideolojileri olan faşizm ve Nazizm gibi eğilimlere hep karşı olmuş ve demokrasiye inanmıştır. Bkz. Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 20.

² Seha Meray, *Su Başlarını Devler Tutmuş: Denemeler, Söyleşiler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 103.

³ Genelkurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, I. Cilt. Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1984, s. 283.

başta Osmanlı'da başlayan yenileşme hareketlerine, daha sonra köklü kurumların temelini atan ve onları istikrarlı bir biçimde ilerleten cumhuriyete borçluyuzdur.

Atatürk ve arkadaşlarının öncelikli olarak eğitim meselesini ele alması elbette tesadüfi bir durum değildir. Bununla ilgili olarak 1933'de Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmesi kısa sürede etkisini göstermiş ve bilimsel faaliyetler hız kazanmıştır. Atatürk, modern okulların yanı sıra Türkiye'nin bilimsel faaliyetlerinin de hızlanması için günümüze kadar gelen köklü kurumların temelini atılmasını sağlamıştır.

15 Nisan 1931'de kurulan Türk Tarih Kurumu ve 12 Temmuz 1932 yılında kurulan Türk Dil Kurumu sayesinde Türklerin tarihi ve dilinin kökeni hakkında yapılan araştırmaların yanı sıra dilde sadeleşme çalışmaları gibi çeşitli ilerlemeler gerçekleşmiştir. Atatürk, tüm bu kurumların yanı sıra Türk Coğrafya Kurumu gibi bir kurum kurdurtmak istese de dönemin şartları gereği bu gerçekleşmemiştir. Ancak bu kurum, 1941 yılında Hasan Âli Yücel'in direktifleriyle toplanmış ve 1942 yılında hayata geçmiştir.

Atatürk 11 Mart 1935 tarihinde Maarif vekili Zeynel Abidin Özmen'den Tarih-Coğrafya fakültesi kurulmasını istemiş ve bu kurum kısa sürede hayata geçmiştir. Afet İnan anılarında Tarih-Coğrafya fakültesinin kuruluş sürecini şu şekilde anlatır:⁴

“Fakülte için ilk ismin Tarih-Coğrafya yazdırmasının sebebi şudur. Coğrafya ile Tarih sıkı iş birliği içindedir. Bilhassa iki bilginin paralel gitmesinin ve coğrafi şartların izahı yapılmadan, harita rehberliğinden mahrum bir tarihin hiç işe yaramadığını kabul ederdi.”

Atatürk, asker olduğu için coğrafya bilimine ayrı bir önem vermiştir. Nitekim başarılı bir savaş stratejisinin ancak iyi bir coğrafyadan geçtiğini bizzat savaş esnasında deneyimlemiştir. Atatürk'ün coğrafi bilgisini şu sözlerle özetlemek mümkündür:⁵

“...Askeriyedeki eğitim fevkaladeydi ve her şeyden evvel düzenliydi; matematiğe ve coğrafyaya çok önem veriliyordu. Atatürk coğrafyanın faydasını Çanakkale'de gördü. Hatta her yerde gördü, zira, matematik ve coğrafya kurmay eğitiminin vazgeçilmez safhasıdır.”

Nitekim 1935 yılında bizzat Atatürk'ün direktifleriyle kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ismi bizzat Atatürk tarafından verilmiştir.⁶ Yeni cumhuriyetin hızla kalkınabilmesi için dilinin, tarihinin ve coğrafyasının birlikte araştırılması hedeflenmiştir.

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması da Atatürk tarafından düşünülmüştür. Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesi kurulurken Atatürk, fakültenin ilk dekanı Prof. Muzaffer Göker'e coğrafya eğitimi ve tetkikleri için uzun bir not yazdırmıştır. Bu notlarda coğrafya disiplininin dershaneden ziyade bizzat arazi üzerinden hoca ve öğrencinin çalışmalarıyla yapılması gerektiğini söylemiştir. Buna mukabil

⁴ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1968, s. 309-320.

⁵ İlber Ortaylı, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 44.

⁶ Ahmet Ertek ve Faruk Özbakan, *Türk Coğrafya Kurumu Tarihçesi*, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları 2012, s. 19.

Türkiye Coğrafyasının yazılmasını istemiştir. Atatürk yine notlarda Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulmasını düşünmüş ve fakülte açıldıktan sonra ihtiyaca göre böyle bir teşekkülün lüzumu belli olacaktır demiştir.⁷ Kısa bir süre sonra 1941 yılına gelindiğinde toplanan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin ardından 1942 yılında Türk Coğrafya Kurumu kurulabilmiştir.

Cumhuriyetin yenileşme hareketleri hayatın her alanında o. İduğu gibi eğitimde de büyük bir ivmelenme kazanılmasını sağlamıştır. Batı ülkeleriyle kıyaslandığında geç kalan ülke, hızlı adımlarla bizzat Atatürk'ün önderliğinde bu açığı kapatmaya çalışmıştır. Nitekim bu geç kalma durumu Türk Coğrafya Kurumu için de geçerlidir. Gelişmiş ülkelerde coğrafya kurumları ülkemizle kıyaslandığında çok erken tarihlerde kurulmuştur. Örneğin Kraliyet Coğrafya Topluluğu 1830 yılında, Rus Coğrafya Topluluğu 1845 yılında, Lizbon Coğrafya Topluluğu 1875 yılında, Norveç Coğrafya Topluluğu 1899 yılında, Fransa'da 1821 yılında ve Almanya'da 1828 yılında hayata geçmiştir.⁸ Bu ülkeler ile kıyaslandığında Türk Coğrafya Kurumu'nun yaklaşık 50 yıl ve daha fazla geriden geldiği düşünülebilir. Böyle bir durumda cumhuriyet hızlı bir şekilde reformları hayata geçirmiş ve sonucunda Türk Coğrafya Kurumu 'da ancak bu sayede kurulabilmiştir.

Yeni cumhuriyetin kalkınabilmesi için eğitimde yapılan reformlar sonucu Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması da ülkemiz açısından son derece önemli bir adım olmuştur. Kurumun kurulmasından kısa bir süre sonra ülke hakkında coğrafi bilgiler hızla artmıştır. Atatürk döneminde yurtdışına coğrafya öğrenimi için giden coğrafyacılar, bu süre zarfında yurda dönmüş, ayrıca yurtdışından coğrafya uzmanları getirilerek de önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu sebeple hızla çeviri çalışmaları başlamış, ardından yabancı ve Türk coğrafyacılar Türkiye hakkında birçok çalışmalar yapmışlardır. Yaklaşık yarım asır geç kalınması sebebiyle ortaya çıkan büyük boşluk bu sayede hızla kapatılmaya çalışılmıştır. Sırrı

⁷ Afet İnan, Atatürk'ün coğrafya kurumunun kuruluşu ile ilgili almış olduğu notun kayıp olduğunu, notun bulunup yayınlanmasının çok ilgi çeken tarihi bir belge niteliğini taşıdığını ifade etmiştir. Bkz. Afet İnan, "Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1957, s. 8.

⁸ "Royal Geographical Society, *History of the Society*, <https://www.rgs.org/about/the-society/history-and-future/#:text=The%20history%20of%20the%20Royal,the%20advancement%20of%20geographical%20science>, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

Erinç,⁹ Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulmasını, ülkede coğrafyanın gelişmesi açısından önemli bir adım görmektedir.¹⁰

1938 yılında Atatürk'ün vefatı ve 1939 yılında başlayan II. Dünya savaşına rağmen coğrafya bilimi de diğer bilim alanlarda olduğu gibi gelişme göstermiş ve tüm bu zor şartlar altında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve devletin de desteğiyle Türk coğrafyacıları toplanabilmiştir. Hasan Âli Yücel'in coğrafyanın kurumsallaşmasında ve Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulmasında önemli katkıları bulunmaktadır.¹¹ Hasan Âli Yücel Osmanlı'dan cumhuriyete geçiş dönemlerini yaşamış bir aydındır. Yücel, Atatürk'ün idealindeki bir eğitim sistemini hayata geçirmek için büyük mücadeleler vermiştir. Hasan Âli Yücel, 7 yıl 7 aylık dönemde coğrafyacıların da örgütlenebilmesini sağlamış ve siyasetçilerden dönemin genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak'a kadar Birinci Türk Coğrafya Kongresi geniş ilgi görmüştür. Devletin kongreye ilgisi aynı zamanda bilime ne kadar önem verildiğinin de bir göstergesidir. Birinci Türk Coğrafya Kongresi, dönemin gazetelerinin birinci sayfasında yer almış ve hem devlet hem de basın kongreye ilgi duymuştur.

Hasan Âli Yücel, coğrafyanın çeşitli sorunlarını öğrencilik yıllarından itibaren gözlemlemiştir. Rüştüye'deki öğrencilik yıllarında Osmanlı coğrafya derslerinde kaza, sancak ve vilayetlerin isimlerini ezberlemiştir. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi felsefe bölümünde okurken; coğrafya, tarih ve edebiyat derslerine ilgi duymuş ve o dönemin coğrafya akademisyenleri olan Ali Macit Arda, Faik Sabri Duran ve Hamit Sadi Selen gibi isimlerden ders almıştır. Mezuniyeti sonrası biyografisinde kısa bir dönemde olsa coğrafya asistanlığı yaptığı belirtilmektedir.¹²

Bu çalışmada 1915 ve 1941 arasında modern coğrafyanın tarihi ve gelişimi ele alınacaktır. Ardından Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin amaçları ve Türkiye'nin 7 coğrafi

⁹ Sırrı Erinç, modern coğrafyanın gelişmesine çalışmalarıyla önemli katkılar sağlamıştır. İstanbul Üniversitesi Coğrafya bölümünde okurken, dönemin coğrafya öğretmenleri yardımcı branş olarak tarih dersi alma zorunluluğuna sahipken, Erinç, Hasan Âli Yücel'in özel izniyle jeoloji dersleri almıştır. Jeolojiye olan merakı sebebiyle lise öğrencisiyken Besim Darkot ve Hamit Nafiz Pamir ile tanışmıştır. Bu dönemde Jeolojiye meraklı olduğunu ve kutuplara gitmek istediğini söylemiş ve keşifler yapma arzusu olduğunu henüz genç yaşta dile getirmiştir. Liseyi birincilikle bitirmiş ve jeolojiye olan merakı 9. Sınıfta başlamıştır. Lise öğretmenlerinin kendisini desteklediğini; ancak bu işten para kazanamayacağını söylemesi üzerine yine de ısrarla coğrafyacı olacağını söylemiştir. Sırrı Erinç yaşamı boyunca, 16 adet lise için coğrafya ders kitabı, 103 makale, 5 adet üniversite için ders kitabı, 8 monografi ve bir atlas yayımlamıştır. 1995'de TÜBA şeref üyeliği, 1997 yılında Türkiye kuvatnerine katkılarından dolayı Uluslararası Kuvatner Derneği ödülünün yanı sıra 1998 yılında TÜBİTAK tarafından hizmet ödülü almıştır. Bkz. Gökhan Tok, "Bir Bilim Adamının Coğrafyası: Sırrı Erinç", *Bilim ve Teknik Dergisi*, S. 34, 1996, s. 70.

¹⁰ Sırrı Erinç, *Elli Yılda Coğrafya*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, No:11. Ankara 1973, s. 40.

¹¹ Asaf Koçman, Hasan Âli Yücel'in bakanlık yaptığı yedi yıl, yedi aylık zaman zarfında uygulamış olduğu geniş yelpazeli eğitim anlayışının, modern coğrafyanın kuruluşu ve örgütlenmesindeki önemini belirtmiş ve Türk coğrafyasının Yücel sayesinde çağdaş görünümüne ulaştığını söylemiştir: "...Çünkü Hasan Âli Yücel Türkiye'de coğrafya biliminin gelişim sürecini iyi biliyordu ve kendisi bu sürecin içinde yetişmişti." Bkz. Asaf Koçman, "Cumhuriyet Döneminde Türk Coğrafyası ve Hasan Âli Yücel. Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan Âli Yücel Sempozyumu (Bildiriler)", 16-17 Aralık 1997: İzmir: *İzmir Üniversiteleri Öğretim Elemanları Derneği* 1998, s. 137-140.

¹² Ahmet Ertek, "Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 57, 2012, s. 11-19.

bölgeye ayrılması incelenecektir.¹³ Birinci Türk Coğrafya Kongresi'yle belirlenen 7 coğrafi bölgenin Türkiye'yi parçalama hareketi olduğunu ve Sevr Anlaşmasıyla belirlenen Türkiye'nin 7 parçaya bölünmesini birbirleriyle aynı görenler olmuştur. Siyasi eleştiriler dışında getirilen eleştiriler, bilimsel çalışmalarda 7 coğrafi bölgenin artık gereksiz olduğu ve tamamen kaldırılması yönündedir. Bu eleştiriler dışında 7 coğrafi bölgenin belirlenmesinde dönemin eksikliklerinden dolayı güncellenmesi gerektiğini belirtenler de vardır.

Bu çalışmada öncelikle Cumhuriyet döneminde coğrafya çalışmaları ele alınarak kongrenin yapıldığı tarihe kadar ne süreçlerden geçtiği irdelenecek ve Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin ana amaçlarını, önemini açıkladıktan sonra Türkiye'nin niçin 7 coğrafi bölgeye ayrıldığı sorusuna cevap verilecektir. Bunun ilaveten Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin niçin toplandığı sorularına cevap aramanın yanı sıra bu kongrede çalışılan hususların Türkiye'de coğrafya öğretimi açısından önemi üzerinde durulacaktır. Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde 7 coğrafi bölge dışında çalışmalar da yapılmıştır. Ancak kongre daha çok 7 coğrafi bölgeyle gündeme gelmiştir.

Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılmasından dolayı gündeme gelen kongre, çeşitli spekülasyonlar sebebiyle olumsuzlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada ayrıca coğrafi bölgeye ayırma çalışmalarının Osmanlı döneminden itibaren yapıldığı gösterilecektir.

Coğrafi bölgeler ile bağlantılı olarak Bölgesel coğrafya, coğrafya disiplini içerisinde dönemin hâkim bilimsel yöntemi olmasından dolayı, Türk coğrafyacılarının yakından takip ettiği bir gelişmedir. Bölgesel coğrafyanın yükselişte olduğu bir zaman diliminde sadece Türkiye değil, coğrafyadaki gelişmeleri yakından takip eden birçok ülke, kendi ülkelerini bölgelere ayırmıştır. Bu sebeple çalışmada 7 coğrafi bölgenin anlaşılabilmesi için ana hatlarıyla bölgesel coğrafya tarihi de ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE MODERN COĞRAFYANIN DOĞUŞU 1915-1933

Türk coğrafyasının tarihini çalışan araştırmacılar, belirli dönemler üzerinde durarak tarihlendirme çalışmaları yapmıştır. Coğrafya tarihi ile ilgili detaylı çalışmaları olan Sırrı Erinç'e göre yapılacak tarihi ayrımlar, siyasi olaylara göre değil, bizzat yapılan çalışmaların niteliğine, sayısına, coğrafi eserlerin kalitesine göre olmalıdır. Bu sebeple Osmanlı'da başlayan yenileşme hareketleri ve ardından kurulan cumhuriyet aynı zamanda Osmanlı'nın birikimini de devralmıştır. Erinç'in bahsetmiş olduğu üzere çalışmaların niteliğine bakmak, daha doğru tespitler yapılmasına olanak tanıyacaktır.¹⁴

1915 yılında modern Darülfünunun kurulması, modern coğrafya açısından önemli bir dönüm noktasıdır.¹⁵ Ayrıca cumhuriyetin kurulması, 1933 yılında yapılan modern üniversite dönüşümünü tabii olarak coğrafyanın ilerlemesine katkı sunan tarihsel nedenleri oluşturur. Bu sebeple bir tasnif yapılırken hem tarihsel gelişmeleri hem de coğrafi çalışmaların esas alınması daha kapsayıcı bir çalışma ortaya çıkaracaktır. Dönemin siyasi konjonktürü tabii olarak eğitimin yapısına da sirayet eden bir özelliği barındırır.

Osmanlı'da modern coğrafya çalışmaları Kâtip Çelebi ile başlar.¹⁶ Osmanlı'dan önceki dönemlerde yazılan birçok eser günümüze kadar ulaşamamıştır. Coğrafya ile ilgili Osmanlı'nın ilk yüzyılı incelendiğinde de fazla bir coğrafya eserine rastlanılmamıştır. Bu dönemdeki yazılı eserleri Batı coğrafya eserleriyle kıyasladığımızda önemli bir geri kalma söz konusudur. Bu eserler daha çok İslam coğrafyacılarından kalma eserlerin çevirileri olmakla birlikte, batılı eserler de çevrilmiştir.

Osmanlı'da ilk zamanlarda klasik İslam coğrafya eserleri ve 17. yüzyıldan itibaren de Batı eserleri çevrilmeye başlanmıştır. Fakat coğrafya ile ilgili arşivler dağınık bir durum-

¹⁴ Çalışmaların niteliğinin ülkelerin vadettiği özgür ortamlar sayesinde yükseldiği, Batı açısından değerlendirildiğinde karşımıza çıkmaktadır. Sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik olarak altyapısı sağlam olan medeniyetlerin; bilim, sanat ve felsefede yükselmeleri elbette tesadüfi olmamış, dönemin bu şartları kimi zaman doğrudan ya da dolaylı yoldan bilimi de etkilemiştir.

¹⁵ Sırrı Erinç, 1915 yılını coğrafya açısından önemli görmekte ve modern coğrafya için ileri bir hamle olarak değerlendirmektedir.

¹⁶ Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için: Bkz. Fuat Sezgin, *Kâtip Çelebi'nin Esas Kitab-ı Cihannüması ve Coğrafya Tarihi'ndeki Yeri*, Boyut Yayın Grubu 2013, s. 3.

dadır. Coğrafya eserleri daha çok bir başlık altında değil; fakat başka eserler arasında bulunmaktadır. Diğer Osmanlı bilim insanlarıyla kıyaslandığında, Osmanlı'da coğrafyacılar verilen önem, diğer bilim insanlarının gerisinde kalmıştır.

16. yüzyılda Osmanlı'da medreseler, diğer devletlerle kıyaslandığında iyi bir durumdadır. Fakat ilerleyen süreçlerde nitelik giderek düşmüştür. 18. yüzyılda III. Ahmet ve I. Mahmut, ıslah çalışmaları yapsa da durum değişmemiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ise işler daha kötüye gitmiş ve medreselerden de şikayetler yükselmeye başlamıştır. Uzun yıllar geçmesine rağmen bu durum ancak ciddi bir şekilde II. Meşruiyet döneminde ele alınmıştır.¹⁷ Tabhane medresesinin açılışı ve sonrasında 26 Şubat 1909 yılında Medâris-i İlmiyye Nizamnamesi ile medrese süresi on iki yıl olarak kabul edilmiş ve dinî eğitim yanında hesap-coğrafya, hendese-cebir, umumi tarih ile İslâm ve Osmanlı tarihi, hikmet (fizik), kimya, hey 'et (astronomi) ve kozmografya gibi dersler de okutulmaya başlanmıştır.¹⁸ Fakat yine de başarı tam olarak gerçekleşmediği gibi şikayetler devam etmiştir. Bu medresenin kurulmasıyla ilk defa coğrafya dersi yer almış olsa da I. Dünya Savaşı'nın başlaması, kesintilere neden olmuştur.¹⁹

Osmanlı'da coğrafya ile ilgili çeviri çalışmaları Kâtip Çelebi'den sonra hız kazanmıştır.²⁰ Kâtip Çelebi'den sonra Hezarfen Hüseyin Efendi (ölüm tarihi 1691), Grekçe, Latince bilmekle birlikte, dönemi içerisinde batılı kaynaklara ilgi duymuştur. Dimitrie Cantemir ve Antonie Galland gibi dönemin oryantalistleriyle irtibat halinde bulunmuştur.²¹ *Tenkihü't-Tevârihü'l-Mülûk* eseriyle hem Doğu hem de Batı kaynaklarından yararlanmasa dikkati çeker. Eser, tarih ile ilgili olmakla birlikte coğrafi bilgilere de yer verir.²²

18. yüzyılda Osmanlı'da coğrafya eserleri açısından çeviri ve derleme faaliyetleri devam etmiştir. Bu dönemde Batılı eserler çevrilerek kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yüzyılda Hollandalı elçilik tercümanı Petros Baronian, 1704 tarihinde yayımlanan *La Méthode Pour Apprendre Facilement la Géographie* eserini tercüme yaparak *Risâle-i Coğrafya* veya *Fennümâ-yı Câm-ı Cem ez- Fenn-i Coğrafya* adıyla yayımlamıştır.²³ Bu dönemde İbrahim Müteferrika tarafından İbrahim paşaya bir muhtıra verilmiş ve 1732 yılında bastırılan muhtıra, Sultan Murat'a da sunulmuştur. Toplam 49 sayfa olan muhtıra, üç bölümden oluşur ve

¹⁷ Mustafa Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, 1982, s. 61.

¹⁸ Şehabettin Tekindağ, "Medrese Dönemi. Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi", *İstanbul* 1973, s. 3-54.

¹⁹ Cevat Gürsoy, "Türkiye'nin Coğrafi Taksimatında Yapılması İcabeden Bazı Tahsisler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, S. 1-3, 1957, s. 219-239.

²⁰ Geçmişten itibaren haritacılık ve coğrafya iç içe olmuştur. Osmanlı'da Piri Reis'in batılı dilleri bildiği ve güncel gelişmeleri takip ettiği anlaşılmaktadır. Buna ilaveten Hacı Halife'nin Mercator'un *Küçük Atlas* çevirisi ve ardından gelen *Cihannüma* eseri, coğrafya açısından dönüm noktası olmuştur. Bkz. Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınları, Ankara 2015, s. 45.

²¹ Ahmet Üstüner, "Klasik Çağ Sonrası Osmanlı Coğrafya Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 33, 2019, s. 43.

²² Mücteba İlgürel, "Hezarfen Hüseyin Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C. 18, 1998, s. 544-546.

²³ Mahmut Ak, "Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, Osmanlı Coğrafya Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 4, 2004, s. 4.

ikinci bölümde coğrafya bilmenin öneminden bahsedilir. Müteferrika'nın hem insanın kendi yaşadığı ülkesini ve çevresini bilmesi, buna ilaveten askerlik açısından önemini belirtmesi, coğrafyanın pratik yönünü de ortaya çıkarır.²⁴

Diğer önemli bir gelişme ise Varenius'un *Geographia Generalis* eserinin Mühtedi Osman bin Abdulmennan tarafından Osmanlı Türkçesine kazandırılmasıdır. Varenius'un eseri Batı coğrafyası açısından da büyük önem arz etmektedir. Eser sade bir tercüme olmayıp Nicaolas Sanson'un *Geographic Description of all the World* (Tüm Dünyanın Coğrafi Tanımı) eseriyle birlikte bir derleme mahiyetindedir. İbrahim Müteferrika'nın coğrafyanın gelişmesinde önemli katkıları olduğu gibi *Cihannüma* eserinin tanıtılmasında da önemli bir katkısı bulunur. Bu dönemde Hasan Esiri'nin *Mi'yârü'd-Düvel ve Misbârü'l-Milel* çalışması önemlidir. Çalışma *Cihannüma* ve atlas şeklinde kaleme alınmıştır. Bartınlı Hamdi Efendi'nin *Bartınlı Atlası* eseri diğer bir çalışmayı oluşturur. İki cilt olarak hazırlanmış ancak ikinci cilt tek nüsha halinde günümüze ulaşmıştır. Eser, *Cihannümâ ve Levâmi'u'n-Nur*'dan yararlanmış olup Doğu ve Batı kaynaklarını derlemiştir. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Ma'rifetnâme* eseri de coğrafya, kozmografya ve astronomi içerikli ansiklopedik bir çalışmadır. Bu dönemde mühendishanelerin kurulması coğrafya açısından da önemlidir. Öğrenciler için coğrafya ile ilgili ders kitapları kaleme alınmıştır. Hacı İzzet Efendi ve Hüseyin Rıfkı Tamani ayrıca Muhyiddin Efendi gibi mühendishane öğretmenlerinin *Medhal-i Coğrafya*, *Usul-i Coğrafya* ve *Muhtasar Coğrafya* kitapları dönemin diğer çalışmalarını oluşturur. Bu dönemde, Mahmud Raif Efendi'nin Fransızca eseri olmakla birlikte, Batlamyus sistemine dayandığı için güncel gelişmelerin gerisinde kalmıştır.²⁵ III. Selim tarafından yürürlüğe konan Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) hareketleri nedeniyle bu dönemde *Cedid Atlas*, Batı kartografik tekniklerini içeren bir atlas olup, Mahmud Raif Efendi'nin Fransızca yazdığı kitap, Yakovaki Efendi tarafından *Ucalet-ül Coğrafiye* olarak 1804 yılında basılmış ve atlasın başına eklenerek yayımlanmıştır.²⁶

İstavrakî Efendi, İngiliz mühendis, siyasetçi ve iktisatçı olan William Playfair'in *The Statistical Breviary* adlı istatistik çalışmasını tercüme etmiştir. Eser, Avrupa ülkelerinin gelir, gider ve nüfus bilgilerini içerdiği gibi, istatistik bilimini de kapsamaktadır.²⁷

19. yüzyıla gelindiğinde yüzlerce eserin çevrildiği görülmektedir. Özellikle Fransızca eserler Osmanlı Türkçesine kazandırılmıştır. 1821'de Rum isyanından sonra kurulan *Tercüme Odası*, 1836'da Hariciye Nezareti'nin bir bürosu haline dönüştürülerek varlığını yıkılana kadar devam ettirmiştir.²⁸ Bu yüzyılda atlaslar ve bağımsız coğrafya eserlerinin yanı sıra çok sayıda seyahatname, sefaretname kaleme alınmıştır. Coğrafya eseri olmamakla birlikte coğrafi bilgileri de ihtiva etmektedir. Özellikle tercüme eserler; yorum, eklemeler ve çizimler eklenerek yayımlanmıştır. Bu yüzyılda, çevrilen eserlerin daha çok pratik faydalar için kullanıldığını ve özgünlükten ziyade daha çok çeviri yaparak Batıyı bu anlamda

²⁴ Lewis, a.g.e., s. 48.

²⁵ Üstüner, a.g.m., s. 50.

²⁶ Ak, a.g.m., s. 177.

²⁷ Üstüner, a.g.m., s. 50.

²⁸ Ali Akyıldız "Tercüme Odası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, 2011. s. 504.

yakalama gayretinin görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu sayede coğrafya ve haritaya olan ilgi de yükselmiştir.

Bununla ilgili olarak gerek kartografik gerekse astronomik ve coğrafi anlamda çok sayıda yapılan çeviri eserlerin kaleme alınması, olumlu bir gelişme olsa da önemli bir kısmı özellikle de 19. yüzyıl çevirileri özgün nitelikte eserler değildir. Bu eserlerin çevrilmesi daha çok pratik fayda sağlaması ve ihtiyaca yönelik olmasıdır. Bu çeviriler genel olarak değerlendirildiğinde coğrafyaya katkı sağlamanın ötesinde, Osmanlı'da coğrafya ve kartografya çalışmalarının yerleşmesinde etkili olmuştur.²⁹

Osmanlı'nın Klasik döneminde Batı'daki gelişmelere göre daha çok Doğu'dan kalma eserler çevrilmiştir. Batı kaynaklı eserler çevrilmiş olsa bile bunların sayısı çok azdır. Ve bu dönemde coğrafya ile ilgilenenler asker ve denizciler olmuştur. Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim II* eserinde Klasik geleneğe bağlı coğrafya çalışmaları ile Batı kaynaklı coğrafya eserlerini ayırmaktadır.³⁰ Ancak sistematik bir biçimde coğrafya ile ilgili çalışmaların artmaya başlaması Kâtip Çelebi ile başlatılır.³¹ 16. yüzyıl sonrası için başta Aşık Mehmet, Evliya Çelebi, Ebubekir B. Behram ve Kâtip Çelebi'nin çalışmalarının Müteferrika ile birlikte matbaanın gelişmesiyle zirveye çıkması, kendisinden sonrakiler için yol gösterici olmuştur.³²

Osmanlı'da bilim mirası İslam'ın altın çağı olarak nitelendirilen çalışmalardan kalmıştır. Büyük bir toprak parçasına hükmeden Osmanlı için fethedilen yerlerin tasviri gibi çalışmalar önem kazanmıştır. Fethedilen yerleri tanımak ve bu sayede daha iyi yönetmek maksadıyla bu eserler pratik faydalarıyla ön plana çıkar. Nitekim bu dönem içerisinde Batı'da başlayan keşifler çağıyla da coğrafya ilk etapta pratik faydalar için ön planda olmuştur. Francis Bacon'a ait olan "*Bilgi güçtür*" sözü coğrafya çalışmalarını siyasi gelişmelerden izole etmemiş ve coğrafya devletlerin ihtiyaçlarına da cevap vermeye çalışmıştır.

Sırrı Erinç, Türk coğrafyasının gelişim sürecini 4 aşama olarak belirlemiştir:³³

- *Modern coğrafya öncesi: 1915'ten önceleri,*
- *Modern coğrafyanın öncüleri ve ilk adımlar: 1915 – 1933,*
- *Türk coğrafyasının kuruluş ve örgütlenmesi: 1933 – 1941,*
- *Türk coğrafyasının yükselişi: 1942 – ve sonrası*

1915-1933 dönemi Türk coğrafyasının modern coğrafyaya geçiş aşamasına tekabül etmektedir. 1915 ve öncesini ayıran en önemli husus, 1915'de Darülfünunda açılan coğrafya bölümü olmuştur. Darülfünunda kurulan dört fakülte sırasıyla; Tıp, Hukuk, Fen ve Edebi-

²⁹ Üstüner, a.g.m., s. 52.

³⁰ Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim II*, Güz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 40.

³¹ Osman Gümüşçü, "Kâtip Çelebi'den Günümüze Türkiye'de Coğrafyanın Tarihi Serüveni", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi* 2013, s. 390.

³² Ak, a.g.m., s. 178.

³³ Erinç, a.g.e., s. 4.

yat fakülteleridir. Edebiyat fakültesi içerisinde kurulan; Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Edebiyat bölümleri modern anlamda yapılanmaya başlamıştır. Edebiyat fakültesinde kurulan coğrafya bölümü de bu sayede modern gelişimini başlatmıştır.

1915’den 1933 yılına kadar olan süreçte yaşanan I. Dünya savaşı, Kurtuluş savaşı ve cumhuriyetin ideallerinin gerçekleşmesi için gereken zaman; ancak uzun bir süreye tekabül etmiştir. 1933 sonrasında yapılan çalışmalara bakıldığında önemli artışlar görülmektedir. 1933 ve 1941 yılında yayımlanan kitap ve makaleler incelendiğinde 183 makale ve 77 kitabın yayımlandığı görülür.³⁴ Geçmişe kıyasla bir ilerleme kaydedilmiş olsa bile genel olarak değerlendirdiğimizde tam anlamıyla Sırrı Erinç’in de ifade ettiği gibi bir devrimden söz edilemez. Ancak bu dönemin en önemli özelliği kurumsallaşma yolunda atılımlar ve sonrasında yapılacak olan coğrafya kongresi ve ardından gelen yükseliş dönemidir.

Modern Darülfünunun kuruluşuyla birlikte dönemin yönetimi tarafından modern coğrafya çalışmaları için Alman coğrafyacı Erich Obst davet edilmiştir. Erich Obst ile birlikte Ali Macit Arda, Selim Mansur, Hamit Sadi Selen ve Faik Sabri Duran modern coğrafyanın kuruluş aşamasında önemli hizmetleri olmuştur. O dönem için kıyaslandığında, coğrafya kütüphanesi, ülkenin en zengin kütüphanesini oluşturmuştur. Nitekim 1935 yılına kadar bölüm, coğrafyanın tek araştırma çalışmaları merkezidir. 1933 yılına kadar süren bu dönem Batı’daki coğrafi gelişmelerin yakından tanınmasını sağlamıştır.³⁵

1915 yılı öncesine bakıldığında, çalışmalar daha çok coğrafyaya ilgi duyan amatörler tarafından yapılmış olmakla birlikte, kurumsallaşma sonrası profesyonellerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır.

Coğrafyanın 1915 yılından itibaren kurumsallaşma sürecini anlayabilmek için 1915 yılı öncesinde coğrafyanın sonrakilere ne tür bir miras bıraktığının anlaşılması gereklidir. 1915 yılından önceki coğrafyanın durumuyla ilgili Sırrı Erinç bu konuda önemli tespitler yapar. 1915 öncesi dönemde Osmanlı coğrafyası, uluslararası coğrafya ile kıyaslandığında metodoloji (yöntembilim) bakımından zayıf kalmıştır. Özellikle Kıta Avrupa coğrafyasıyla karşılaştırma yapıldığında bir veya iki asırlık bir geri kalma söz konusudur.³⁶ Bu geri kalma sebeplerinin dönemin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarına bakarak anlamak gerekir.³⁷

İstanbul Darülfünunun kurulmasıyla Erich Obst,³⁸ bölüm başkanlığı yanında coğrafya enstitüsünde müdür olmuştur. Bu sayede yabancı bir bilim insanının getirilmesi, Batı’daki

³⁴ Gümüşçü, *a.g.m.*, s. 419.

³⁵ İbrahim Hakkı Akyol, diğer tarihi ayrımlardan farklı olarak siyasi konjonktüre göre üç dönem belirlemiştir: *Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet*. Bkz. İbrahim Hakkı Akyol, “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 3-4, 1943, s. 247-276.

³⁶ Günümüzde de sıklıkla coğrafyacılar arasında yapılan tartışmaları, 1915 yılı öncesine kadar geri götürebiliriz. Coğrafyada yer isimleri ezberleme geleneği, geçmişten itibaren tartışma konusu olmuştur.

³⁷ Erinç, *a.g.e.*, s. 7-8.

³⁸ Alman coğrafyacı Erich Obst, Marburg Üniversitesi’nde görev yaparken Türkiye’ye davet edilmiş ve 1915 yılında Darülfünunda göreve başlamıştır. 1918 yılına kadar coğrafya enstitüsünde müdürlük yapmış ve meteoroloji ile ilgili görevlerde bulunmuştur. Obst, 1918 yılına kadar modern coğrafya için önemli katkılar sunmuştur. 1933 yılında 4 bin ciltlik zengin bir kütüphane oluşturulmasındaki emeklerinin yanı sıra araç gereç

gelişmeleri hızlıca yakalama fırsatını sunmuştur. Bu dönem içinde okutulan dersler başlıca: *İslam ve Türk Coğrafyası*, *Coğrafya-i Tabii*, *Coğrafya Usul ve Tatbikatı*, *Coğrafya-i Beşerî*, *İhsaiyat* (İstatistik) dersleridir. Bu derslerin tamamı Alman hocalar tarafından okutulsa da yurtdışına coğrafya öğretimi için gönderilen Faik Sabri Duran,³⁹ Selim Mansur, Hamit Sadi Selen ve Ali Macit Arda eğitimlerini tamamlayarak ülkelerine dönmüş ve Alman hocalarla birlikte eğitim vermeye başlamıştır. İbrahim Hakkı Akyol'da Darülfünunun üniversiteye dönüş sürecinde önemli görevler almış ve bu konuda ilk dosyaya sahip coğrafyacılarından olmuştur.⁴⁰

Tüm bu gelişmeler ışığında I. Dünya Savaşı'nın çıkması her alanda olduğu gibi eğitimde de olumsuz sonuçların yaşanmasına sebep olmuştur. 11 Kasım 1918 tarihinde I. Dünya savaşının bitimine müteakip 13 Kasım'da İstanbul'un işgal edilmesi sonucu itilaf devletlerinin emrine uyularak Alman hocaların 2 Kasım 1918 tarihinde sözleşmeleri iptal edilmiş ve Almanlar 20 Aralık'ta İstanbul'u terk etmişlerdir. Alman hocaların kısa bir zaman zarfı içerisinde eğitimin modernleşmesi bakımından önemli hizmetleri olmuştur. Darülfünunda seminer geleneğinin başlatılması, kütüphanelerin, laboratuvarların ve enstitülerin kurulması bu sayede gerçekleşmiştir.⁴¹

Türk coğrafyasında öne çıkan tarihler, 1915, 1933 ve 1941'dir. 1915 yılında Darülfünunun yeniden dönüştürülmesi, 1933 yılında yapılan üniversite reformu ve 1941 tarihinde coğrafya kongresinin yapılması bu tarihleri öne çıkarmıştır. 1923 yılı ise Cumhuriyetin kurulması açısından büyük öneme haizdir. Coğrafya ile ilgili doğrudan bir etki diğer tarihlere kıyasla olmasa da dolaylı yoldan coğrafyayı etkilemiştir. 1915'den itibaren dönemin siyasi koşulları eğitimin vatan sevgisini aşılması için bir aracı olmuştur. Strabon ve Kâtip Çelebi'nin çalışmalarında coğrafya devletin güçlenmesi için bir bilgi niteliğindeyken milliyetçiliğin yükselmesiyle vatan sevgisi öne çıkmıştır. Tarih, bir ulusun geçmişini bilmesini sağlarken, coğrafya da yaşanan tarihsel olayların vuku bulduğu mekânı bir bütün dahilinde tanıtmaktadır. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin kuruluş amacı da başta cumhuriyetin ideallerini devam ettirecek özgür bireyler yetiştirmek, toplumun dilinin özelliklerini, tarihini ve coğrafyasını öğrenmenin yanı sıra özgün araştırmalar yapmaktır.⁴²

temini eksikliklerini de tamamlamıştır. Bu sayede coğrafya bölümü, yurt inceleme merkezine dönüştürülmüştür. Bkz. Erinc, *a.g.e.*, s. 4.

³⁹ Faik Sabri Duran, akademisyenlik kimliğinin yanı sıra entelektüel olarak da öne çıkmıştır. Ahmet Refik Altınay, "*Tarihi sevdiren adam*" olarak anılırken, Duran ise "*Coğrafyayı sevdiren adam*" sıfatıyla anılmıştır. Akademik çalışmalarına ek olarak 1914'de *Çocuklara Coğrafya Hikayeleri* ve 1932 yılında *Çocuklara Coğrafya Dersleri* kitapları yazmıştır. Ayrıca *Tan*, *Akşam*, *Cumhuriyet* ve *Vakit* gazetelerinde gezi anılarının yanı sıra coğrafya yazıları da kaleme almıştır. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla siyasi coğrafya hakkında dönemin gazetelerinde makaleler yazmış ve *İkinci Cihan Harbinde Milletler ve Devletler* eseri 1942 yılında Kanaat Kitabevi'nden çıkmıştır. Birinci Coğrafya kongresinde görev almış ve Türk Coğrafya Kurumu'nun kurucu üyelerinden olmuştur. Bkz. Ertek ve Özbakan, *a.g.e.*, s.16.

⁴⁰ Betül Batır, "Darülfünundan Üniversite'ye Geçişte Edebiyat Fakültesi'nin İlk Personel Dosyasına Sahip Öğretim Üyesi: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 69, 2017, s. 4.

⁴¹ Gümüşçü, *a.g.m.*, s. 401.

⁴² Bekir Koç, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalcık", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 40, 2016, s. 28.

Osmanlı'dan itibaren devam eden yurtdışından getirilen yabancı uzmanlar cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte devam etmiş ve 1925 yılında coğrafya bölümüne Fransa'dan gelen Theodore Lefebvre, başta Cemal Arif Alagöz ve Ali Tanoğlu olmak üzere önemli coğrafyacıları yetiştirmiştir. Bir diğer Fransız Ernest Chaput ise 1928'de Darülfünun coğrafya bölümünün girişimi dolayısıyla Maarif Vekilliği'nin talebi ve Emmanuel de Martonne'nin tavsiyesi sebebiyle Türkiye'ye gelmiştir.⁴³ Bu dönemde coğrafya şubesi için ayrılan arazi tetkiki için bütçeler ayrılmıştır.⁴⁴

Coğrafyanın 1915 yılından sonra Batı eğitim modeline yakınlaşması sayesinde çeşitli kongrelere katılımlar da yaşanmıştır. I. Dünya savaşından sonra coğrafyacılar, 1925 yılında Kahire'de, 1928 yılında Cambridge'de, 1931 yılında ise Paris'te toplanmıştır. 1925 yılında Kahire'de yapılan kongreye Türkiye davet edilmemiş; fakat 1928 Cambridge kongresine ise Askeri coğrafya encümeni Ferik Pertev katılarak ilk defa Türkiye, coğrafya adına temsil edilmiştir. Tarih açısından kıyaslandığında 1928 geç bir tarih olsa bile cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte başlayan büyük dönüşüm coğrafyayı da etkileyerek yurtdışında Türkiye adına temsil edinilmesini sağlamıştır. Bu kongrede bir asker coğrafyacı ülkeyi temsil ederken, 1931 yılında yapılan Paris Kongresinde akademisyen coğrafyacılar temsil etmiş ve bu görevi A. Macit Arda yapmıştır.⁴⁵ Kongrede herhangi bir görev almamış olmakla birlikte, hükümetin bu tür ilmi ittihatlara bir an önce girme arzusunu yerine getireceğine dair ümidinin çok kuvvetli olduğunu, ülkemizde artık coğrafyayı yayacak ve bu bilim ile ilgilenenleri bir araya getirecek kurumların kurulmasının zamanının geldiğinden bahsetmiştir.⁴⁶ Ayrıca 26 Şubat 1946 tarihli Akşam gazetesinde “*Coğrafya Kongreleri*” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Yazısında dünyada coğrafya kongrelerinin tarihini ele almış ve öneminden bahsetmiştir. 1931 yılında Paris'te toplanan uluslararası kongreye darülfünun adına katılmış ve bu konuda ilgili makamlara vermek üzere bir rapor hazırlamıştır. A. Macit Arda kendi ifadesiyle “Gazi Ankara” da yapılacak milletlerarası bir kongrenin Türkiye'yi tanıtmaması bakımından önemini hatırlatmış ve ikinci coğrafya kongresine bu arzusunu iletmıştır. 1931 yılında Paris kongresine 650 kişinin katılması ve içlerinde birçok bilim insanının bulunmasının yanı sıra, basının kongreye olan ilgisi ve tanıtımı, ülkelerin maddi ve manevi olarak kazanç sağlamasına sebep olmaktadır. A. Macit Arda, böyle bir kongrenin ülkenin turizm açısından da fayda sağlayacağına değinmiştir.⁴⁷

⁴³ Sırrı Erinç, “Chaput (Ernest)”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, s. 2322.

⁴⁴ Seyahatı Tetkikiye için ayrılan bütçe yıllara göre değişim göstermiştir. 1927 yılında 9. 417 lira olan bütçe 1930 yılında 2500 liraya indirilmiştir. Bkz. *T.C. Resmî Gazete*, S. 1508, 1 Haziran 1930.

⁴⁵ Gümüşçü, *a.g.m.*, s. 402.

⁴⁶ Osmanlı'da uluslararası yapılan bazı kongreler ile ilgili rapor hazırlanmıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet arşivi incelendiğinde, dünyada yapılan kongrelerin takip edildiği anlaşılmaktadır. 13.11.1927 tarihinde hazırlanan belgede ilk defa coğrafya encümeni Tuğgeneral Pertev Paşa'nın 1928 tarihinde Cambridge'de yapılacak olan kongreye iştirakinden bahsedilmiştir. 17.06.1928 tarihli Kararlar Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan belgede Pertev Paşa'ya siyasi pasaport ve yevmiye verilmiştir. Arda Macit ise 1931 yılında katılmış olduğu kongre ile ilgili makalesinde detaylı olarak bu konudan bahsetmektedir. Bkz. Arda Macit, “Paris Beynelmîl Coğrafya Kongresi”, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S.1, 1932, s. 82.

⁴⁷ A. Macit Arda yazısını şu sözlerle bitirmiştir: “Memleketimizin -Milletlerarası Coğrafya Birliğine- dahilü (girişi, katılımı) ve sıraya girerek yakın bir gelecekte Milletlerarası bir coğrafya kongresinin de An-

1.1. Türkiye’de Modern Coğrafyanın Kurumsallaşması: 1933 – 1941

Darülfünun, 1915’de yeniden dönüştürülse de ilerleyen dönemlerde ihtiyaca karşılık verememiştir.⁴⁸ 2252 sayılı ve 1933 tarihli kanunla üniversiteye dönüştürülmüştür. Bu tarihten önce Darülfünun, 21 Nisan 1924 tarihli 493 sayılı Kanun ile tüzel kişiliğe sahip olmuştur. Modern devletin kurulması ve ilerlemeci bir toplum anlayışı doğrultusunda üniversiteler gelişime yön verdiği gibi nitelikli bilgi, üniversite çatısı altından çıkmaktadır. Bu doğrultuda darülfünunun tutucu bir yapıda olması, dönemin bilim insanları ve aydınlarının şikayetleri de bu reformun hayata geçmesinde etkili olmuştur. Darülfünunun ihtiyaca cevap vermediği ve eleştirel düşünen bireyler yetiştiremediği itirazı sebebiyle bizzat Atatürk, İsviçreli Profesör Albert Malche’yi çağırarak rapor hazırlamasını istemiş ve rapor doğrultusunda Avrupa tarzında üniversite modeli esas alınarak kanun çıkarılmıştır. Malche tarafından hazırlanan raporda şu önemli tespit darülfünunun durumunu özetler niteliktedir.⁴⁹

- Türkçe hazırlanan bilimsel yayınlar yetersizdir.
- Akademisyenler düşük ücretler almakta ve ek iş yaparak öğrenimin kalitesini azaltmaktadır.
- Derslerin eski yöntemlerle verilmesi ve pratiğe dönüştürülememesi, uygulama imkanını da ortadan kaldırmaktadır.
- Öğretim kadrosunun yabancı dil bilgisi yetersizdir ve bu şartlar altında gelecek vadedilen akademisyenlerin yetiştirilmesine olanak bulunmamaktadır.

Sakarya Meydan Muharebesi zaferinden sonra Mustafa Kemal’e ithafen sorulan “*İşte zaferi kazandınız, şimdi ne yapmak isterdiniz?*” sorusuna “*Milli Eğitim Bakanı olarak memleketimin irfanına hizmet etmek isterdim*”⁵⁰ diye cevap vermiştir. Atatürk, üniversite ile ilgili konularda ancak 1930 yılı sonrası daha yoğun olarak ilgilenmeye başlamıştır. Atatürk, üniversitenin nitelikli çalışmaları ortaya çıkarmasının özgür bir ortamdan geçtiğini ve

kara’da yapılması hakkında, bu defaki umumi merkez içtimaında 21 Ekim Pazartesi günü başkentte toplanması kararlaştırılmış olan ikinci Türk coğrafya kongresince bir arzu ihzarını sabırsızlıkla bekliyoruz.” Bkz. A. Macit Arda, *Akşam* 26 Şubat 1946 Salı, s.5.

⁴⁸ Dönemin Maarif Vekili Reşit Galip, 1 Ağustos 1933 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde üniversite reformu ile ilgili açıklamasında, Darülfünun ’da coğrafyanın durumu ile ilgili şunları ifade etmiştir: “*Bugün ilga edilen Darülfünunun Türkiye’de bu adla kurulan irfan müesseselerinin üçüncüsü sayılabilir. İlk Darülfünun tesisi hükmünü 23 Temmuz tarihli resmi tebliğde görüyoruz. Halbuki menfi mukavemetlerin şiddeti karşısında teşebbüs ve icra takatinin çelimsizliği yüzünden ilk ders 18 Kanunusani (Ocak) 1863’de yani 17 yıl sonra başlayabiliyor. Başlangıçta dersler yarım yamalak hikmet, hayvanat, nebatat ve tarihten ibaretti. Tabii (Doğal) coğrafyanın bunlara ilavesi ancak daha sonraki yılda 1863 yılında mümkün olabilmıştır. Coğrafyanın geciktirilişi, dünyanın yuvarlaklığı davasının münakaşasından korkulması yüzündendi.*” Bkz. Reşit Galip, *Cumhuriyet* 1 Ağustos 1933 Salı, s. 5.

⁴⁹ Yücel Namal & Tunay Karakök, “Atatürk ve Üniversite Reformu”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, S. 1-27, 2011, s. 31.

⁵⁰ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

bu anlamda özerk olmasını istemiştir. Ancak eğitim kadroları tayini ve program düzenlemesini dikkatle takip etmiştir.⁵¹ Üniversite reformunun başarılı olmasında ve günümüze kadar köklü bir gelenek oluşturarak gelmesinde, dönemin atmosferinde elde edilen tecrübeler neticesinde hareket edilmesi, başarıya giden yolu açmıştır. Atatürk, Darülfünunun defalarca kapatılmasını, medrese ve pozitif ilimlerin aynı çatı altında okutulmasını, modern eğitim sisteme geçme çabası olarak görülse de uzun yıllar istenilen seviyeye ulaşılamadığı bilinciyle hareket ederek bu doğrultuda çalışmıştır. Malche'nin raporunu dikkatle okuduktan sonra 81 adet not yazması ve değerlendirmesi sonucu önemli bazı tespitler üzerinde durmuştur. Atatürk, Malche'nin raporunda katılmadığı yerleri belirtmiş ve nihai olarak raporun yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bu notlar arasında dikkat çekici bir nokta ise raporun 18. sayfasında, Atatürk'ün Darülfünunda kişisel düşünce ve araştırmaya teşvik edici bir öğretimin olmamasını eleştirmiş olmasıdır. Ezberci bir eğitim anlayışı yerine, özgün çalışmaların yapılması gerektiğini not etmiştir.⁵²

Öncelikli olarak bilimsel ve idari özerliğin sağlanması, akademisyenlerin özlük haklarının gelişmesi, öğretim araçlarının artırılması, mali durumun düzenlenmesi ve bütçelerin yükseltilmesi sağlanmıştır.⁵³ Atatürk, 1 Kasım 1933 tarihli TBMM'nin açılış konuşmasında üniversite ile ilgili şunları ifade etmiştir:⁵⁴

“...Bütün işlerimizde olduğu gibi eğitimde ve kurulan üniversite konusunda da radikal tedbirlerle yürümek kesin kararımızdır.”

Darülfünunun siyasi sebeplerle daha tutucu bir çizgide durması, aydınlar tarafından da yoğun olarak eleştirilmiştir.⁵⁵ Üniversite, altyapısının daha sağlam temellerle kurulması, bilimsel geleneğin oturtulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir konuma sahiptir. Bilimin ve özelde coğrafyanın 1933 sonrası kurumsallaşma çabasının en somut örneklerini yaşadığı bu dönem aynı zamanda cumhuriyetin sağladığı güven ortamında, biliminde ancak özgür ve altyapısal sorunların giderilmesi sayesinde yükselişini hazırlamıştır.

Bu dönemin en belirgin özelliği, cumhuriyetin modern Batı'daki gelişmeleri takip edebilmesi amacıyla yurtdışına öğrenciler gönderilmiştir. Burada eğitim alıp ülkelerinin kal-

⁵¹ Darülfünunda bazı akademisyenlerin yeni kurulan rejime karşı tutumları sonucu, akademik kadroların tayininde ve programların hazırlanmasında rejime uygun olup olmadığı üzerine hassas olunmuştur. Bu konuda Bülent Erantepli, *1933 Üniversite Reformu ve Türk Üniversitelerinin Gelişim Sürecindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1996, s. 56.

⁵² Utkan Kocatürk, “Atatürk'ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 1, 1984, s. 7.

⁵³ Sadi Irmak, *Atatürk Devrimleri Tarihi*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul 2001, s. 236.

⁵⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, D:4, C. 18, Sa. 2.

⁵⁵ 1 Ağustos 1933 Tarihli Vakit Gazetesi'nde Necip Ali tarafından “Eski Darülfünunun Alakasızlığı” yazısında şunları ifade etmiştir: “Memleketin hiçbir meselesi Darülfünun işi kadar umumi alaka uyandırmadı: hiçbir müessese onun kadar tenkide (eleştiriye) uğramadı. Türkiye gibi radikal bir İnkılâp memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının (yöneticilerinin) hayattan bu kadar uzak kalan, İnkılâbın seyrinden bu kadar geri de duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi. Bkz. Necip Ali, Vakit 1 Ağustos 1933 Salı, s. 6.

kınmasında büyük rol oynayan öğrenciler, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi'nde görevler almışlardır. Bu reform öncesinde devlet tarafından Fransa'da eğitim görmesi için gönderilen coğrafyacılar olan Cemal Arif Alagöz, İbrahim Hakkı Akyol,⁵⁶ Danyal Bediz, Niyazi Çıtakoğlu, Ahmet Ardel, Ali Tanoğlu ve Besim Darkot eğitimlerini tamamlayıp yurda geri dönmüşlerdir. Bu coğrafyacılar, 1933 yılı ve sonrasında Alman ve Fransız geleneklerinin yaygınlaşmasında önemli faktör olmuşlardır.

Diğer önemli bir gelişme de 1935 yılında bizzat Atatürk'ün yoğun çalışmaları sonucu açılan Dil ve Tarih- Coğrafya fakültesidir. Bu fakültenin kurulması sayesinde ülkede iki coğrafya bölümü olmuştur. Batı'daki gelişmelerin daha iyi yakalanabilmesi yanında modern bir üniversitenin temellerinin atılabilmesi için yabancı coğrafyacı Herbert Louis müdür olarak davet edilmiştir. Yabancı bilim insanlarının ülkeye davet edilmesi Osmanlı'nın son dönemlerinden beri devam eden bir gelenek olmuştur. Ancak yabancı bilim insanlarının davet, edilmesi cumhuriyet döneminde zirveye çıkmıştır. Özellikle Nazi Almanyası'ndan kaçan bilim insanları, Atatürk'ün başarılı hamleleriyle yurda getirilmiştir.⁵⁷

Yeni açılan fakültede coğrafya bölümünün kurulabilmesi için Maarif Vekilliği tarafından başta Herbert Louis, Danyal Bediz, Cemal Arif Alagöz, Niyazi Çıtakoğlu bizzat görevlendirilmiştir. Yeni kurulan fakültede Herbert Louis öncülüğünde coğrafya enstitüsü kurulmuştur. Bu dönemde yurtdışında coğrafya eğitimi alan coğrafyacılar ve yabancı coğrafyacıların artması, alınan eğitimin ekolünü de belirlemiştir. Türkiye'de hâkim olan iki gelenek Fransız ve Almanya olarak tarif edeceğimiz kıta Avrupası gelenekleridir. Birçok bilim dalları arasındaki gelenek doğal olarak da coğrafyada kıta Avrupası geleneğinin daha ağırlıklı olmasını sağlamıştır. Başta Herbert Louis'in *Humboldt-Richtofen* geleneğini temsil etmesinin yanı sıra, Niyazi Çıtakoğlu ve Danyal Bediz'in⁵⁸ Alman ekolünü temsil etmesi; ayrıca Cemal Arif Alagöz'ün ise Sorbonne'da eğitim görerek Fransız ekolünü temsil

⁵⁶ İbrahim Hakkı Akyol, Fransa'ya eğitim için giden coğrafyacılar hakkında şunları ifade etmiştir: “*Meşrutiyet devrinde Fransa'ya tahsile giden talebemiz coğrafyanın ilerletilmesi bakımından orada eskisinden tamamiyle farklı bir hava içinde bulunuyordu. Filhakika (doğrusu) bir taraftan Sorbonne profesörlerinin, diğer taraftan Amerika'dan gelip morfolojideki görüşlerini ve öğretim usullerini Avrupa'ya da yaymak maksadıyla W. M. Davis'in 1910 da Sorbonne'da konferans şeklinde yaptığı dersleri bir faydalanma fırsatı idi.*” İbrahim Hakkı Akyol, “Son yarım asırda Türkiye'de Coğrafya: Meşrutiyet Devrinde Coğrafya”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 2, 1943, s. 131.

⁵⁷ Yücel Namal, “Türkiye’de 1933–1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, S. 1, 2012, s. 15.

⁵⁸ 15.10.1978 tarihinde vefat eden Danyal Bediz için DTCF’de yapılan anmada başarılarından söz edilmiştir. Münih Üniversitesini bitirip doktorasını başarıyla tamamladıktan sonra ülkeye dönmüş ve cumhuriyetin hedefleri doğrultusunda yılmadan çalışmıştır. Ülkeye döndüğü 1935’den itibaren 43 yıl akademisyenlik görevini başarıyla sürdürmüştür. Buna müteakip 25 yıl Harp okulu, Ticari ilimler, Ziraat ve Polis kolejinde yüzlerce öğrenci yetiştirerek aydın bireylerin kazandırılmasına vesile olmuştur. Bediz, ne kadar bilim insanı ve aydın yetiştirdiğinin sayısını kendisi de bilmezken, kendi ifadesiyle “25 bin ya da 30 bin” demiştir. Güçlü bir hafızaya sahipti, bu sebeple öğrencilerini unutmazdı. Öğrencilerin fiziksel yapılarına bakarak hangi bölgelerden geldiklerini kuvvetli bir şekilde tahmin edebilirdi. Bkz. Mecdi Emiroğlu “Prof. Dr. Danyal Bediz’in Kısa Yaşam Öyküsü”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi*, S. 9, 1980, s.3.

etmesi sayesinde farklı gelenekler temsil edilmeye başlanmıştır. Humboldt fiziki, Ritter ise beşerî coğrafyanın modern kurucuları kabul edilmektedir.⁵⁹

Bu dönem çevrilen, yazılan eserlere baktığımızda bir artış olduğu dikkati çekmektedir. 1941 yılına kadar kitap, harita ve makale olarak toplam 2400 eser ortaya çıkmıştır. Bunlardan 1000 tanesi Türkçe olmak üzere 1400 tanesi yabancılar tarafından yazılmıştır. Bu dönem içerisinde uluslararası ünlü dergilerde yayınların olmaması dikkati çekse de coğrafyanın hazırlık sürecini göz önünde bulundurduğumuzda anlaşılır bir durumdur. Nitekim 1941 yılına kadar bir hazırlık süreci olan ve temellerin atıldığı bir dönemle birlikte Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin yapılması da yükselişin temellerinin atılmasını sağlamıştır.⁶⁰

Birinci Türk Coğrafya Kongresi sayesinde Sırrı Erinç'in de belirttiği gibi okullarda tek coğrafya kitabına geçilmiş ve bu sayede modern coğrafya kitapları, ferdi hatalara rağmen hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra günümüzde de kullandığımız coğrafya terimleri belirlenmiş ve coğrafya ile ilgili olan karışıklıklar düzeltilmeye çalışılmıştır.

1933-1941 zaman aralığı ise Sırrı Erinç'in ifadesiyle “yükseliş dönemi” öncesi hazırlık evresidir.⁶¹ Bu dönemde Batı'ya yetişme ve modern kurumların kurulması sayesinde bu eğilim gerçekleştirilmiştir. 1941 coğrafya kongresi ise daha önce hiç yapılmadığı kadar büyük bir coğrafyacı uzmanlarını bir araya getirmiş, ardından Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması sağlanmıştır. Ayrıca kongre sonrası Türk Coğrafya dergisi ve düzenli olarak yapılan meslek haftaları, uluslararası alanda Türk coğrafyasının temsil edilmesi diğer gelişmelerdir. Türk Coğrafya dergisi bir üniversite çatısı altında olmayıp tüm coğrafyacıları bir çatı altında birleştirmiştir.⁶²

1938-1960 yılları arasında yılda ortalama 7.7 kitap ve 58,5 makale yayımlanırken 1961-1980 arasında coğrafyacı sayısındaki artışa binaen yılda ortalama kitap 12,8 ve makale ise 61, 2 olmuştur.

Ancak 1960 sonrası makale ve kitap sayısı gibi niceliksel saptamalara binaen coğrafyacıların batıdaki güncel gelişmeleri ne kadar yakalayabildiği de önemli bir sorudur. Makale ve kitap sayısının az olması; ancak nitelikli eserlerin ortaya çıkması hususu, niceliksel artış

⁵⁹ Nazmiye Özgüç ve Erol Tümertekin, *Coğrafya Geçmiş Kavramlar Coğrafyacılar*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2000, s. 110- 128.

⁶⁰ Gümüşçü, *a.g.m.*, s. 406.

⁶¹ 9 Mayıs 1937 Tarihli Akşam gazetesinde, “Gençlik Nasıl Yetiştiriyor?” başlıklı yazı da coğrafya dersinin nasıl işlendiği ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: “Edebiyat fakültesi coğrafya şubesi... Dekan B, İbrahim Hakkı ders veriyor... Dikkat ediyorum, Edebiyat fakültesi dekanının gayet güzel bir ders usulü var. Talebe ile teker teker meşgul oluyor. Fakültenin tedris usulü «az talebe yetiştirmek, iyi talebe yetiştirmek» esasına dayanır, fakat bizim edebiyat fakültesi coğrafya şubesi denilince aklınıza sadece coğrafya okutulan bir yer gelsin... Burada coğrafya hemen bütün ilimleri, bütün fenleri kucağına almış bir şekildedir. Meselâ bir talebenin tezine gözüm ilişti: Türkiye’de halıcılık. Edebiyat fakültesi coğrafya da okuyan bu talebe beşerî coğrafya iktisadi coğrafya nokta-i nazarından Türkiye’de halıcılığı öyle tetkik etmiş ki değme iktisatçı bu tezin önünde hayran kalır...” Bkz. Cumhuriyet, 9 Mayıs 1937 Pazar, s. 7.

⁶² Hasan Özdemir, “Türk Coğrafya Dergisi’ndeki yayınlar hakkında (1943-2014)”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 63, 2014, s. 51.

yerine niteliksel artışa odaklanmamızı gerektirir. Bu dönemde niçin istenilen anlamda ilerlemenin gerçekleşmediği ile ilgili yeterli çalışmanın olmaması sebebiyle saptama yapmak zorlaşmaktadır.⁶³

1930'lu yıllarda coğrafyanın durumunu özetleyen Türkiye coğrafyasının öncülerinden Faik Sabri Duran, şunları belirtmektedir:⁶⁴

“Coğrafya bu son senelerde önemli bir değişime uğradı. Bundan 30 sene önceki şekilden artık çıktı ve son kararsızlıklarını atarak asıl amaç ve hedefine kavuştu. Mevcut bilimler arasında kendine önemli bir yer hazırladı. Bilinmeyen temellere dayanan eski coğrafyanın karışık ve faydasız tekerlemeleri ile artık yetinilemez.”

1.1.1. Türk Coğrafya Tarihinde Dönemlere Ayırma Çalışmaları

Osmanlı'dan günümüze kadar gelen süreçte coğrafya tarihini çalışan araştırmacılar, çeşitli dönemler belirlemişlerdir. Bu tarihlendirme çalışmaları eldeki verilere göre değişebilmektedir. Örneğin tarihlendirme çalışmalarının bazılarında 1960 sonrası yükseliş dönemi olarak geçmektedir. Ancak bazı çalışmalarda 1960 yılı sonrası için bir duraksama ya da kısmi gelişimden bahseden çalışmalar da mevcuttur. Aynı şekilde 1980 ve sonrası için nitelikte düşüşten bahseden çalışmalar da bulunmaktadır.

Sırrı Erinç, yukarıda vermiş olduğumuz bu tasnifi güncellemiş ve şu dönemleri tanımlamıştır:⁶⁵

- *Çağdaş coğrafyaya yönelik evresi, (1915-1933 arası),*
- *Bilimsel Türk coğrafyasının kuruluş ve yükseliş evresi, (1933-1982 arası),*
- *YÖK düzeni ile başlayan son evre, (1982'den sonraki dönem),*

Sırrı Erinç'in yapmış olduğu çalışma, coğrafya tarihini anlamada kolaylık sağlaması açısından önemli bir tanımlamadır. Erinç, yükseliş evresinin 1982 yılına devam ettiğini belirtmiştir.⁶⁶

Bir diğer çalışma ise Koçman tarafından yapılmıştır:⁶⁷

- *Modern coğrafya öncesi, 1915'den öncesi,*
- *Modern coğrafyanın öncüleri ve ilk adımlar, 1915-1933 arası,*
- *Türk coğrafyasının kuruluş ve örgütlenmesi, 1933-1941 arası,*
- *Türk coğrafyasının yükselişi, 1942-1980 arası,*
- *Türk coğrafyasının yaygınlaşması ve nitelikte kayıpları, 1981'den beri,*

⁶³ 1960 yılına kadar bir yükseliş dönemi, ardından gelen duraksama ve YÖK'ün kuruluşuyla birlikte coğrafyanın nitelik ile ilgili değerlendirmesi için. Bkz. Murat Özgür ve Nuri Yavan, “Türk Coğrafyacılarının İç Hesaplaşması: Neden Başaramadık? Nasıl Başarabiliriz?”, *Beşerî Coğrafya Dergisi*, S. 1, 2013, s. 14-38.

⁶⁴ Gülden Ayman, (der.), *Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika*, Yalın Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 25.

⁶⁵ Sırrı Erinç, *Coğrafya, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim*, TÜBA Yayınları, Ankara 1997, s. 51-55.

⁶⁶ Murat Tanrıkulu ve Osman Gümüşçü, “Türkiye’de Coğrafya Biliminin Gelişimi: 1940-2000 Dönemi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 37, 2021, s. 477.

⁶⁷ Asaf Koçman, “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi ve Sorunları”, *Ege Coğrafya Dergisi*, S. 10, 1999, s. 10.

Sırrı Erinç'in yapmış olduğu tarihlendirmeye benzer olan Koçman'ın çalışması da 1941 sonrasını yükseliş evresi olarak ele almaktadır. Bu sayede konunun uzmanları arasında bir fikir birliğinden söz etmek mümkündür. Buna mukabil olarak 2000 yılından itibaren, 1960'lı yılların başlarında Batı'da farklı bilimsel yöntemlerin ortaya çıkışı sebebiyle, Türkiye'de coğrafyacılar arasında yeniliği temsil eden genç kuşak ile geleneği temsil eden coğrafyacılar arasında bir paradigma⁶⁸ (değerler dizesi) çatışmasından söz etmek mümkündür.⁶⁹

Yapılan tarihlendirmeler içerisinde bir diğeri ise Tanrıkulu ve Gümüşçü tarafından yapılmıştır.⁷⁰

- *Klasik Osmanlı/Türk coğrafyası, Başlangıcından Kâtip Çelebi'ye,*
- *Batılılaşma/modernleşme yolunda Türk coğrafyası, Kâtip Çelebi'den 1915'e,*
- *Modern Türk coğrafyasının kuruluşu ve örgütlenmesi, 1915-1940,*
- *Türk coğrafyasının yükselişi, 1941-1960,*
- *Darbeler Dönemi ve İç Kapanış, 1960-2000,*
- *Türk coğrafyasının yaygınlaşması ve yeni arayışlar, 2001'den bugüne,*

Tanrıkulu ve Gümüşçü, modern coğrafyayı Kâtip Çelebi ile başlatmakta ve 1915 yılına kadar modernizme geçiş süreci olarak ele almaktadır. Bu tarihlendirmenin Sırrı Erinç ve Asaf Koçman'ın çalışmasından bazı noktalarda ayrıldığı görülmektedir.⁷¹ Özellikle yükseliş dönemi 1960'a kadar tarihlendirilmiş ve yeni bir dönem tanımlaması yapılarak 1960 ve 1980 arası için siyasi konjonktüre göre bir değerlendirme yapılmıştır.

Yapılan üç çalışmanın ortak özellikleri, modern coğrafyanın kuruluş ve örgütlenmesini 1915 yılından itibaren ele almaktadır. Aynı şekilde yükseliş evresi de 1941 yılında yapılan coğrafya kongresiyle birlikte başlatılmıştır.

⁶⁸ Thomas Kuhn tarafından 1961 yılında *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* eseriyle ortaya çıkan paradigma kavramı, Bilimsel bir topluluğun üyeleri tarafından yaygın olarak kabul edilen temel varsayımları, düşünme biçimlerini ve metodolojiyi (yöntem bilim) içeren bir çerçeveyi kapsamaktadır. Bkz. Dogan, Mattei, "Paradigms in the Social Sciences," *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Corpus ID: 141360097, 2001.

⁶⁹ Özellikle 2000 yılı ve sonrasında mailleşme aracılığıyla geleneksel ve yenilikçi coğrafya arasında tartışmalar için. Bkz. Yılmaz Arı, "Yenilik ve Bilimsel Gelişme: Türk Coğrafya Tartışma Listesinin (coğrafya) İçerik Analizi (1997-2012)", *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, S 39, 2018, s.108.

⁷⁰ Tanrıkulu & Gümüşçü, *a.g.m.*, s. 390.

⁷¹ Bir diğer çalışmasında Gümüşçü, 1941 ve 2000 arası dönemi *Örgütlenme, kısmi gelişim ve dünyadan kopuş* olarak ele almaktadır. Bkz. Osman Gümüşçü, "Türk Coğrafya Çalışmalarına Genel Bir Bakış: Dün – Bugün – Yarın", *Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları* 2019, s. 166.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ'NİN ANA AMAÇLARI

İlk uluslararası coğrafya kongresi, 1871 yılında Antwerp'te yapılmıştır. Belçika'nın Brüksel kentinde 1922'den sonra toplantılar düzenlenmiş ve kalıcı hale getirilmiştir. 2021 yılına kadar 24 adet kongre düzenlenmiş ve 2021 yılında ilk defa Türk Coğrafya Kurumu'nun ev sahipliğinde İstanbul'da toplanılmıştır. Uluslararası Coğrafi Birlik'in (IGU) hedefleri arasında uluslararası iş birliği gerektiren konularda coğrafi araştırmaları teşvik etmek, coğrafyacıları uluslararası bir çatı altında toplamak ve tüm üye ülkeler arasında coğrafi verinin toplanmasını sağlama amaçları bulunmaktadır.⁷²

1922'de gerçekleşen uluslararası coğrafya kongresi, bu kongrelerin düzenli hale getirilmesinde ayrı bir öneme haizdir. Birinci Türk Coğrafya Kongresi ise bu tarihten 19 yıl sonra toplanabilmiştir.

6 Haziran 1941 tarihinde düzenlenen Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ni dönemin basını da ilgiyle takip etmiştir. Gazeteler ana manşetlerinde haber yapmış ve bazı yazarlar da kongrenin ehemmiyeti hakkında yazmıştır. 6 Haziran 1941 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Ahmet Hidayet, "*Bizde Kitaplar ve Tedrisatımız*" başlıklı yazısında coğrafya ve tarihin kardeş iki ilim dalı olduğunu, coğrafyanın tarihe kıyasla daha önemsiz görüldüğünü ifade eder. Coğrafya ve tarih birbirini tamamlar ilimlerdir ve ezber şeklinde öğretilmemelidir. Talebe sadece sınıfı geçmek gayesiyle bu dersleri almamalı ve buna karşı önlem alınmalıdır. Ahmet Hidayet, Hasan Âli Yücel'e teşekkür ettikten sonra yazısında müfredat ve terimler ile ilgili kongreye önerilerde bulunmuştur. Bu önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:⁷³

- İlk sınıfta öğrencinin kendi çevresindeki isimlere aşina olması öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Buna ilaveten Avrupa ve Asya kıtasındaki komşu devletlerle Avrupa kıtasını öğretmeye ek olarak Asya kıtası ve geri kalan memleketlere değindikten sonra Afrika'yı ikincil plana atmak.
- Üçüncü sınıfta Türkiye Coğrafyası dersinde Doğal ve Ekonomik coğrafya bilgileri diğer kısımlarda okutulduğu için çıkarılmalıdır. Eğer teklif kabul edilirse yoğunluk azalacak ve münazara için zaman kalacaktır.
- Lisenin birinci sınıfında okutulan genel coğrafya dersinin fiziki kısmında jeolojiye ait fazla bilgi bulunmaktadır. Öğrenci bu sebeple zorlanmakta ve ilgisini kaybetmektedir. Lise ikinci sınıfta çok fazla bilgi bulunmakta ve bunların kısaltılarak daha

⁷² George Kish, "International Geographical Union: A Brief History" *GeoJournal* 1992, s. 224.

⁷³ Ahmet Hidayet, *Cumhuriyet* 6 Haziran 1941 Cuma, s. 4.

özlü yazılması talebe için daha faydalı olacaktır. Örneğin bazı kitaplarda 5 sayfa, Ren nehri hakkında izahatta bulunulmuştur.

- Lise son sınıf programında sorun görülmemektedir. Ancak her sınıfta iki ders olarak verilen coğrafyanın son sınıfta da iki saate çıkarılması öğrencinin coğrafi bilgiyi iletmesi açısından önemlidir.
- Kitaplar hazırlanırken *mise en page* (sayfa düzeni) hatası yapılmamalıdır. Öğrenci sade ve basit tertip edilmiş kitaplardan bilgiyi daha iyi özümsemektedir.
- Her ülkenin veya bir şehrin tek bir ismi çoğunlukla telaffuz edilir. Örneğin bir şehrin: İstanbul, Konstantinopolis, Kostantiniyye gibi birbirinden farklı kullanımı öğrenciler için kafa karıştırıcıdır. Bu nedenle coğrafyadan mezun olanlar, yabancı ülkelerin adresini doğru yazamamaktadırlar.
- Kitaplara ek olarak atlaslar hazırlanması, kitaplarda kullanılan haritaların anlaşılır olması, bahsedilen konuların haritalarla gösterilmesi ve açık renk kullanılması yararlı olacaktır.
- Tartışılan konuların kitaplara yazılmaması ve üzerinde fikir birliği sağlanan bilgilerin varlığı karmaşayı giderici mahiyettedir.
- Her okulda başta fiziki coğrafya aletleri ve kabartma haritaları ihtiva eden bir odanın bulunması, coğrafya eğitimine faydalı olacak film ve yardımcı kitaplar temeniye şayandır.

6 Haziran 1941 Cuma günü Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde toplanan kongre, Hasan Âli Yücel'in konuşmasıyla açılmıştır. Kongrede ele alınan konular sırasıyla; ilk ve ortaokullar, liseler, öğretmen okulları, sanat ve ticaret okullarında coğrafyanın müfredat programlarını belirlemektir. İkincisi, ilk ve ortaokullarda ve liselerde okutulan coğrafya kitaplarını düzenlemek; üçüncüsü, ortaokullarda coğrafya terimlerini belirlemek, dördüncüsü; coğrafya isimlerinin imlası, beşincisi; Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması, altıncısı; ülkede coğrafi isimlerin yeniden düzenlenmesi, yedincisi ise kongre katılımcıları tarafından önerilen tekliflerin tartışılmasıdır.

Kongre tarafından belirlenen bu amaçlar doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır. Kongre de daha esaslı bir şekilde çalışma yapılabilmesi için çeşitli komisyonlar belirlenmiştir. Sırasıyla komisyonlar: *Program ve Kitap Komisyonu*, *Terim Komisyonu* ve *Türkiye Coğrafya Komisyonu*'dur

Komisyonu yerli ve yabancı uzmanlar katılmış olmakla birlikte sayı bakımından Türk uzmanlar çoğunluktadır. Kongrede belirlenen komisyonlar dahilinde katılımcılar sırasıyla şunlardır:

Program ve Ders Komisyonu	Terim Komisyonu	Türkiye Coğrafyası Komisyonu
---------------------------	-----------------	------------------------------

Hamit Sadi Selen	Gaziantep mebusu Dr. Ali Ağakay (TDK adına)	Albay Raşit Gürgen (Genelkurmay Mümessili)
Faik Sabri Duran	İbrahim Hakkı Akyol	Albay Ömer Kadri Koray (Harita Umum Müdürlüğü Mümessili)
Millî Eğitim Bakanlığı'ndan Faik Reşit Unat	Herbert Louis	Tevfik Göymen (Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü)
Cemal Alagöz	Faik Sabri Duran	Celal Aybar (İstatistik U. Md.)
Ahmet Ardel	Ali Tevfik Tanoğlu	Celal Yerman (Ticaret Vekaleti Mümessili)
Danyal Bediz	Niyazi Çatakoğlu	Şevket Birand (Ziraat Vekaleti Müm.)
Vekillik Umumi müfettişlerinden Fethi İsfendiyaroğlu Öğretmen Abdulkadir Sadi Kazancıoğlu	Vekillik Umumi müfettişlerinden Necmettin Kara Öğretmen Sabri Düşmez	Kemal Varınca (Dahiliye Vekaleti Müm.) İbrahim Hakkı Akyol
Saffet Geylangil	Kemal Batu	Herbert Louis
Sıtkı Som	-	Alexander Rüstow
Hamdi Nazım Ertek	-	Hamit Nafiz Pamir
Hayrettin Tülin	-	Besim Darkot
-	-	Hamit Sadi Selen
-	-	Ahmet Ardel
-	-	Cemal Arif Alagöz
-	-	Niyazi Çitakoğlu
-	-	Danyal Bediz

Tablo 1: Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ne katılanların listesi.⁷⁴

Türkiye Coğrafyası Komisyonu, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgeye ayrılması için çalışmalar yapan komisyonu oluşturmaktadır. Bu komisyon içerisinde iki yabancı bilim insanı bulunmaktadır: Herbert Louis ve Alexander Rüstow. Rüstow, mazereti nedeniyle komisyona katılamamıştır.⁷⁵ Komisyonda tek yabancı bilim insanı olan coğrafyacı Herbert Louis

⁷⁴ T.C Maarif Vekilliği, *Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar*, 6-21 Haziran 1941, s. 10-11.

⁷⁵ Hitler'in 1933 yılında iktidara gelmesiyle Türkiye'ye gelen Rüstow, İstanbul Üniversitesi'nde tarih ve iktisadi coğrafya üzerine dersler vermiştir. Özellikle coğrafya ve iktisadi alanda Rüstow ile ilgili az çalışmanın olduğu görülmektedir. Bkz. Mehmet Dinçaslan, "Türkiye'de Ordoliberalist Bir İktisatçı – Filozof:

bulunmuştur. Ayrıca komisyona TSK'dan, Meteoroloji'den, İstatistik Umum Müdürlüğü'nden ve Harita Umum Müdürlüğü'nden gelen çeşitli uzmanlar katılmıştır. Bu sayede Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi geniş bir uzman kitlesi çerçevesinde belirlenmiştir.⁷⁶

Kongre ile ilgili başta İsmet İnönü olmak çeşitli isimler tarafından destek mesajları verilmiştir. Hasan Âli Yücel tarafından tazim telgrafları gönderilmiştir. İsmet İnönü kongre ile ilgili şunları ifade etmiştir:⁷⁷

“Kongreye muvaffakiyet dilerim. Arkadaşlarımın hakkındaki asil duygularına teşekkür ederim. Coğrafya Kongresinin çalışmalarını memleketimizin kültürü için esaslı ve hayırlı emeklerden sayarım.”

Ayrıca dönemin Genelkurmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, kongre ile ilgili teşekkürlerini iletmiştir:⁷⁸

“Türk Coğrafya Kongresinin birinci toplantısı münasebetiyle ordu ve hakkımda gösterilen sevgilere teşekkür ederim.”

Gerek siyasi gerekse ordu ve geniş bir uzman katılımıyla başlayan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde, Hasan Âli Yücel, açılış nutkunda niçin böyle bir kongrenin yapıldığını açık bir şekilde izah etmiştir. Hasan Âli Yücel'in uzun konuşması, aynı zamanda kongrenin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Hasan Âli Yücel konuşmasında kongrenin ilk olduğunun önemini vurgulamıştır. 1941 yılı öncesinde coğrafya ile ilgili çeşitli toplantılar olmakla birlikte böyle büyük çaplı bir kongre toplanmamıştır. 1941 sonrası esas alındığında yine aynı şekilde bu büyüklükte ve önemde bir kongre olmamıştır.⁷⁹

Hasan Âli Yücel açılış nutkunda önemli meselelerin ve hususların o işin uzmanlarına danışıldığının ehemmiyetinden bahseder. Nitekim bugüne kadar da bu şekilde olduğunun altını çizer. Kongrede birbirlerini tanımayan ancak hepsi de alanlarında uzman olanlar bir araya toplanarak başarılı bir netice alınması amaçlanmıştır.

Kongrenin toplanma nedenlerinde birisi de ortaokul ve liselerde coğrafya müfredat sorunlarıdır. Müfredatlar arasında Yücel'in ifadesiyle *“kopmuş zincirler”* olması, eğitimin kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır. Özellikle ilköğretim, ortaöğretim ve lise arasında

Alexander Rüstow (1885-1963)”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 46, 2015, s. 202.

⁷⁶ T.C Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 11.

⁷⁷ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 12.

⁷⁸ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 13.

⁷⁹ İkinci Türk Coğrafya Kongresi, dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer başkanlığında yapılmıştır. İlk kongreye göre basının ilgisi daha az olmakla birlikte, ikinci kongre ile ilgili yeterli bilgi ve güncel çalışmaların olmaması dikkat çekicidir. Kongrenin ana odak noktası Coğrafya Öğretimi ve Araçları konusudur. Kongrede genel merkez kurulu belirlemede ise sırasıyla şu isimler seçilmiştir: Ankara Üniversitesi rektörü Şevket Aziz Kansu, Harita Genel Komutanı Kadri Koray, MEB Yükseköğretim Genel Müdürü Faik Reşit Unat, Coğrafya Profesörü İbrahim Akyol, Hamit Nafiz Pamir, Besim Darkot, Ahmet Ardel, Ali Tanoğlu, Macit Arda, Cemal Arif Alagöz, Hamit Sadi Selen ve Yükseköğretim Şube Müdürü Ruhi Tufan oy birliğiyle seçilmiştir. Bkz. *Ulus*, 9 Ağustos 1947 Cumartesi, s.1.

kopukluklar mevcuttur. Ayrıca bazı derslerin konuları fazlayken diğerleri daha eksik yapılmıştır. 9 ve 10 sınıf çok fazla, 11 sınıflar ise Türkiye Coğrafyası dersi açısından noksan kalmıştır. O dönem içerisinde ortaokul son sınıfta okutulan Türkiye Coğrafyası dersi ile lise son sınıfta okutulan ders arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu sebeple kongrede ele alınacak konulardan birisi de müfredat arasındaki boşlukları tamamlamak ve bir düzene koymaktır.

Kongrenin üzerinde duracağı diğer önemli bir konu ise coğrafi terimler ile ilgilidir. Özellikle coğrafi terimler ile ilgili gerek halk arasında gerekse eğitimde bir karışıklık ve farklı telaffuzlar söz konusudur. Coğrafyanın yer isimlerinin nasıl yazılacağı karışıklığı ortaya çıkmıştır. Kongreye Türk Dil Kurumu'ndan uzmanlar katılmış ve coğrafyacılar ile birlikte çalışmışlardır.⁸⁰ Coğrafyada yer isimleri ile ilgili daha önce çalışmalar bizzat 1929 yılında Maarif Vekilliği tarafından yapılmış; ancak bu çalışma tam olarak uygulanamamıştır.

Hasan Âli Yücel, konuşmasında bu karmaşıklığa dikkat çekmiş ve buna karşın disiplinli olmayı ve planlı, programlı bir şekilde hareket edinilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Kurmay Raşit Gürgen isim karışıklığı ile ilgili Hasan Âli Yücel'e şunları ifade etmiştir:⁸¹

“Bir yer isminin kitapta başka, haritada başka, halk dilinde başka oluşu bazen bir muhabereyi kaybettirecek kadar fena neticelere sebep olabilir.”

Bu sebeple kongrenin toplanma amaçlarından olan yer isimleri karışıklığını giderme hususu başarıya ulaşmıştır. Günümüzde coğrafya isimlerinde bir düzenin sağlanması ve kullandığımız terimlerin önemli bir kısmı kongre sayesinde gerçekleşmiştir.

Bir diğer mesele ise Hasan Âli Yücel tarafından açıklandığı üzere kitaplardaki karmaşıklık gidermek üzerinedir. Kitapların iyi bir şekilde hazırlanmaması ve oluşan karmaşıklık tabii olarak eğitimde de bir kalite düşüklüğüne ve kargaşaya sebep olmaktadır. Hasan Âli Yücel tarafından daha önce yabancı öğrenciler için düzenlenen kitaplarda yapılan birleştirme etkisini göstermiştir. Aynısı coğrafya kitapları için de yapılmak istenilmiştir. Bu sayede karışıklık ortadan kaldırılarak niteliğin artması hedeflenmiştir. Hasan Âli Yücel kongrede bu konunun önemine dikkat çekerek coğrafyacıların bu konu üzerinde de çalışmasını talep etmiştir.⁸²

⁸⁰ Cumhuriyet döneminin ilk büyük coğrafyacılarında olan Reşat İzbirak, coğrafyanın tasviri bir bilimden modern yönetime geçmesinde katkıları olmuştur. Başta jeomorfoloji mesleğinin tanınmasında ve arazi gezilerinin yaygınlaşmasına ilaveten üniversite ve lise ders kitapları da yazmıştır. Birinci Coğrafya kongresinde yer adları üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Coğrafi terimlerin Türkçeleştirilmesi ile ilgili çalışmaları için Bkz. Hamza Zülfiyar, “Türkçe Coğrafya Terimleri ve Reşat İzbirak”, *Türk Dili Dergisi*, S. 774, 2016, s. 102-106.

⁸¹ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s.7.

⁸² Tülay Alim Baran, “Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi”, *Hasan Âli Yücel, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları* 2011, s. 191.

Hasan Âli Yücel'in kongreden bir başka talebi ise coğrafyada klasik hususlar ile tartışılan konuların ayrılmasıdır. Üzerinde çalışılırken coğrafyacıların çoğunluğunun mutabık olduğu konular üzerinde çalışmalar yapılmasını talep etmiştir. Ortaokul ve liselerde okutulacak coğrafya kitaplarının tartışılmayan klasikleşmiş hususlarının okutulması kargaşayı da önleyici bir mahiyete sahiptir. Hasan Âli Yücel bununla ilgili olarak şunları ifade eder:⁸³

“Yüksek heyetinizden ricam şudur ki, programlar tespit edilirken klasik cihazlar ayrılсын, münakaşa mevzuu olmakta devam eden cihazları münakaşa ve tetkik edilsin ve bundan uzak durulsun.”

Bu öneri sayesinde coğrafya uzmanlarının üzerinde fikir birliğini sağlaması ve çoğunluğun kararlarının uygulanması amaçlanmıştır.

Kongrede dikkat çeken diğer bir unsur ise Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulmasının önerilmesidir. 21 Haziran 1941 tarihinde TCK'nın kurulması için kongre başkanlığına önerge verilmiş ve kurum, 30 Mart 1942 tarihinde kurulmuştur.⁸⁴ TCK, 30 Mart 1942 ve 126 sayılı Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisinde yayımlanarak faaliyete geçmiş ve 5 Nisan 1942 tarihinde Cumhuriyet ve Ulus gazetesinde kuruluş amacı ve kurucu üyeler ilan edilmiştir.⁸⁵ TTK ve TDK devlet kurumu statüsündeyken, Türk Coğrafya Kurumu 24 Temmuz 1947'de Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına mesleki bir dernek statüsündedir.⁸⁶

Adı Soyadı	Çalışılan Kurum
İbrahim Hakkı Akyol	İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Profesörü
Cemal Arif Alagöz	Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Doçenti
Ali Macit Arda	Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmeni
Ahmet Ardel	İstanbul Üniversitesi Coğrafya Doçenti
Celal Aybar	Başvekalet İstatistik Umum Müdürü, Profesör
Kemal Batu	İzmir Karşıyaka Orta Okulu Tarih-Coğrafya Öğretmeni
Danyal Bediz	Ankara Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Coğrafya Doçenti

⁸³ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 8.

⁸⁴ Türk Coğrafya Kurumu'nun ilk başkanlığına Hasan Âli Yücel getirilmiş ve 1941 – 1946 yılları arasında görev yapmıştır. İkinci başkan ise dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'dir ve 1946-1948 yılları arasında görev yapmıştır. Kurumun amaçları ve çalışmaları hakkında Alagöz tarafından 1943 yılında bir eser kaleme alınmıştır. Bkz. Cemal Arif Alagöz, “Türk Coğrafya Kurumu'nun Amaçları ve Çalışmaları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 3-4, 1943.

⁸⁵ 19 Haziran 1942 Tarihli Tan Gazetesi'nde Cafer Seno tarafından yazılan, “*Türk Coğrafya Kurumu'ndan Neler Bekliyoruz?*” başlıklı yazısında, her vilayet ve kazada birer şube açılmasını ve Türkiye Coğrafya Ansiklopedisi yazılmasını önermiştir. Bkz. *Tan*, 19 Haziran 1942 Cuma, s.3.

⁸⁶ Ertek, *a.g.m.*, s. 13.

Şevket Birand	Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Profesörü
Necmeddin Bora	Maarif Vekilliği Müfettişlerinden
Cemil Boran	Maarif Vekilliği Müfettişlerinden
Niyazi Çıtakoğlu	Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Doçenti
Besim Darkot	İstanbul Üniversitesi Coğrafya Profesörü
Faik Sabri Duran	Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmeni
Sabri Düşmez	Adana Erkek lisesi Coğrafya Öğretmeni
Hamdi Nazım Ertek	İstanbul Şehremini Orta Okulu Müdürü ve Tarih- Coğrafya Öğretmeni
Saffet Geylangil	İstanbul Kabataş Lisesi Coğrafya Öğretmeni
A. Tevfik Göymen	Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürü
Raşit Gürgen	Kurmay Albay
Fethi İsfendiyoğlu	Maarif Vekilliği Müfettişlerinden
Enver Ziya Karal	Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Profesörü
Abdülkadir Sadi Kazancıoğlu	İstanbul Kız Öğretmen Okulu Coğrafya Öğretmeni
Ömer Kadri Koray	Harita Umum Müdürlüğü Muavini, Yüksek Mühendis Albay
Herbert Louis	Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Profesörü
Hamit Nafiz Pamir	İstanbul Üniversitesi Jeoloji Profesörü
Hamit Sadi Selen	Siyasal Bilgiler okulu Coğrafya Profesörü
Sıtkı Som	İstanbul Kabataş Lisesi Coğrafya Öğretmeni
Ali Tevfik Tanoğlu	İstanbul Üniversitesi Coğrafya Doçenti
Hayrettin Tülin	İstanbul Gazi Osman Paşa Orta Okulu Tarih-Coğrafya Öğretmeni
Faik Reşit Unat	Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Heyeti üyesi
Kemal Varınca	Dahiliye Vekilliği Muhakeme Müdürü
Hadi Yener	Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Umum Müdürü

Celal Yerman	Ticaret Vekilliği İç Ticaret Umum Müdürü
Hasan Âli Yücel	Maarif Vekili ve İzmir Mebusu

Tablo 2: Türk Coğrafya Kurumu'nun kurucu üyeleri.⁸⁷

2.1. Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde Program ve Kitap Komisyonu'nun Çalışmaları

Program ve Kitap komisyonunun en önemli toplanma amacı, okutulan coğrafya programı müfredatlarını güncel gelişmeler dahilinde yenilemek, karmaşayı gidermek ve müfredatlar arası bağlantıyı kurmaktır. Bu durum karmaşaya sebep olduğu gibi öğrenci bir üst sınıfa geçince ders arasındaki kopukluk öğrencinin öğrenme sürecini etkilemektedir. Komisyonun en önemli görevi bir plan dahilinde müfredatları güncellemektir.

Coğrafya kongresi 19 Haziran Perşembe günü öğleden sonra Prof. Dr. Celal Aybar ve 20 Haziran Cuma günü öğleden önce dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel başkanlığı çerçevesinde toplanarak, program ve kitap komisyonu heyetinin hazırlamış olduğu raporu müzakere etmiştir.

Kongre öncesinde kapsamlı bir şekilde coğrafya müfredatı ilk olarak 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte yapılmıştır. Kanun sayesinde birlik sağlanmış ve tüm öğretim Maarif Vekilliği çatısı altında birleştirilmiştir. 1924-1930 yılları arasında programlar ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Daha sonraki süreçten farklı olarak coğrafya, hayat bilgisi dersi kapsamında verilmiştir. Ziraat, sağlık bilgisi, doğa incelemeleri, ahlak konuları ve yurttaşlık bilgisi, coğrafya ve tarih derslerinin konuları hayat bilgisi dersi içeriğine alınmıştır.⁸⁸ Bu süreçte her ne kadar programlar üzerinde çalışılsa da istenilen seviye yakalanamamış ve coğrafya müfredatı başta olmak üzere sistematik bir şekilde ele alınmak üzere 1941 yılında kongre yapılmasına karar verilmiştir.⁸⁹ Genel olarak lise ders içeriklerinin dağınıklığı, 1940 yılından itibaren daha yoğun tartışmalara sahne olmuştur. Bu döneme kadar olan müfredatın özelliklerini birkaç madde halinde şu şekilde sıralayabiliriz:⁹⁰

- Müfredat gereğinden fazla detay içermektedir.
- Müfredat öğrencinin yaşı dikkate alınmadan hazırlanmaktadır.
- Dersler arasındaki ilişkili unsurlar arasında sistematik bir düzen yoktur.
- Öğrenciler çok fazla ezber yapmak zorundadır.

⁸⁷ *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1942 Pazar, s. 4.

⁸⁸ Erol Kapluhan, "Atatürk Dönemi (1923-1938) İlkokullarda Coğrafya Eğitimi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 25, 2012, s. 155.

⁸⁹ Ufuk Karakuş, "Coğrafya Eğitimi İçin Önemli Bir Kaynak: Birinci Türk Coğrafya Kongresi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 25, 2012, s. 203.

⁹⁰ Sadrettin Antel, *Maarifimiz ve Meseleleri*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1939, (Maynard, R. E. 1961'den istifade edilmiştir).

- Teorik bilgi pratik bilginin önüne geçmiştir.
- İçerikler sistematik bir düzenlilikte değildir.
- Öğitmenlerin dersi nasıl işleyeceği üzerine bir açıklama yoktur.

Bu dönemin diğer bir özelliği vatan sevgisi ve milli birlik duygusunu vermeye ek olarak dünyayı daha iyi tanıma strateji nedeniyle ders programları ulusal bilginin yanı sıra uluslararası bilgiye de açık hale getirilmiştir. Coğrafya özelinde bu sayede Ülkeler Coğrafyası konusuna ağırlık verilmiştir.⁹¹

Dönemin Gazi Terbiye Enstitüsü Eğitim Bilimleri profesörü Hüsnü Ciritli ve Fuat Baymur coğrafya müfredatı ile ilgili komisyona rapor vererek bir değerlendirme yapmıştır. Müfredat coğrafyanın tanımını ile başlamaktadır. Rapora göre üçüncü sınıfı yeni bitirmiş bir öğrenci için bu durumun lüzumlu olmadığı belirtilmektedir. İkinci konu ise coğrafya hakkında toplu bilgi verilmesinin ilkökul öğrencisi için zorlayıcı olacağı, bunun yerine pratik hayatta da elde edeceği bilgiler vermenin daha işlevsel olacağı üzerinedir. Üçüncü konu ise coğrafya bilgilerinin ilk başta yakını çevreden başlayıp uzak çevrelere göre hazırlanması, öğrenci için kendi çevresi ile ilgili çalışmaları tamamlayıcı mahiyettedir. Son husus ise beş kıtayı olduğu şekliyle öğrenmenin coğrafyayı kuru bir şekle sokacağı, Türkiye'nin komşuları ve dünya hakkında kuru bilgi yerine biraz bilgi sahibi olunmasının vatandaşlık açısından da önemli olduğuna dikkat çekilmiştir.⁹²

2.1.1. İlkokullarda Müfredat Değişikliği

Şehir ve köy okullarında coğrafya dersleri aynı sınıflarda haftada iki saat okutulmaktadır. Köy okullarını bitiren öğrencilerin ortaokullara devam etmesi göz önüne alındığından şehir ve köy okullarında ufakta olsa var olan müfredat farklılıkları ortadan kaldırılmıştır. Bu sayede müfredat aynı hale getirilmiştir. Komisyon tarafından ilkökul coğrafya müfredatı nitelik bakımından ilerici ve inkılapçı bir vaziyette görülmüştür. İlkokul müfredatında yapılan değiştirmeler bazı ufak işlerden ibaret olmuştur. Diğer bir ifadeyle var olan maddeler daha iyi bir şekilde sıralanmıştır.

2.1.2. Ortaokullarda Müfredat Değişikliği

Komisyon tarafından ortaokulu bitiren öğrencilerin liseye devam etmeyerek hayata atılmaları göz önüne alınmış ve program bu doğrultuda hazırlanmıştır. Bu sebeple müfredat bir bütün halinde ele alınmıştır. Sırasıyla üç konu üzerinde durulmuştur: Umumi (genel) coğrafya bilgileri, Kıtalar coğrafyası ve Türkiye coğrafyası.

Umumi (genel) coğrafya bilgileri daha da detaylandırılarak takviye edilmiş ve ortaokulun birinci sınıfından itibaren yer verilmiştir. Kıtalar coğrafyası ise ortaokulun ilk sınıfında senenin büyük bir kısmında yer alacak ölçüde umumi coğrafyadan sonra ABD, Okyanusya

⁹¹ Halil İbrahim Taş, "Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlköğretim II. Kademe ve Liselerde Coğrafya Dersi ve Müfredatının Değişimi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, S. 14, 2005, s. 317.

⁹² Karakuş, a.g.m., s. 204.

ve Kutuplar ile başlatılmıştır. Önceki programlarda Asya kıtası ile başlanıyordu; ancak bu değişiklik ile bu durum ortadan kaldırılmıştır.⁹³

Komisyondun raporuna göre ortaokulun son sınıfında öğrenci olgunlaşmış olduğu için Türkiye coğrafyası dersi son sınıfta ele alınmıştır. Önceki müfredat programlarında da aynı olmasına rağmen burada yapılan değişiklik daha detaylı bir şekilde yapılandırılmış olmasındır.

2.1.3. Lise Müfredatlarında Yapılan Değişiklikler

Lise programında önceden olduğu gibi genel coğrafya ile başlanmaktadır. Ancak fiziki coğrafya bölümünde bazı yerler programdan çıkarılmıştır. Bunlar harita projeksiyonları ve keşifler bahsidir. Lisenin ikinci sınıfında büyük bir değişiklik yapılmamış ancak müfredatın adı değiştirilmiş ve sıralanan ülkeler daha düzenli bir hale getirilmiştir. Lisenin son sınıfında ise Hasan Âli Yücel'in nutkunda işaret ettiği üzere ihtiyaçları karşılamak için Türkiye coğrafyası dersi haftada iki saate çıkarılmıştır.⁹⁴

2.1.4. Ticaret, Sanat ve Öğretmen Okulları

Ticaret okulları için program hazırlanırken mesleki unsurlar göz önünde tutulmuştur. Ticaret okullarının eski programlarında fiziki coğrafyaya ait konular kısa olduğu gibi diğerk bazı konular da iç içe bulunmaktaydı. Komisyon bu konular üzerinde durarak lise ve ortaokul müfredatlarına dair bir program hazırlamıştır.

Sanat okullarında coğrafyanın birer kültür dersi olarak yer alması hesaba katılmış, bu sebeple var olan program ağırlaştırılmadan bazı ilaveler yapılmıştır. Komisyon öğretmen okulları için ayrı bir program yapmamıştır. Liselerde aynı derecede olduğu kabul edilen öğretmen okullarında coğrafya dersi 6 saate çıkarılmıştır.

2.2. Program ve Kitap Komisyonu Tarafından Yapılan Müzakereler

Komisyonun hazırlamış olduğu projelere karşı çeşitli münazaralar yapılmıştır. İlkokul programlarında kongre üyelerinden birisi ileri ve eski bir programdan ziyade tedris şartlarına da uygun ve realiteye has bir program fikri ileri sürmüştür. Bu sebeple de müfredatın hafifletilmesini istemiştir. Bir başka öneri ise bunun tersi olarak bir kısım öğrencinin ilkokuldan sonra öğrenime devam etmeyeceğine göre bu durumda bütün coğrafi bilgileri tam olmasa da önemli bir kısmının verilmesini önermiştir. Komisyon bu iki fikri de olumlu bulmayarak reddetmiştir.

Ortaokul ve lise coğrafya programları üzerine yapılan tartışma yaşanmıştır. Danyal Be-diz harita okunmasına önem verilmesi ve bu konunun programlarda yer alması hususunda bir teklif öne sürmüştür. Talebenin genellikle haritalardan pek bir şey anlamadığı; ancak

⁹³ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 23.

⁹⁴ Cennet Özşavli, *I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Türkiye'de Lisede Okutulan Coğrafya Dersi Müfredatında Yapılan Değişiklikler ve Ülkemizdeki ile Amerika Birleşik Devletlerindeki Coğrafya Öğretiminin Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2007, s. 2.

tatbik ve pratiğe dayanarak harita okumak, haritalar üzerinde ölçüler yapmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Müzakereler sırasında komisyon üyelerinden bir kısmı harita okuma işinin büyük önemi olduğunu kabul etmiştir; ancak bunun bir program meselesi olmaktan ziyade bir vesait (araç) durumu olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁵

Çok fazla gelişmiş haritalara sahip olan Avrupa ülkelerinde öğrencilerin eline küçük yaşta harita verilmekte ve bu haritalar üzerinde her türlü analizler küçük yaşlarda yaptırılmaktadır. Komisyon tarafından da üzerinde durulduğu üzere harita bilmek sadece coğrafyayı iyi yapabilmekle birlikte ülke savunması açısından da önemlidir. Ancak komisyon müfredatlar da harita üzerine önem vermiş ve buna göre program hazırlamıştır. Komisyondan bir üye Hasan Âli Yücel'e harita konusunun ayrı birer ders olmasını teklif etmiştir; ancak bu kabul edilmemiştir. Hasan Âli Yücel haritanın coğrafya dersi içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir.

Kongre ile birlikte yapılan müfredat programlarının düzenlemesini ana hatlarıyla ele aldığımızda çeşitli değişiklikler göze çarpar. En önemli değişiklik geçmiş müfredata kıyasla daha derli toplu hale getirilmesi ve bazı konuların genişletilmesidir. Geçmiş müfredatlara kıyasla en detaylı olan bu program da bazı açıdan eleştiriler almıştır. Birkaç eleştiri dışında kongrenin detaylıca ele aldığı müfredat genel olarak olumlu yönde eleştirilmiştir. Müfredat sayesinde ortaokul ve liselerde ders dağılımı daha homojen olmuş ve saatler dengeli bir şekilde planlanmıştır.⁹⁶

2.2.1. Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde Coğrafya Terimleri Çalışmaları

Atatürk, dilin sadeleştirilmesi için önemli adımlar atmış ve kararlılıkla hareket etmiştir. Osmanlı aydınları tarafından da dile getirilen ve edebiyat tartışmalarına sebep olan bu konu, günlük dilden akademik dile kadar önemli bir değişim geçirmiştir Atatürk, dilin sadeleştirilmesi ile ilgili 1 Kasım 1928 tarihli TBMM açılış konuşmasında şunlar belirtmiştir:⁹⁷

“Efendiler, Büyük Türk Milletinin, evlatlarının yüksek bir eğitim ve yeterlilik sahibi olması için harcadığı çaba ve emekler az değildir. Özel ve genel yönetimlerden milli eğitime ayrılan ödenekler, çeşitli bakanlıkların orta ve yüksek öğretim için yaptıkları çalışmalar, gücü olan ailelerin, genel ve özel yönetimlerin Avrupa'da eğitim için yaptıkları yardımlar eğer ülkede resmen sorumlu olan yetenekli ilgililerin izlemi ve gözetimi altında toplanırsa, alacağımız sonucun çok daha büyük ve geçireceğimiz gelişme sürecinin çok daha kısa olacağı kesindir. (Alkışlar) Bu çalışmaların hükümetçe ve Büyük Millet Meclisince kendilerine uyan bir önemle incelenerek acele yapılması kaçınılmaz olmuştur.”

⁹⁵ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 121.

⁹⁶ Taş, *a.g.m.*, s. 319.

⁹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, D:3, İ:2, C: 5, s. 4.

Coğrafi terimlerin Türkçeleştirmesi 1930’lu yılların sonlarında başlamıştır. Bu süre zarfında Türk Dil Kurumu aracılığıyla önemli çalışmalar ortaya konulsa da var olan karmaşa giderilememiş ve sistematik bir şekilde kongre ile birlikte ele alınmıştır.⁹⁸

Osmanlı’nın son dönemlerinde başlayan ve cumhuriyetin kuruluşuyla ilerletilen dil devrimi Atatürk’ün çalışmalarıyla kurumsallaşmış ve onu en iyi anlayanlardan olan Hasan Âli Yücel tarafından devam ettirilmiştir. Hasan Âli Yücel, 1941 ve sonrasında coğrafya da dahil olmak üzere dilin sadeleştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Örneğin 1940 yılında Ankara DTCF doçenti Tahsin Banguoğlu’ndan Türkçenin yapısına uygun bir gramer kitabı yazmasını istemiştir.⁹⁹ Bu süre içerisinde 1941 yılında *İmla Kılavuzu*, *Gramer*, 1942’de *Coğrafya Terimleri*, *Felsefe ve Gramer Terimleri*, 1944’de de *Hukuk Lugatı*, ve *Türkçe Sözlük* yayımlanmıştır. Hasan Âli Yücel dil çalışmaları ile ilgili şunları söylemiştir:¹⁰⁰

“Göğsümüzü gererek söyleyebiliriz ki yıllardan beri üzerinde durduğumuz dil inkılabı işinin en güç meselesi olan alışma safhaları artık aşılmıştır. Şimdi yeniye yerleştirmek, eskileri tamamlamak, açılan yolun üzerinde durmadan, sarsılmadan yürüyerek inkılabımızı olgunlaştırmak devrindeyiz.”

Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nin ana amaçlarından birisi de coğrafya terimlerinin Türkçeleştirilmesidir. Coğrafya ile ilgili terimlerin sadeleştirilmesi amacıyla komisyon toplanmış ve bu konuda müzakereler yapılmıştır. 21 Haziran 1941 Cumartesi günü dönemin Maarif vekili Hasan Âli Yücel’in önderliğinde toplanarak coğrafya terimleriyle ilgili komisyonun hazırlamış olduğu rapor tartışılmaya başlanmıştır. Komisyon başkanı olan A. Macit Arda ve raportör Ali Tanoğlu coğrafya terimleri ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Komisyon başkanı ve raportörün verdiği rapordan anlaşıldığı üzere, terimlerin nasıl belirleneceğiyle ilgili belirli prensipler üzerinde durulmuştur Terimler seçilirken komisyon tarafından şu hususlar dikkate alınmıştır:¹⁰¹

- *Delalet (aracılık) ettiği mefhumu tetabuk (uygunluk) etmesine,*
- *Dilimizin yapısına uygun olmasına,*
- *Güzel ve kıvrak olmasına itina gösterilmiştir.*

İlk maddeye özel bir önem verilmiştir. Her ne kadar bir terim üzerinde onun uygunluğunun tam bir tarifini kesin olarak bulabilmek mümkün olmasa da bir bilim alanında kullanılacak teknik terimlerin seçilirken birbirlerine yakın anlam arasındaki karşılıkları ve bağlarını bulmak konusunda hassas davranılmıştır.

⁹⁸ Cemalettin Şahin, “Türkiye’de Coğrafya Sözlükleri Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 35, 2020, s. 177.

⁹⁹ Reşat İzbirak, coğrafi terimlerin Türkçeleştirilmesinde çalışmalarını kongre sonrası da sürdürmüştür. Bkz. Reşat İzbirak, *Coğrafya Terimleri Üzerine Bazı Düşünceler*, Türk Dil Kurumu Yayınları 1949, s. 1-36.

¹⁰⁰ *Ulus*, 11 Ağustos 1942 Salı, s. 2.

¹⁰¹ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s. 53.

Diğer yandan komisyonun en çok üzerinde durduğu diğer bir konu ise yabancı terimlerin Türkçeleştirilmesidir. Bu hususta en dikkat edilen durumlardan birisi de komisyonun açıkladığı üzere kulağa hoş gelen, dilin yapısına uygun olan kelimeler bulmaya özen gösterilmiştir.

Yeni terimler belirlenirken Türk Dil Kurumu ile iş birliği yapılmıştır. Bununla ilgili olarak Gaziantep milletvekili Dr. M. Ali Ağakay'ın yardımlarından faydalanılmıştır.

Coğrafya terimleri belirlenirken komisyon Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanmış olan listeyi kabul etmiştir. Tam metinler terim komisyonunca ele alınmış ve İbrahim Hakkı Akyol'un muhtırası ve terim fişleri, Besim Darkot'un daha önceleri Maarif Vekilliğine sunduğu bir rapor liste olarak sunulmuştur. Ayrıca Herbert Louis tarafından hazırlanan liste komisyon tarafından terim belirlemede yararlanılmıştır.

Komisyon tarafından açıklandığı üzere bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Özellikle coğrafya ile ilişkili olan bilim dallarından jeoloji, botanik, zooloji, fizik, kimya, matematik ve astronomi gibi yardımcı bilim dallarına ait terimler coğrafya ile ortak kullanılmaktadır. Bu terimler esas olarak coğrafyaya ait olmakla birlikte komisyon tarafından belirlenen prensiplerin diğer bilim dallarındaki terimlere uymadığı görülmüştür. Komisyon bu konuya etraflı bir şekilde değinmemiş; ancak değiştirilmesi gerekli olan bazı terimler üzerinde durmuştur.

Komisyon tarafından hazırlanan raporlar çerçevesinde coğrafi terimlerin tespiti yapılmış ve bunlar içerisinde öz Türkçe olanlar veya aslı yabancı olsa bile zamanla Türkçeleşen kelimeler aynen kabul edilmiştir. Eğer biri Türkçe diğeri yabancı iki terim kullanılıyorsa bu durumda Türkçe olan kelime kabul edilmiştir. Türkçede herhangi bir karşılığı bulunmayan veya kullanılmayan yabancı kelimelere karşılık aranmamış; ancak şimdiye kadar yabancı dilden alınan kelimelerle ifade edilen kelimeler, halkın kullandığı dilden tarama ve ilerlemelerden karşılık alınmış veya uluslararası kök kelimelerden faydalanma yoluna gidilmiştir.

Komisyon kısa bir zaman içerisinde azami emek sarf ederek hazırladığı terimleri kongreye sunmuş; ancak bazı konular üzerinde münakaşalar yapılmıştır. Örneğin plato ve yayla kelimesi bu münakaşalardan birisi olmuştur. Plato terimi Fransızca da (*plateau*) lügat manası nispeten fazla yüksekte olan ova diye ifade edilirse de morfoloji bölgesinde bu terim hangi yükseklikte olursa olsun vadilerle yarılmış düzlük manasını alan bir kelime şeklinde kullanılmıştır. Plato hangi yükseklikte olursa olsun vadilerle yarılmış bulunan düzlük alanları ifade eden ova teriminden farklıdır. Plato kelimesi o dönemki coğrafya kitaplarında yayla olarak geçmiştir.

Komisyonunda münakaşalar sürerken Cemal Alagöz ve Herbert Louis¹⁰² bir yer şekli olan platonun halk anlamında kullanılan yayla kelimesiyle aynı olmadığını belirtmişlerdir. Herbert Louis ve Cemal Alagöz'e göre yayla kelimesi beşerî coğrafyaya ait bir kelime olup yaz mevsimlerinde Anadolu'da halkın yüksek bölgelere çıktıkları yeri ifade eder. Bu yerler kışlık iskân noktalarının aksine daha yüksek kısımlara tekabül etmekte ve arazi bakımından bir plato, yüksek bir ova, dik bir yamaç ve yüksek bir vadiye karşılık gelebilmektedir. Komisyon tarafından sunulan raporda ülkenin değişik bölgelerinde şekil bakımından plato ile hiçbir ilgisi bulunmayan yerlere halk tarafından yayla denilmektedir.

Komisyonun amaçlarından birisi de karışıklığı gidermek olduğundan halk tarafından da yerleştiği için bir beşerî coğrafya terimi olarak kalması üzerinde durulmuştur. Ancak yayla olarak ifade edilmek istenen arazi şekli için de başka bir tabir bulunmalı şeklinde bir görüş bildirilmiştir. Bu durum için *plato* ve *sini* isimleri teklif edilmiştir. Buna karşı Danyal Bediz ise insanların yazın toplu halde hayvanlarıyla yerleştikleri bölgelerin kısmen de olsa az meyilli olduklarından yayla kavramının plato yerine de kullanılabileceğini belirtmiştir.

Diğer taraftan Fethi İsfendiyoğlu komisyona daha sonra verdiği yazılı beyanatında yayla ifadesinin bir kısım bölgelerde yazın çıkılan yüksek bölgeler manasına geldiği, bu kavramın coğrafyada plato kavramının muadili olarak kullanılmasında bir sakınca olmayacağını beyan etmiştir. Nitekim öz Türkçe bir kelimenin atılıp yerine yabancı bir isim verilmesinin hatalı olacağı itirazını yapmıştır. Aynı şekilde İbrahim Hakkı Akyol'da arazi biçimi ile yazın gidilen yer arasındaki farklılığı belirtmiş; ancak zaruret halinde iki farklı kavramı aynı kelimeyle kullanmada bir sakınca olmayacağını söylemiştir. Komisyon ise bu müzakereler sonucu bazı esaslar belirlemiştir. Yer şekli olarak plato ifadesinin karşılığı yayla terimi alınmış ve yaz otlığı karşılığı olmak üzere yaylak terimi kullanılmıştır. Komisyon netice olarak arazi şekillerinin izah edildiği üzere çeşitli kusurlar dahilinde eğitim sahasında yayla kullanılmasını; ancak teknik bir tabir olarak plato kullanılmasını kabul etmiştir. Sonuç olarak komisyon bu iki tabirden plato kelimesini esas almıştır.

Komisyonun mesaisini harcadığı ikinci durum ise yön meselesi olmuştur. Geçmişten beri *Şimal*, *Şark*, *Cenup*, *Garp* yerine günümüzde de kullandığımız *Kuzey*, *Güney*, *Doğu*, *Batı* teklif edilmiştir. Eskiden itibaren doğu ve batı yön kavramları bilinmekle birlikte kuzey ve güney kavramları ders kitaplarında yer alsada yeterince halk arasında yerleşmemiştir. Besim Darkot¹⁰³ şimal (kuzey) ve cenup (güney) kelimelerinin aslı ne olursa olsun bir-

¹⁰² Herbert Louis, 1935 yılında Almanya'dan Dil ve Tarih – Coğrafya fakültesinin ilerletilmesi için davet edilmiş ve coğrafyanın modernleşmesinde önemli katkıları olmuştur. Ölümünden birkaç yıl önce fakültede yaptığı bir konferansta dönemin koşulları için şunları ifade etmiştir: “Başlangıçta her şey eksikti. Modern coğrafya alanında ne harita ne kütüphane ne de ders kitabı vardı. Diğer alanlarda da durum aynı idi.” Bkz. Mehmet Akif Ceylan, “Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: H. Louis ve W. J. McCallien”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 1, 2014, s. 179.

¹⁰³ Besim Darkot, coğrafi bölgelerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kabul edilen 7 coğrafi bölge, onun hazırlamış olduğu rapora uygun olarak kabul edilmiştir. Coğrafya kongresine önemli katkılarından dolayı 1942 yılında MEB tarafından Besim Darkot'a *Türkiye Coğrafyası* eseri hazırlatılmıştır. 269 makale ve

çok mümessilleri gibi Türkçeleştiğini ve halk diline bu şekilde girdiğini söyleyerek değiştirilmesine itiraz etmiştir. Darkot’a göre kökleşmiş kelimeleri çıkarmak gibi güç bir iş üzerinde zaman harcamayarak, çıkarılması gerekli olan başka kelimeler üzerinde çalışılması gerekmektedir. Ancak komisyon yeni terimleri kabul etmiştir.

2.2.2. Terim Komisyonu Tarafından Hazırlanan Rapor

12 Haziran 1941 tarihinde 14 defa toplanan komisyon; ilk, orta ve yüksekokul için kullanılacak coğrafya isimlerini çalışmış ve bu çalışmalarda Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan bir önerge sunulmuştur. Rapor tarafından bazı esaslar belirlenmiştir:¹⁰⁴

- *Türlü ilimler için kullanılacak terimlerde bulunması gereken vasıfları kati olarak göz önünde bulundurmak*
- *Yeni katıldığımız Batı dünyasına irfanımızı zorladığı icapları hatırlamak*
- *Ve bundan sonra türlü mefhumları karşılama ödevini yerine getirirken öz dilimizle Türk köklerinden yeni türetilecek sözlerden ve milletlerarası tabir ve terimlerden faydalanmada ne türlü bir ölçü kullanacağımızı tayin etmek gerekli bulunuyordu.*

Komisyon bu konular üzerinde anlaşmış ve çalışmalar yapılmıştır. Komisyon sonuç olarak bu işin kısa bir zaman diliminde meydana getirildiğini ve bu kelimeler incelenirken bu durumun göz önünde tutulmasını istemiştir.

Günümüzde kullandığımız birçok coğrafi kavramların sadeleştirilmesi komisyon tarafından gerçekleştirilmiş ve kullandığımız kelimeler bu sayede ortaya çıkmıştır. Komisyon tarafından detaylı bir şekilde kelimeler başta Türkçe, Osmanlıca ve Fransızca karşılıkları olması dahilinde bir liste halinde sunulmuştur. Bu listeyi değerlendirdiğimizde bütün Türkçeleştirilen kelimeler günümüzde kullanılmamaktadır. Bazı kelimeler Osmanlıca’da olduğu gibi bırakılmıştır. Nitekim bazı kelimeler de Osmanlı Türkçesine yabancı kelimelerden geçmiştir. Örneğin *Alizeler* hem Osmanlı Türkçesinde hem öz Türkçede bu şekliyle bırakılmıştır. Ancak raporda Osmanlı Türkçesinde şelale olarak tabir edilen coğrafi terim öz Türkçe kısmında çavlan olarak belirlenmiştir. Bu kısımlardan da anlaşıldığı üzere bütün Türkçe karşılığı bulunan veya yabancı kelimelerin Türkçeleştirilmesinin tamamı günlük dilde yer etmese de günümüz açısından değerlendirildiğinde komisyon amacına ulaşmıştır. Nitekim buradaki isimler kısa bir sürede halka sirayet etmemiş olsa da yeni yetişen çocuklar bu isimlerle eğitime tabi tutulduğundan zamanla dilimize yerleşmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte öz Türkçenin önem kazanması, ilerleyen süreçlerde bilim alanlarındaki teknik tabirlere kadar bir revizyon dahilinde yapılmış ve bu durumdan coğrafya disiplini de yararlanmıştır. Komisyon tarafından da açıklandığı üzere kulağa hoş gelen, akıcı isimlerin bulunulmaya çalışılmasıyla eğitimde öğrencilerin kolayca bu isimleri

17 adet kitabı bulunmaktadır. Bkz. Metin Tuncel, “Ord. Prof. Dr. Besim Darkot: Hayatı ve Türkiye Coğrafyasına katkıları”, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Kültür -Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu*, S. 3, 1991, s. 5.

¹⁰⁴ T.C. Maarif Vekilliği, *a.g.e.*, s.58.

öğrenmesi amaçlanmış ve bu sayede kaliteli coğrafya eğitimi hedeflenmiştir. Ayrıca coğrafyacılar sonraki süreçlerde sözlük ve başka çalışmalar da ele almıştır.¹⁰⁵ Örneğin İbrahim Hakkı Akyol, 1948’de İstanbul Muallimler Birliği tarafından yapılan dil kongresine *Coğrafya Terimlerine Dair* başlıklı bir bildiri sunmuştur. Kendisi bu birliğe üye olmuş ve birçok hizmette bulunmuştur.¹⁰⁶

Osmanlı aydınları arasında başlayan dil tartışmaları, dönemin siyasi ve sosyal atmosferi içerisinde aydınları farklı düşünmeye yöneltmiştir. Dilde natüralizmi savunanlar, dilin doğal seyrine bırakılmasını ve herhangi bir müdahalede bulunmayıp doğal akışı içerisinde ilerlemesini savunmuşlardır. İlimli görüşü savunanlar, öteden beri halk tarafından yabancı kelimeler zamanla Türkçeleştiği için, dilin yapısına uyan uygulamaları tatbik etmek istemişlerdir. Radikal görüşe sahip olanlar, dilde var olan tüm acem (yabancı) kelimelerin atılmasını ve yerine Türkçe kelime getirilmesini savunarak Türkçeyi geliştirmeyi amaçlamışlardır.¹⁰⁷

Tartışmalar Osmanlı’dan cumhuriyete geçişte bu görüşleri miras almıştır. Komisyonun çalışmalarını değerlendirdiğimizde bu üç görüşten herhangi birini tam anlamıyla uygulamadığını görmekteyiz. İlimli ve radikal görüş arasında bir konumda, komisyon çalışmalarını değerlendirebiliriz. Bazı kelimelerin halk alıştığı ve kullanımı kolay olduğu için olduğu gibi bırakılması, bazı kelimelerin öz Türkçe kelimelerle değiştirilmesi bize bağlamına göre hareket edildiğini göstermektedir. Komisyon bazı durumlarda ılımlı görüşe yakınken bazı noktalarda radikalliği esas almıştır. Komisyonun amacı tüm kelimeleri öz Türkçe yapmak olsa da pratikte bunu hayata geçirmek mümkün olamamaktadır. Yukarıda verdiğimiz örnekte görüldüğü üzere “şelale” kelimesi Arapça kökenli olmasına rağmen, olduğu şekliyle bırakılırken, öz Türkçe olan “çavlan” günümüzde de daha az kullanılmaktadır.

Osmanlı devletinin Türkçenin ilerletilmesi ile ilgili resmi bir politikasının olmaması ve bu tartışmaların aydınlar arasında giderek yükselen etkisi, dil meselesinin gündemden düşmemesine sebep olmuştur. Dilde sadeleşme çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte sistematik bir şekilde ele alınmış ve coğrafya kongresi de bu çalışmaların somut örneğini teşkil etmiştir.¹⁰⁸

Türkçe	Osmanlıca	Fransızca
Kıta, Kara	Kıta, Kara	Continent
Kıvrılma	İltiva	Plissement
Konik	Mahruti	Conique
Konum	Mevki şartları	Site
Koordinatlar	Kemiyatı vaziye	Coordonnées
Kozmos	Kâinat	Univers
Kumtaşı	Gre	Grès
Kumul	Eksibe	Dune
Kuru	Yâbis	Sec

¹⁰⁵ Şahin, *a.g.m.* s. 165.

¹⁰⁶ Batır, *a.g.m.* s. 14.

¹⁰⁷ Mete Kaan Kaynar ve Nurettin Kalkan, “Cumhuriyet’in Dil Reformunu Okumak: Köprü Mü, Paravan Mı?”, *Mukaddime Dergisi*, S 2, 2019, s. 454.

¹⁰⁸ Zeynep Korkmaz, “Cumhuriyet Döneminde Dil Anlayışı”, *Türk Dili Dergisi* 2005, s. 34.

Litosfer (Taşküre)	Küreî haceriye	Lithosphère
Maksimum	Âzami	Maximum
Meridyen	Nısfın nehar	Meridien
Metcezir	Meddücezir	Marée
Minimum	Asgari	Minimum
Moloz	Enkaz	Dèbriz
Nem	Rutubet	Humidité
Okyanus	Bahrimuhit	Océan
Orta kuşak	Mutedil mıntıka	Zone tempèrèe
Otlak	Mer'a	Pâturage
Patlama	İnfilâk	Explosion
Paralel	Arz Dairesi	Parallèle
Peri bacası	Peri ehramı	Pyramide de fêe
Sıcaklık	Suhunet	Température
Sıradağ	Silsilei cibâl	Chaîne
Sıvı	Mayı	Liquide
Sızım, sızıntı	Tereşşuh	Infiltration
Soğuk, soğukluk	Bürüded	Froid
Suküre, idrosfer	Küreî, idrosfer	Hydrosphère
Taç	İklil	Couronne
Takımada	Cezairi müçtemia	Archipel
Tanık tepe	Şahit tepe	Butte-témoin
Tarım	Haraset	Culture
Taşın	Nakil	Transport
Taşma, Su baskını	Feyezan	Inondation
Ters akıntı	Mukabil cereyan	Contre-courant
Topluluk	Tecemmü, Camia	Associationi, Formation
Tropiksel kuşak	Medari mıntaka	Zone trapicale
Ulaşım	Münakale	Circulation
Uzaklık	Mesafe	Distance
Ülke	Memleket	Pays
Ürün	Mahsul	Produit
Üretim, Yetiştirme	İstihsal	Production
Verimli	Mümbit	Fertile
Volcanisme	Bürkâniyet	Volcanisme
Yağış	Teressübatı havaîye	Précipitation
Yalıyar, yar	Falez	Falaise
Yarıküre	Nısf küre	Hémisphère
Yarımada	Şibihcezure	Presqu'île
Yatay	Ufki	Horizontal
Yaz	Sayf	Été
Yeraltı	Tahtelarz	Souterrain
Yerel	Mahalli	Local (sıfat)
Yerkabuğu	Kısrı arz	Ecorce terrestre
Yıllık ortalama	Senevi vasati	Moyen annuel
Yol	Tarik	Voie
Yöre	Civar	Sous-région
Yörünge	Mahrek	Orbite
Yüzey	Satıh	Surface
Yüzölçümü	Mesahai sathîye	Superficie

Tablo 3: Kongre tarafından ele alınan bazı terimlerin listesi.¹⁰⁹

¹⁰⁹ T.C. Maarif Vekillîği, *a.g.e.*, 68-74.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BÖLGESEL COĞRAFYANIN TARİHİ VE COĞRAFİ BÖLGELER

Bölgesel coğrafya, coğrafya biliminin alt dalıdır. Sistematik coğrafya küresel düzeyde genel yasalara odaklanırken, bölgesel coğrafya belirli bir mekân üzerindeki farklı yapılara odaklanır.

Genel hatlarıyla coğrafi bölge; iklim bölgeleri, yeryüzü şekilleri, beşerî özellikler (kültür, nüfus, ekonomi) olarak kendi içerisinde bir bütünlük taşıyan ve böylece diğer bölgelerden farklılaşan bir özelliğe sahiptir.¹¹⁰

Türk Dil Kurumu'nun tanımlamasına göre bölge, sınırları siyasi iktisadi ve ekonomik bütünlüğe; ayrıca bitki, iklim ve toprak özelliklerinin benzerliğine göre çizilen, bu etkenlere ek olarak üzerinde yaşayan toplulukların aynı soydan gelmelerine göre belirlenmeye çalışılan toprak parçası olarak tanımlanır.¹¹¹

Bölge tanımında tek bir özellik değil, birden fazla özellik etkilidir. Bu etkenler bir sentez şeklinde ele alınarak, bölgelerin, genel özellikli alanlardan ayrılması söz konusudur.

3.1. Bölgesel Coğrafyanın İlk Örneği: Strabon

Bölgesel coğrafyanın tarihi Antik Yunan'a kadar geri gitmektedir. Strabon öncesi yazarların kendi eserlerinde farklı bölgelerden bahsettiği görülmektedir. Örneğin Herodot gezdiği yerleri tanıtan eserler kaleme almıştır. Fakat daha kurumsal olarak bölgenin tarihi Strabon ile başlatılmıştır. Strabon; filozof, tarihçi ve coğrafyacıdır. “*Geographia*” adlı kitap kendi dönemi içerisinde yazılmış olan tüm coğrafi eserler içerisinde en detaylısını kapsar.¹¹² 17 ciltlik bu ansiklopedik çalışmanın başlıcaları, bölgelerin tasviri anlatımlarıdır. Eserin konuları; tarih felsefesi, İspanya, İngiltere, İtalya, Kuzey Avrupa, Yunanistan, adalar, Anadolu, Asya ve Afrika'nın doğal ve beşerî özelliklerinin betimlenmesini içerir.¹¹³ Strabon ilk defa *koroloji* kavramını kullanmıştır. Kronoloji, zamanda meydana gelen olaylara atıf yaparken; koroloji, mekânda olan olayları inceler.

Strabon, Anadolu topraklarında yaşadığı için, eserinde Anadolu hakkında detaylı bilgiler de yazmıştır. Tarihçi olması nedeniyle bölgeleri anlatırken, onların tarihi özelliklerine detaylı olarak değinir. Kendisinden önce yapılan coğrafi çalışmalar daha çok yeryüzünün hesaplanmasına dayanan matematik coğrafya ile ilgili araştırmalardır. Roma döneminde yaşayan Strabo'nun coğrafyasında dikkat çeken husus, coğrafyanın devletlerin daha da güçlenmesi için bir araç olarak görmesidir. Coğrafyanın faydacılığını vurgulayarak devletle ilişkisini ele almıştır.

¹¹⁰ George Kimble ve Herbert Tinley, “The Inadequacy of the Regional Concept”, *London Essays in Geography*, edd. LD Stamp ve SW Wooldridge 1951, s. 492-512.

¹¹¹ Türk Dil Kurumu. “Bölge”, *Alındığı Yer: TDK*, (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019). |

¹¹² Erol Tümertekin, *Beşerî Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Yayınevi, İstanbul 2016, s.5.

¹¹³ Adnan Pekman, *Strabon Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.

3.1.1. Çin ve Müslüman Coğrafyasında Bölgeler

Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında ikiye bölünmesinin sonra Batı'da bir durgunluk yaşanırken coğrafyaya Farslar ve Araplar önemli katkılar yapmışlardır. Bu tarihten önce fetih hareketleri nedeniyle başka bölgeleri öğrenme ihtiyaçları, Çin coğrafyasının gelişmesinde önemli hale gelmiştir. Bilinen en eski çalışma MÖ 5. yüzyıla kadar gitmektedir. Çin İlhanlığından Şu Çing “*Tarihi Klasik*” adlı bir yazıtta dünyayı bölgelere ayırarak doğal kaynakları tasvir etmiştir. Çinli coğrafyacılar 9 bölge belirlemiştir. Bunlar yuvarlak şekilde çizilmiş ve halkanın en iç tarafı imparatorluğu, halkanın en dışı ise barbar kavimleri gösterir. Kendi çağı içerisinde oldukça faydalı bilgiler sunan coğrafi çalışmalar, bölgeleri belirleme ve yeryüzünün tasvirlerini barındırır. Harita yapıcılığı Çin coğrafyacıları için önemli bir uğraş olmuştur. Çang Heng (MS 78- 139), Phei Hsiu (MS 224- 271) hazırladığı harita çalışmaları ile tanınmışlardır.¹¹⁴

Batı dünyasında bilimsel anlamda durgunluk yaşanırken bir diğer gelişme ise İslam coğrafyasında meydana gelmiştir. Müslümanlar fetih hareketleri sebebiyle yeni yerleri tanıması ve başka kültürlerle etkileşime girmiştir. İskenderiye Kütüphanesi'ndeki yazmalar tahrip edilse de Yunan ve Roma'dan geriye kalanlar ilk zamanlarda yoğun bir şekilde tercüme faaliyetleriyle geri kazandırılmıştır. Fetih hareketleri, kültürel ve ticari sebepler dolayısıyla Çin ile tanışan Müslümanlar, Çin'deki gelişmeleri de yakından takip etmişlerdir. İlk defa sistematik olarak coğrafya çalışmalarına El Makdisi'nin (MS 945–1000) eserlerinde rastlanır. “*Bölgelere Dair Bilgiler İçin En İyi Rehber*” eseri özellikle başka bölgelerden kutsal hac ziyareti için gelen bireylere rehberlik etmesi için bilgiler aktarır. El Makdisi, İslam coğrafyasını dört bölge dahilinde ele almıştır. Acem (yabancı) ülkeler dediği yerleri de 8 bölgeye ayırır.

12. yüzyılın önemli bir coğrafyacısı da El İdrisi'dir. Çalışmaları Sicilya kralı II. Roger'in dikkatini çekmiş ve kendisini İtalya'ya davet ederek orada çalışma imkânı böylece bulmuştur. Bu sayede Avrupa'yı gezmiş ve çeşitli kültürleri tanıma fırsatı da bulmuştur. Araştırmaları süresince; önceki coğrafi çalışmalar, seyyahlar, gemi kaptanları ve kendi gezileri sayesinde öğrendikleri bilgilerle bir Dünya haritası da çizmiştir. Yapmış olduğu haritasında Dünyayı 7 iklim alanına göre çizmiş; ayrıca bu iklim alanlarında yaşayan toplumların kültürel özelliklerini yazmıştır.¹¹⁵

İbn Haldun ise 1332- 1406 arasında yaşamış ve yaptığı çalışmalar uzun bir dönem Batı'da etkisini devam ettirmiştir. Sosyolog, tarihçi, felsefeci ve coğrafyacı olan İbn Haldun'un en önemli kitaplarından birisi “*Mukaddime*”dir. Bu eserinde İbn Haldun devletlerin nasıl büyüyüp geliştiği, çöküş aşamaları, iklim ve toplum ilişkisi gibi konuları ele almıştır. Kendisine ithaf edilen “*Coğrafya kaderdir.*” sözünü anlatılmak istenen, iklimin insan yaşamı üzerine etkisine işaret etmiş ve kültürlerin de iklimlerle yakından ilişkili olduklarını belirtmiştir. Kitabın I. bölümünde “*İklimlerin ve beslenmenin insan yaşamı ve uygarlıklar*

¹¹⁴ Tümertekin, a.g.e., s. 8.

¹¹⁵ Ramazan Şeşen, “İdrisi Şerif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, 2000. s. 493.

üzerindeki etkileri” başlığıyla çevresel determinizmin en somut örneklerinin görüldüğü eser, daha sonraları Batılı coğrafyacıların da kendisine atıf yapacağı bir isim haline gelmiştir.¹¹⁶ “Coğrafya kaderdir” sözü sıklıkla İbn Haldun’a atfedilse de bu sözü Türkçede ilk kullanan kişi *Yaşadığım Gibi* eserinde Ahmet Hamdi Tanpınar’dır.¹¹⁷

3.1.2. Avrupa’da Bölgesel Coğrafya

15. yüzyıla gelindiğinde artık bilimin yeni merkezi Avrupa kıtası olmuştur. Keşifler çağı olarak da bilinen bu zamanda; Macellan, Ferdinand Vasco de Gama, Kristof Kolomb, Bartolomeu Dias gibi seyyah ve kaşiflerin yeni alanları arayışıyla birlikte Batı medeniyetinin Dünya hakkındaki bilgisi önceki döneme göre artmaya başlamış ve Batı, coğrafyanın geliştiği bir bilim merkezi olmuştur. Daha sonraki keşiflerle birlikte çok fazla coğrafi bilginin artması nedeniyle bunları düzenli bir şekilde kataloglama ihtiyacı doğmuştur. Yeni bölgeler hakkında edinilen bilgiler, önceki coğrafyacılar gibi betimsel çalışmaları oluşturmakla birlikte daha detaylı çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalar genel olarak keşfedilen alanların doğal özellikleri, toplumlar ve kültürel unsurlarını anlatan bilgileri kapsar.

Bölgesel coğrafya çalışmalarının ilerlemesi, Bartholomaus Keckerman (1572- 1608) ile gelişme gösterir. Kendisi filozof ve teologdur. Ölümünden dört yıl sonra yayımlanan *Systema Geographicum* (Sistematik Coğrafya) adlı eserinde ilk olarak genel ve özel coğrafya ayrımını yaparak, etkisi daha sonraki yıllarda da coğrafi çalışmalarda devam ettirilmiştir. Varenus’da, Keckerman’ın eserlerini çalışmış ve bu etki sebebiyle özel -genel coğrafya konularını daha da ilerleterek kendisinden sonraki coğrafyacılar kolaylıklar sağlamıştır. Bernhardus Varenus, 1650 tarihinde Genel coğrafya (*Geographia Generalis*) adlı eserinde genel ve özel coğrafya tanımını detaylı bir şekilde ele alarak çalışmıştır.¹¹⁸ Genel coğrafya; dünyanın özelliklerini, hareketlerini, şeklini, iklimin dağılışını ve bitki örtüsü gibi genel özelliklerini bütün olarak inceler ve genel yasalara odaklanır. Özel coğrafya; belirli bir alanın bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, iklimi, beşerî ve ekonomik özelliklerini inceleyerek diğer alanlardan farklılığını bulmaya çalışır. Özel coğrafya günümüzde bölgesel coğrafyanın çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Coğrafi keşiflere ek olarak Varenus’un çalışmasının ortaya çıkmasıyla kendisinden sonra gelecek olan beşerî coğrafyacılar da bölgesel coğrafyayı etkin olarak çalışmışlardır. Alexander von Humboldt, Ferdinand von Richthofen, Carl Ritter, Alfred Hettner, Immanuel Kant, Paul Vidal de la Blache ve H.J. Mackinder gibi coğrafyaya önemli katkılar yapan bilim insanları, eserleriyle bölgesel coğrafyanın gelişmesine de etkili olmuşlardır. Her yapılan önceki bir çalışma, bölgesel coğrafyanın araştırma alanlarını daha fazla geliştirmiş ve coğrafya bu alanda ilerlemiştir.

¹¹⁶ Ahmet Özkaya, “İbn Haldun ve Ali Şeriatî’ye Göre Çevresel Belirlenimcilik (Determinizm)”, *Geoced*, S. 2, 2019, s. 5-10.

¹¹⁷ Nurdan Gürbilek, *İkinci Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul 2020. s. 141.

¹¹⁸ Tümetekin, *a.g.e.*, s. 12.

Modern beşerî coğrafyanın kurucusu Carl Ritter (1779 – 1859) ise eserlerinde yeryüzünü belirli sınırlara ayırarak bölgeler belirlemiş ve bu sınırlar içerisinde yaşayan insanların çevresiyle karşılıklı etkileşim özelliklerini analiz ederek diğer bölgelerden farklılığını açıklamaya çalışmıştır. Ritter'in bölgesel coğrafyası insan merkezlidir. Sentezci bölgesel coğrafya ise fiziki unsurların daha baskın olduğu bir mekân anlayışı olarak karşımıza çıkar ki, ülkemizde coğrafi bölgelere getirilen eleştirilerden birisi de fiziki unsurların ağır basmasıdır. Erol Tümertekin ve Nazmiye Özgüç, “*Beşerî Coğrafya*” eserinde Ritter'in bölgeye bakışıyla ilgili kendisinden bir alıntı yapmıştır. Ritter'e göre dünyada çeşitli bölgeler ancak birbirleriyle ve dünya ile ilgili ilişkiler çerçevesinde var olan belirli karakterler etrafından incelenmeli ve coğrafi görüngü değil, bu görüngünün beşer ile olan ilişkisellikleri çalışılmalıdır.¹¹⁹

Coğrafyanın tarihine bakıldığında bölgesel coğrafya, coğrafyanın genel olarak çalışma konularından olmuştur. Farklı doğal ve beşerî özelliklerin olması, coğrafyacıların ilgisini her çağda çekmiş ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Strabon'da görülen koroloji ifadesi ve kendisinden sonra gelen diğer coğrafyacılar da kartografi çalışmaları, bölgesel coğrafya ile iç içe geçmiştir.

Coğrafyanın 19. yüzyılda kurumsallaşmasıyla, bölgesel coğrafyanın etkisi giderek coğrafya çalışmalarında sistematik olarak belirginleşmiştir. Yaklaşık 1850 ve 1960 dönemlerinde bölgesel coğrafya çalışmalarının zirve de olduğu bir zaman dilimidir. 19. ve 20. yüzyılda vuku bulan sömürgeleştirme faaliyetleri sırasında, Dünya'nın parçalara ayrılması pratik açıdan önemli faydalar sağlamıştır. Sömürgeci ülkelerin ihtiyacı olan hammaddeleri hangi bölgelerden çıkaracakları konusunda büyük ihtiyaçlara cevap vermiştir. Merak ve ticari ilişkiler yeni yerleri keşfetmeyi öne çıkarsa da bu durum zaman geçtikçe güç gösterisine dönüşmüştür. Coğrafya bilimi de daha iyi sömürgeleştirmek için en önemli bilim dalı olarak görülmeye başlanmıştır. Daha iyi sömürebilmek için daha iyi tanımak gerektiği fikri de bu zamanda belirginleşmiştir. Yves Lacoste tarafından ifade edilen “*Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*” isimli eser bu açıdan dikkate değerdir. Lacoste, coğrafyanın bilimsel faaliyet olarak yapılmasının aksine tamamen siyasi ve güç ile ilişkisini ele alır.¹²⁰

Paul Vidal de la Blache (1845- 1918) ise modern Fransız coğrafyasının kurucu ismidir. Modern bölgesel coğrafya ve posibilizm (olasıcılık) görüşünün öncülerinden kabul edilir. Coğrafyanın ilk kuramının ortaya çıkışı (çevresel determinizm) Darwin'in *Türlerin Kökeni* eserinin ortaya çıkmasıyla başlar. Ellen Churchill Semple, Edmond Demolins, Ellsworth Huntington ve Friedrich Ratzel bu kuramın önemli temsilcileri olmuştur. Çevresel determinizme göre çevresel şartlar insan üzerindeki tek etken güçtür. İnsan çevrenin pasif bir ürünü olup, çevre insanın tüm faaliyetlerini belirleyen tek etmen olarak görülmüştür. İkinci kuram ise Paul Vidal de la Blache ile şekil almaya başlamıştır.

¹¹⁹ Tümertekin, a.g.e., s. 30.

¹²⁰ Yves Lacoste, *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*, Ayrıntı yayınları, İstanbul 2014.

Olasıcılık (Possibilizm) kuramı çevresel determinizmi eleştirir. İnsan çevrenin pasif bir ürününü değil, ancak çevreyi de değiştirme gücü olan bir canlı türüydü. Bu paradigmaya göre insan ve çevre arasında karşılıklı etkileşim vardır. Paul Vidal de la Blache, yeryüzünün çeşitli kısımlara ayrılmasını ve her bölgenin kendine ait karakteristiğinin (özünün) ortaya çıkarılmasını savunmuştur.¹²¹ Olasıcılığa (Possibilizme) göre her alanda var olan çevresel etkenler, yerleşim için olanaklar ortaya çıkarırlar. Çevre, insana olanaklar sunar ve bu olanaklar çerçevesinde insanlar seçim yaparlar. Bir bölge alanında yerleşim yerini bireyler seçer ve bu, bölgenin imkanlarıyla sınırlıdır. Daha genel bir deyişle çevre, insanın kültürel gelişimi için fırsatlar ortaya çıkarır. İnsanlar da bu fırsatlar içerisinde karar verirler. Çevresel determinizme kuramına göre insanı etkisizlikten çıkarsa bile; bireyin seçimini, çevrenin sınırları içerisindeki imkanlarla belirler. Possibilizm¹²² kuramının ortaya çıkmasıyla çevresel determinizm önemli taraftarlarını kaybetmiş ve bölgeselcilikle birlikte possibilizm kuramı 1960'lı yıllara kadar coğrafyacılar arasında üzerinde çalışılan önemli bir paradigma olmuştur.¹²³

Coğrafyanın ilk teorisi olan çevresel belirlenimcilik, 1930'lu yıllardan sonra gücünü possibilizm (olasıcılık) kuramına terk etmiştir. Bölgesel coğrafya görüşü 1950'li yıllara kadar önemli ölçüde güncel olarak etkisini sürdürmüş ve o tarihten sonra gelen kantitatif devrim¹²⁴ ile önemi giderek coğrafyacılar tarafından terk edilmiştir. 1960'lı yılların sonunda eleştirel ve sosyal teoriden yararlanan coğrafyada ise eleştirel yaklaşımlar etki gücünü göstermeye başlamıştır. 1968 yılında dünya genelinde yaşanan devrimci hareketler, sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerini daha çok insan unsuruna yöneltmiş ve coğrafyacılar da bu gelişmelerden yararlanmıştır.

Bu zaman dilimi içerisinde bölgesel coğrafya paradigmasına en sert eleştiri, coğrafyada gelişen kantitatif devrimin başlatıcısı olan Fred K. Schaefer'den (1903- 1954) tarafından yapılmıştır. Richard Hartshorne (1889- 1992) daha önce, bölgesel coğrafyanın kendi döneminde en etkili ve son savunucusu olmuştur. 1939 yılında Hartshorne, "*Coğrafyanın Doğası*" adlı eserini çıkarmış ve coğrafyanın bölgesel farklılıkları incelemesini savunarak bölge bilimini savunmuştur. Hartshorne sistematik (genel) coğrafya çalışmalarının daha başarılı olması için bölgesel coğrafyanın farklılıklarının çalışılmasını ifade ederek coğrafyanın kimliğinin bu şekilde ilerlemesini savunarak zenginliğini vurgulamıştır. Hartshorne

¹²¹ Jasbir Dhillon Singh, *Agricultural geography (3rd ed.)*, New Delhi: Tata McGraw-Hill, 2004, s. 457.

¹²² Çevresel determinizmde insan çevrenin pasif bir üyesidir. Olasıcılık da (possibilizm) çevrenin insan üzerinde sınırlılıkları olsa bile kültür, doğa tarafından değil, sosyal koşullar tarafından belirlenir. Bkz. Taruna Bansal, "Possibilism in Geography", *Patshala* 2017, s. 5.

¹²³ MacLeod, Gordon ve Martin Jones, "Renewing The Geography of Regions", *Environment and Planning* 2001, s. 669-695.

¹²⁴ Bölgesel coğrafyanın mekânsal dinamikleri açıklamada yetersiz kaldığı eleştirileri sebebiyle ortaya çıkan kantitatif ya da nicel devrimin amacı, betimleyici bir coğrafyadan ziyade yasa koyucu (nomotetik) bir coğrafyaya geçmektir.

coğrafyayı, dünya alanlarının değişen yapısını doğru, sistematik ve mantıklı bir şekilde çalışmak olarak tanımlar.¹²⁵

Schaefer ise farklı olarak coğrafyanın genel (sistematik) yasaları bulması gerektiğini ifade etmiştir. Coğrafya disiplininin amacı bölgesel tasvirici çalışmalar olmamalıdır ona göre. Çünkü o dönem bilimde etkili olan paradigma pozitivistizmdir. Bu amaçla coğrafya, bilimsellikten uzak tasvirici/betitleyici çalışmalar yerine pozitivistizmi uygulayarak tıpkı doğa bilimlerinin ulaştığı genel yasaları bularak bilim alanında saygınlığını kazanması amaçlanmıştır.¹²⁶ 1980 yılından sonra yeni bölgesel coğrafya yeniden birçok üniversitede canlanmış ve geri dönmüştür. Fakat yeni bölgesel coğrafya çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.

Tasvirici çalışmaların birbirini tekrar etmekten öteye geçmediği ve adeta ansiklopedik bilgilere sebep olduğu öteden beri tartışılan bir konudur. Schaefer ve sonrasında itirazlar daha da yoğunlaşmıştır. Çünkü bölgesel çalışmalar dönemi içerisinde coğrafyada çok etkin olarak çalışılmıştır. Ancak diğer bilim alanları ilerlerken coğrafya sadece ülkelerin betimsel özelliklerini bilmek için oluşan sıradan bir faaliyet gibi görülmeye başlanmış ve bilimsellik tartışmaları gün yüzüne çıkmıştır. Ne doğa bilimlerine ne de beşerî bilimlere yetişemediği gibi kendisini bunlardan soyutlayarak ilerlemeye çalışması nedeniyle zaman içerisinde pozitivistizmin yükselen gücü bu kurama darbe indirmiştir.

Bilim dallarında yaşanan uzmanlaşma sonucu doğa ve sosyal bilimler arasında giderek açılan farka karşı coğrafya her ikisini bütüncül (holistik) olarak kucaklıyordu. 20. yüzyılın ilk yarısında coğrafya bölümleri Yale ve Harvard üniversitelerinde kapatılınca bölgeselcilik terk edilerek pozitivistizm egemen olmuştur. Fakat burada hatırlatmak gerekir ki, bölgeselcilik tüm coğrafyacılar tarafından terk edilmese de nicel devrimle ciddi anlamda destekçisini yitirmiştir. Pozitivistizmi benimseyen coğrafyacılar göre bilim (nomotetik) genel yasalara ulaşmalıdır. Bu genel yasalar dünyanın her yerinde geçerli genel geçer yasalardır. Bölgesel coğrafya ise genel yasalardan ziyade biricik (tikel) olguları inceler. Bölgesel coğrafya kendine has özelliklere sahip olup diğer bölgelerden ayrılacak kriterler bulmaya çalışır. Tüm bu gelişmeler sonucu Batı coğrafya anlayışında paradigma değişimleri sonucu bölgeselcilik eleştirilmeye başlanmış ve daha sonraları Türk coğrafyacılar da bu gelişmeler çerçevesinde bölgesel coğrafyayı daha geç olmakla birlikte eleştirmişlerdir.¹²⁷ Teknik eleştiriler kısmında bu konuya değinilecektir.

3.1.3. 1941 Yılı Öncesi Anadolu’yu Bölgelere Ayırma Çalışmaları

Etrafı dağlarla ve üç denizle çevrili olan Anadolu coğrafyası için 1941 yılı öncesinde çeşitli coğrafi bölgelere ayırma çalışmaları yapılmıştır. Çünkü daha önce de bahsedildiği üzere coğrafya ve bölge, tarih boyunca birbirleriyle sıkı ilişki halinde olmuştur. Bu kadar

¹²⁵ Bölgesel coğrafya ve Hartshorne ile ilgili bkz. Maryam Khabazi, “Regional Geography and Quantitative Geography: Compare and Contrast”, *Regional vs. Quantitative Geography* 2018.

¹²⁶ Nigel Thrift, “For a new regional geography, Progress in Human geography”, 15, 1992, s. 456-465.

¹²⁷ Münür Bilgili, “Sosyal Bilimler Felsefesi Açısından Türkiye’deki Üniversitelerde Bölgesel Coğrafya Öğretimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 33, 2016, s. 114-134.

geniş kara parçasını daha iyi tanımlayabilmek için coğrafyacıların yaptığı bölgelere ayırma çalışmaları büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Coğrafi bölge ayrımında 1941 yılında belirlenen bölgelere benzer çalışmalar da olmuştur. Örneğin Doğu Anadolu'nun İç Anadolu'dan farklı olduğu, Kuzey ve Yukarı Mezopotamya'nın ve Doğu Toros bölgesinin yerli çalışmalarda ayrı bir bölge olarak Cezire-i Ulya adıyla da isimlendirildiği görülmektedir.¹²⁸ Sahil kuşakları ise ülkenin coğrafi konumundan dolayı; Karadeniz, Akdeniz, Adalar Denizi (Ege) ve Marmara Denizi gibi bölgelere ayrılmıştır.

Osmanlı döneminde 1648 yılında Osmanlı'nın bölgelere ayrılmasını Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma* adlı eserinde görmektedir. Ancak daha sistematik ve detaylı bir biçim, Osmanlı coğrafyasını Kâtip Çelebi'den 250 yıl sonra Hüseyin Paşa'nın *Ziraat Coğrafyası* isimli eserinde görülmektedir.

Mehmet Hikmet, *Coğrafyay-i umranî. Kısım-ı evvel: Devlet-i Aliye-i Osmaniye. Dersaadet* eserinde, Osmanlı bölgesi 12 farklı iklim bölgesine ayrılmıştır.¹²⁹

- Osmanlı Asya'sının kuzey kısmı,
- Osmanlı Asya'sının kuzey ve kuzeybatı kısmı,
- Kuzeybatıda Hüdavendigâr iklim bölgesi,
- Adalar (Ege) Denizi iklimi,
- Merkez yaylası iklim bölgesi,
- Güney Anadolu ve Toros iklim bölgesi,
- Kızılırmak iklimi 8— Kuzeydoğuda Erzurum iklim bölgesi,
- El cezire iklim bölgesi,
- Irak-ı Arabi iklim bölgesi,
- Kızıldeniz iklim bölgesi,
- Cebel Lübnan ve Suriye iklim bölgesi,
- Osmanlı Avrupası doğu iklim bölgesi,
- Osmanlı Avrupası batı iklim bölgesi,
- Trablusgarp iklim bölgesi,

¹²⁸ Mehmet Remzi, "Yeni Coğrafya-yı Osmanî", 1325 (İstanbul) 1909, s. 3.

¹²⁹ Hüseyin Bnb. "Memalik-i Osmaniye'nin ziraat coğrafyası", İstanbul 1303, 1887, s. 9-20.

Bu listede Irak-ı Arabi iklimi, Kızıldeniz iklimi, Cebel, Lübnan ve Suriye iklimi, Osmanlı Avrupası batı iklimi, Trablusgarp iklimi hariç diğerlerinin tamamı Anadolu toprakları içerisinde yer almaktadır.¹³⁰ Abdurrahman Şeref, *İstatistik ve Coğrafya-yı Umranî* eserinde bu iklim tiplerini sadeleştirerek 10 bölüme indirmiştir. Diğer bir bölge ise Mustafa Rasim ve Ali Tevfik tarafından yazılan coğrafya kitaplarında; Marmara, Karadeniz, Adalar, Basra Körfezi, Venedik ve Adriya denizlere göre ayrıldığı, ayrıca bir başka eserde Cezire-i Ulya, Elcezire, Suriye, Makedonya, Trakya, Epir, İlirya, Anadolu ve Arabistan kısımlarından bahsetmektedir.¹³¹

Coğrafyanın önemli isimlerinden olan ve 1941 Türk Coğrafya Kongresi'nde de önemli görevler alan Faik Sabri Duran, 1915 yılında çeşitli bölgeler belirlemiştir. Osmanlı devletinin doğal ve iktisadi olarak başta Anadolu yarımadası, Cezire-i Ulya, Irak, Erzurum yaylası, Badiyet üş Şam, Filistin, Arabistan ve Suriye olarak 5 kısma ayırmıştır. Fakat Osmanlı'nın dağılmasında sonra kaybedilen toprak parçaları ve ardından Misak-ı Milli sınırları içerisinde cumhuriyetin kurulmasıyla tekrar Faik Sabri Duran başka bir eserinde bölgeleri buna göre belirlemiştir. Faik Sabri Duran *Türkiye Coğrafyası* adlı eserinde Birinci Türk Coğrafya Kongresi ile benzerlik gösteren 6 bölge belirlemiştir:¹³²

- *Marmara ve Trakya bölgesi*
- *Karadeniz bölgesi*
- *Merkez yaylası bölgesi*
- *Ege bölgesi*
- *Akdeniz bölgesi*
- *Doğu yaylası bölgesi*

Faik Sabri Duran'ın 6 coğrafi bölge ayrımını Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndeki bölgelerle kıyasladığımızda sadece Güneydoğu Anadolu bölgesi eksik kalmaktadır. Bu kısım Duran'ın eserinde Şark (doğu) bölgesi içerisinde kalmıştır.

Yine bir başka coğrafya duayenlerinden Hamit Sadi Selen coğrafi bölge ayrımları yapmıştır. 1921 yılında *Anadolu yarımadasının coğrafi nahiyelere taksimi* çalışmasında Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndeki gibi 7 coğrafi bölge belirlemiştir:¹³³

- *Kuzey Anadolu (Karadeniz mailesi), bölgesi*
- *Marmara bölgesi,*
- *Batı Anadolu,*

¹³⁰ Abdurrahman Şeref, *İstatistik ve Coğrafya-yı umranî, Dersaadet*, (İstanbul) 1898, s. 92-95.

¹³¹ Ali Tevfik, *Memalik-i Osmaniye Coğrafyası*, İstanbul 1913, s. 220.

¹³² Faik Sabri Duran, *Türkiye Coğrafyası*, İstanbul 1938, s. 138.

¹³³ Hamit Sadi, *İktisadi Coğrafya*, Birinci Kitap, Türkiye, İstanbul 1926.

- *Güney Anadolu,*
- *Orta Anadolu,*
- *Doğu Anadolu,*
- *Güneydoğu Anadolu (Gezire-i Ulya kısmı),*

Bir başka coğrafi bölge ise Abdulkadir Sadi Kazancıoğlu tarafından yapılmıştır. 1930 tarihli *Memleket Coğrafyası* eserinde 10 bölge belirlemiştir.¹³⁴

- *Kuzeydoğu Anadolu*
- *Doğu Anadolu yaylası*
- *Diyarbakır yaylası*
- *Kuzey tabii bölgesi*
- *Orta Anadolu yaylası*
- *Akdeniz bölgesi*
- *Marmara bölgesi*
- *Adalar Denizi bölgesi*
- *Menteşe bölgesi*
- *Trakya bölgesi*

Bir başka coğrafyacı Danyal Bediz de coğrafi bölgeler belirlemiş ve bu bölgeler Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndekine benzer sınırlar oluşturmuştur. 1935 yılında doktora tezindeki haritada; Karadeniz bölgesi, İç Anadolu, Güney Anadolu, Batı Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olarak toplam altı bölge belirlemiştir.

Türk coğrafyacıların yanı sıra yabancı coğrafyacılar Osmanlı'ya ait yerleri çeşitli bölgelere ayırmıştır. Örneğin beşerî coğrafyanın modern kurucusu olan Carl Ritter, 1858 yılında Osmanlı coğrafyasını su bölümü ve nehir çizgilerine göre ayırmıştır. Ayrıca Vital Cuinet 1890 yılında Osmanlı coğrafyasını tasvir etmiştir. Bunlara ilaveten Alfred Philippson, Ewald Banse gibi isimlerde ülkeyi çeşitli bölgelere ayırmışlardır. Örneğin, Ewald Banse doğal bölgeler olarak Kuzey Küçük Asya, İç Ülke, Batı Anadolu, Güney Anadolu, Kilikya, Ermenistan, Zagros ve Toros dağları, Mezopotamya olarak Osmanlı'yı doğal bölgelere ayırmıştır. Alman jeolog ve coğrafyacı Alfred Philippson'da *Küçük Asya* eserinde, 1918 yılında Osmanlı'yı bölgelere ayırmıştır. Bunlar sırasıyla *Güneydoğu*, *Kuzeydoğu*, *Kuzeybatı*, *Merkez*, *İç ülkenin batı kısmı*, *Ege küçük Asyası*, *Ege Toros* kısımlarıdır. Bir başka bölgelere ayırma ise Ulrich Frey tarafından yapılmıştır. Frey, Osmanlı'yı yedi bölgeye ayırarak yine Birinci Türk Coğrafya kongresindekine benzer 7 bölge tespit etmiştir. Bir başka

¹³⁴ Abdulkadir Sadi Kazancıoğlu, *Yeni Türkiye. Memleket Coğrafyası*, İstanbul 1930, s. 115-224.

önemli isim olan Herbert Louis'in de bölge çalışmaları bulunmaktadır. Louis aynı zamanda Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ne katılarak bölgelerin belirlenmesinde görevleri olmuştur. Kendisi kongreden önce 6 bölge belirlemiştir.¹³⁵

Anlaşıldığı üzere coğrafyacılar, Osmanlı'dan itibaren çeşitli bölgeler belirlemişlerdir. Anadolu yarımadasının bölgelere ayrılması Kâtip Çelebi'ye kadar geri gitmekte ve o tarihten itibaren çeşitli muhtelif eserlerde Osmanlı ve Anadolu ile ilgili coğrafi bölgeler tespit edilmektedir. Bu coğrafi bölgeler birbirlerinden farklı bölge sayıları ve sınırlar dahilinde olsa bile hepsi dönemin bilgi birikimi çerçevesinde yapılmıştır. Ancak bilim evrensel bir özellikte kabul edilir. Bu sebeple Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde belirlenen 7 coğrafi bölge hem Türk coğrafyacılar hem de daha önceleri yabancı coğrafyacılar tarafından belirlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken konu, bölgeler belirlenirken daha çok iklim özelliklerinin dikkate alınmış olması ve siyasi bir duruma göre bir tanımlamanın yapılmamış olması da göz önüne alınmalıdır. Kongrenin yapılmasının nedenlerinden birisi de Anadolu ile ilgili çok fazla bölgelerin olması ve ders kitaplarının istenilen düzeyde hazırlanamamasıdır.

3.1.4. Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde Türkiye'nin 7 Coğrafi Bölgeye Ayrılması

Kongrenin ilk günü coğrafi bölgeler, tartışılmaya başlanmıştır. 6 Haziran Cuma günü saat 16:00'da Türkiye Coğrafya Komisyonu bir araya gelmiş ve Meteoroloji umum müdürü Tevfik Gökmen'in teklifi üzerine komisyon başkanlığına İbrahim Hakkı Akyol, Raportörlüğe de Cemal Alagöz getirilmiştir.

Hasan Âli Yücel'in açılış konuşmasında belirttiği üzere Türkiye'nin coğrafya komisyonu acilen ihtiyaç duyulan coğrafi bölgeleri belirleme görevini üstlenmiştir. Coğrafi bölgeler tespit edilirken dağ sıraları ve hâkim çizgiler coğrafi bölgelerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Coğrafya Komisyonu iki görevi üstlenmiştir. İlki coğrafi bölgeleri tespit etmek; ikincisi ise bu tespit edilen yerlere isim vermek. Komisyon öncelikle coğrafi bölgeleri belirlemiş ve ardından bölgelerin ana çizgilerini tespit etmeye çalışmıştır.¹³⁶

Komisyon sistematik bir çalışma yapabilmek için öncelikle fikirlerin belirtilmesini kararlaştırmış ve mutabık olunmasının ardından harita üzerinde sınırların tespiti ve isim koyma gibi hususlar tali komiteye bırakılmıştır. Bu komite çalışma yaptığı konularda yeniden ana komisyonda müzakere edilerek bir sonuca bağlanılmasını kararlaştırmıştır.

Kongreden iki yıl önce Maarif vekilliği, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi akademisyenlerinden olan Herbert Louis'e Türkiye Coğrafyası için ana bilgileri belirlemek üzere ve coğrafya derslerine yardımcı olmak maksadıyla bir eser hazırlatmıştır. Herbert Louis tarafından hazırlanan bu eserde öncelikle Türkiye'nin yapısı hakkında bilgiler verilmiş ve morfolojisi üzerine de birtakım bölgeler tespit edilmiştir. İkinci kısımda ise coğrafi bölgeler

¹³⁵ Gürsoy, *a.g.m.*, s. 227.

¹³⁶ Coğrafi bölgeler belirlenirken on kriter esas alınmıştır. İki beşerî, dördü ekonomi diğer dördü ise doğal özelliklerdir.

tespit edilerek tasvir halinde sunulmuştur. Herbert Louis tarafından hazırlanan bu eser komisyona dağıtılarak tartışılması amaçlanmıştır. Daha önce Louis'e dağıtılan bu eser de Türk coğrafyacıların gözetiminden geçirilmiştir.

Türkiye coğrafyası komisyonu tartışmalarında, herkesin mutabık olacağı bir hedefe varmak gayesiyle geniş bir akademik katılım olmuş ve düzenli bir çalışma çerçevesinde fikirler ortaya atılarak bilimsel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.3. Bölgelerin Belirlenmesinde Ana Hususlar

Komisyonunda, coğrafi bölgeler ayrılırken ülkenin bir bütün olduğunun altı çizilmiştir. Coğrafi bölgelerin bir bütün dahilinde hangi kriterlere göre belirleneceği ve yapılması gerekenler konusunda tartışılmıştır. Coğrafi bölgelerin belirlenmesinde iki husus önem ihtiva etmiştir. İlki Türkiye'nin dağlık bir ülke olması ve bu dağların ülkenin doğu kısmında yoğunlaşması sonucu bölge belirlenirken birinci derece de rol oynamıştır. İkincisi ülkenin üç tarafının denizlerle çevrili olması, bu bölgelerin ayrılmasında esas alınmıştır. Buna ilaveten ülkenin doğal özellikleri hem coğrafi bölgelerin belirlenmesinde ana rol oynadığı gibi beşer hayatını da etkilemektedir. Özellikle ülkenin iklim ve bitki örtüsü beşerî faktörler üzerinde etkileyici nedenlere sahiptir. Kongre öncesi coğrafi bölgelerin ayrılmasında ana etken daha çok yüzey şekilleri, ikinci olarak da iklim ve onunla ilişkili olarak bitki örtüsü esas alınmıştır.

Coğrafi bölgeler ayrılırken getirilen itirazlardan birisi de doğal özelliklerin ağır bastığı ve beşerî unsurların hesaba katılmadığıdır. Komisyonunda coğrafi bölge denemelerinin bir kısmıyla insan unsurunun bu hususta hesaba katıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim komisyonda bununla ilgili şu açıklama yapılmıştır:¹³⁷

“Bir bölgeyi tespit ederken onun mevkiini tayin eden ilk unsur avarız (yüzey şekilleri) durumu ise, nihai hükmü verdirecek esas da beşerî olmaktadır.”

Komisyon coğrafi bölgeleri belirlerken sadece doğal unsurlar üzerinde durmamıştır. Ancak yine de doğal unsurlar coğrafi bölgeler belirlenirken belirleyici olmuştur. Bu sebeple getirilen itirazlar bu açıdan makul gözükmektedir. Fakat komisyon raporları okunurken coğrafyacıların beşerî unsurların önemi hakkında yaptığı açıklamalar bize bu konunun komisyon tarafından dikkate alındığını göstermektedir. Komisyonunda beşerî unsurların önemi ile ilgili şu örnek getirilmiştir:¹³⁸

“...Ankara bölgesi avarızın (yüzey şekilleri) çizgileri bakımından Şimali Anadolu'ya bağlanmış olsa bile, iklim ve daha ziyade beşerî hayat bakımından burası İç Anadolu'ya aittir ve bu vasıf, diğerlerinden daha kuvvetle hesaba katılır. Marmara mıntıkası (bölge) adı verilen bölgede avarız ve iklim bakımından bir vahdet (birlik) aramaktan ziyade, onun mevcudiyetini (varlığını) boğazlara, İstanbul şehrine bağlamak doğru olur. Sırf fiziki bakımdan bir dağ kütlesi, kendi boyunca uzanan bir vadi ile tahdit (sınır koyma) edilebilir.

¹³⁷ T.C. Maarif Vekilliği, a.g.e., s. 120.

¹³⁸ T.C. Maarif Vekilliği, a.g.e., s. 125.

Fakat bu vadi (içine yerleşemeyecek kadar dar değilse) ekseriya dağlar arasında hayatın toplandığı bir saha teşkil ettiğinden bir coğrafi bölgenin hudutları (sınırları) bu vadi içinden geçirilemez.”

Anlaşılabacağı üzere komisyon tarafından beşerî unsurlara önem verildiği gibi yeri geldiğinde beşerî özelliklerin bölge belirlenirken doğal unsurlara kıyasla daha da önemli olduğunun altı çizilmiştir. Ve bölge belirlemede fiziki unsurlardan daha etkili olduğu belirtilmiştir. Fakat ana sorun düşüncenin pratiğe nasıl aktarıldığı ve başarılı olunduğudur. Dönemin şartları ve günümüz açısından değerlendirme yapmamız daha sağlıklı sonuçlara ulaşmamıza olanak verecektir. Dönemin coğrafi bilgisi ve teknolojik imkanlar günümüze kıyasla sınırlıdır ve kongre süresi de çok uzun bir zamana olanak tanımadığı için bazı durumların gözden kaçması gerçeğiyle karşılaşmıştır. 7 coğrafi bölge, dönemi açısından yeterli bir çalışma olmakla birlikte, dönemin ihtiyaçlarına cevap da vermiştir.

3.2.1. Coğrafi Bölgelerin İsimlendirilmesi

Coğrafi bölgelerin isimlendirilmesi için iki kriter üzerinde durulmuştur. İlki Anadolu ismini esas alıp iç bölgelere bu ismi vermek, ikincisi ise kıyı kesimlerine deniz adlarının verilmesi kararlaştırılmıştır. Komisyon bölgelere isim verirken hem bu konuları dikkate aldığı gibi insanların o bölgeye ne isim verdiklerini de esas almıştır. Bununla ilgili şu örnek verilmiştir:¹³⁹

“Anadolu’nun şimal (kuzey) kenar bölgesine Karadeniz mıntıkası adı konulması hakkında Doçent Cemal Alagöz¹⁴⁰ tarafından verilen yazılı teklif aşağıya derç edilmiştir: Anadolu şimalinde (kuzeyinde) yaşayanlar, kendilerine Karadeniz uşakları derler. Karadeniz çevresindeki memleketlerde ne Rusya ne Bulgaristan ve ne de Romanya’da bunun benzeri bulunmadığını sanıyorum. Anadolu’nun Karadeniz kıyısında ve bu kıyıya civar yerlerde yaşayan halk “Biz Karadenizliyiz yahut Karadeniz uşağıyız” diyorlar. Karadeniz orman mıntıkasının hudutlarını ihtiva eden bu bölgeye “Karadeniz Bölgesi” adı bihakkın yaraşmaktadır.”

Bu sayede Karadeniz bölgesi ismini hem denizden hem de orada yaşayan insanların kendilerine Cemal Alagöz’ün ifadesiyle “Karadeniz uşağı” demelerinden dolayı almıştır.

Coğrafi bölgelere isim verilirken iç kısımlara Anadolu isminin verilmesi kararlaştırıldıktan sonra bölgelerin alt kısmı olan çok fazla sayıda tali bölgelere ise tarihi isimler veya bir merkezin adı ya da akarsu vs. fiziki coğrafyaya ait bir isim verilmiştir.

¹³⁹ T.C. Maarif Vekilliği, a.g.e., s. 161-162.

¹⁴⁰ Cemal Arif Alagöz’ün Türk coğrafyasının gelişimine diğer duayen coğrafyacılar gibi önemli katkıları olmuştur. Özellikle köy çalışmalarına önem vermesiyle bilinmektedir. Alagöz’e göre Atatürk’ün Ankara’yı başkent yapmasının sebeplerinden birisi de devleti köyün içine ve köylüyü de ortasına yerleştirmesidir. Ayrıca Alagöz, Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde yapmış olduğu düzenleme çalışmaları, bildiri ve coğrafi bölgelerin tespitinde rapor hazırlamıştır. Asistanı Aydoğan Köksal tarafından yazılan biyografisi için Bkz. Aydoğan Köksal, “Prof. Dr. Cemal Arif Alagöz’ün Hayatı”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Coğrafyası Dergisi*, S. 2, 1993, s.7-12.

3.2.2. Coğrafi Bölgeye Dair Bazı Hususlar

Kongrede coğrafi bölgelerin tespiti, yoğun tartışmalar etrafında sonuçlandırılmıştır. Hamit Sadi Selen, coğrafi bölgelerden önce Anadolu'nun idari taksimatta vilayetlere ve kazalara göre ayrıldığını belirtir. Nitekim eleştiriler kısmında da açıklanacağı üzere bu konu; il, ilçe ve coğrafi bölge arasında karmaşaya sebep olmuştur. Selen, yabancı isimlerin Anadolu hakkında yazdığı eserlere başvurduğunun da altını çizmiştir.

Beşerî coğrafyanın modern kurucusu Carl Ritter, Anadolu'yu ırmak havzalarına göre ayırmıştır. Diğer araştırmacılar ise tarihi olguları esas almıştır. Hamit Sadi Selen'in belirttiği üzere ülke coğrafi bölgelere ayrılırken birkaç uzmana bırakılmamıştır. Örneğin ABD'de bölgeler, Amerikan Coğrafya Cemiyeti ile Birleşik devletler Jeoloji servisinin (USGS) ortak çalışmalarıyla tespit edilmiştir. Türkiye'de ise bu işi geniş bir katılım ve ortak kanaat sonucu Coğrafya kongresi ele almıştır.

Kongrede coğrafi bölgelerin ne olduğu açıklanmış ve bölgelerin nasıl ayrıldığı üzerine detaylı bir şekilde durulmuştur. Coğrafi bölge diğer bölge türlerinden farklı olup komisyon tarafından da açıklandığı üzere; su, hava, nebat, hayvan ve insan faktörlerinden oluşur. Coğrafi bölgelerin nasıl belirleneceği yine kongre tarafından açıklandığı üzere öncelikle morfolojik tespitler belirlenmiş sonra ise iklim ve nebat hayatı, ardından beşerî hayat üzerinde durulmuştur. Ancak daha sonra tartışıldığı üzere fiziki unsurlardan biri veya birkaçı diğer faaliyetlere nazaran daha görünür olmuştur.

Bölgelerin ayrılması, coğrafya kongresinin en önemli çalışmasını teşkil etmiştir. Kongre tarafından açıklandığı üzere coğrafya ve yer isimlerinde var olan karışıklıklar ve coğrafya kitaplarında var olan durum öğrencilere Anadolu coğrafyasını öğretmekte sorunlara yol açmıştır. Nitekim 7 coğrafi bölgenin belirlenmesinin ana amacı da coğrafya öğretimini daha pratik bir hale getirmektir.

Komisyonun bildirdiği üzere coğrafi bölgeler ve sınırlar belirlenirken bunların mutlak bir sınır olmadığı üzerinde durulmuştur.¹⁴¹ Daha sonra coğrafi bölgelere getirilen eleştiriler dikkate alındığında kongrenin de belirttiği üzere son söz söylenmemiştir:¹⁴²

“Hazırlanan coğrafi bölgeleri kongreye arzeden komisyon, bölge hudutları ve isimleri üzerinde son söz söylenmiş olmadığı, fakat şimdiden elde edilen neticenin, bugünkü bilgi derecesine göre varılmış bir merhale olarak telakki edilebileceğini ve bu taksimatın coğrafya tedrisatında bugüne kadar devam etmiş olan karışıklığın önüne geçmek gibi pratik bir fayda getirmekte olduğunu da kabul ediyordu.”

Kamu kurumları ve halk arasında karmaşaya sebep olan bu durum açıklandığı üzere dönemin bilgi birikimi sayesinde ele alınmıştır. Ancak son söz söylenmediği için daha

¹⁴¹ Ali Balcı, “Türkiye'nin Coğrafi Bölgelere Ayrılmasına İlişkin Yaklaşımları Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Marmara Coğrafya Dergisi* S. 37, 2018, s. 30-48.

¹⁴² T.C. Maarif Vekilliği. a.g.e., s.77.

sonra ki yapılacak kongrelere bırakılsa da maalesef böyle büyük çaplı kongre yapılamamıştır. Bu sebeple günümüz açısından da değerlendirildiğinde coğrafi bölge konusunda yine bir karışıklık bulunmaktadır. İl sınırlarıyla ilçe sınırları ve bir ilin birden fazla bölgeye ait olması sorunu ortaya çıkmıştır. Kongre ileri ki tarihlerde ülkenin coğrafi bilgisinin artışına paralel olarak tekrar bu bölgelerin tartışılabilceğini ve bu bölgelerin dönemin sorunlarını gidermek için pratik bir ihtiyaç olduğun da göz önünde bulundurulmasını ifade etmektedir.

Coğrafi bölgeler, yoğun bir katılımıla çoğunluğun üzerinde mutabık olacağı bir şekilde yapılmaya özen gösterilmiştir. Kongrede bununla ilgili olarak 20 Haziran Cuma günü öğleden sonra coğrafi bölgeler tartışılmıştır. Coğrafi bölgelerin sınırlarının belirlenmesi, coğrafya uzmanlarının geçmişten beri ele aldığı ve komisyonda iyi bir sonuca bağlamak için uğraştığı önemli bir çalışmayı kapsar.¹⁴³

Coğrafi bölgelerin belirlenmesinin ayrıca bir diğer önemi de daha önceleri yabancı coğrafyacılar tarafından ülkenin çeşitli şekillerde bölgelere ayrılmasıdır. Bölgelere ayırma sonucunda Anadolu'nun muhtelif yerlerine yabancı isimler verilmesi söz konusu olmuştur. Coğrafi bölgelerin ayrılması bu karışıklıkları da giderecek bir öneme sahiptir.¹⁴⁴

“Avrupalılar tarafından yazılmış coğrafya kitaplarından çoğunlukla memleketimizin ya nehir havzalarına ve deniz mailerine yahut zaman ve yer bakımından katıyetle tespiti daima mümkün olmayan eski tarihi bölgelere göre taksim edilmiş olduğu görülür. Umumiyetle ecnebi kaynaklara dayandırılarak meydana gelen getirilmiş bulunan yerli eserlerde ise, memleketimizin coğrafi bir realite olan vahdeti ihmal edilerek (Cezireiulya) gibi büyük kısımlar ayrıldıktan sonra bunlar dahilindeki vilayetler ayrı ayrı mütalea edilirdi.”

Coğrafi bölgeler tespit edilirken raportörler tarafından nasıl bir çalışma yapıldığı açıklanmıştır. Uzun müzakereler sonucunda coğrafi bölgeler belirlenen esaslara göre tespit edilmiştir. Komisyon kendi aralarında dört kişi seçerek yedi coğrafi bölgelerin sınırlarını büyük bir harita üzerinde tespit etmiştir. Sırasıyla İbrahim Hakkı Akyol, Herbert Louis, Besim Darkot ve Hamit Sadi Selen'den oluşan uzmanların hazırladığı taslak, komisyonda tartışılmış ve sonucunda yedi coğrafi bölge son şeklini almıştır.

Büyük coğrafi bölgeler tespit edildikten sonra coğrafi bölgelerin alt kısımları olan tali bölgeler de belirlenmiştir.¹⁴⁵ Yedi coğrafi bölge ve 21 bölüm komisyon tarafından şu şekilde kararlaştırılmıştır:¹⁴⁶

- **Akdeniz Mıntıkası (Bölgesi):**

Adana Bölümü, Antalya Bölümü

¹⁴³ T.C. Maarif Vekilliği, a.g.e., s. 76.

¹⁴⁴ T.C. Maarif Vekilliği, a.g.e., s. 76.

¹⁴⁵ MEB, “Mekansal Bir Sentez: Türkiye”, http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Cog-rafya_7/4.pdf, (Erişim tarihi: 23 Şubat 2020).

¹⁴⁶ Kongre ile belirlenen bölgeler, aynı isim ve sınırlarla devam etmektedir.

- **Doğu Anadolu Mintıkası (Bölgesi):**

Yukarı Fırat Bölümü, Erzurum-Kars Bölümü, Yukarı Murat-Van Bölümü, Hakkâri Bölümü

- **Ege Mintıkası (Bölgesi):**

Ege Bölümü, İç Batı Anadolu Bölümü

- **Güneydoğu Anadolu Mintıkası (Bölgesi):**

Orta Fırat Bölümü, Dicle Bölümü

- **İç Anadolu Mintıkası (Bölgesi):**

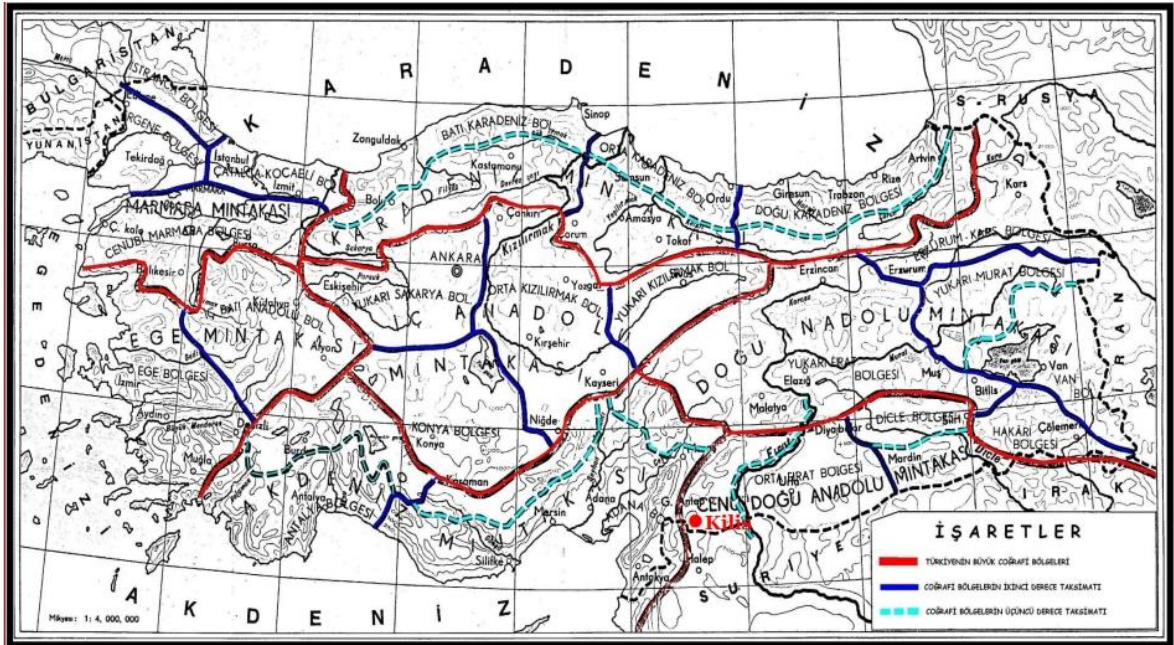
Konya Bölümü, Yukarı Sakarya Bölümü, Orta Kızılırmak Bölümü, Yukarı Kızılırmak Bölümü

- **Marmara Mintıkası (Bölgesi):**

Yıldız Bölümü, Ergene Bölümü, Çatalca - Kocaeli Bölümü, Güney Marmara Bölümü

- **Karadeniz Mintıkası (Bölgesi):**

Batı Karadeniz Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü, Doğu Karadeniz Bölümü

Görsel 2: Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesi.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Besim Darkot ve Giuseppe Motta, *Modern Büyük Atlas*, Arkin Kitabevi, İstanbul 1975.

Coğrafi bölgelerin sınırlarının hatalı bir şekilde belirlendiği ve bazı bölgelerin ülkenin sınırları dışında da devam ettiği eleştirisi yapılmıştır.¹⁴⁸ Ancak Komisyon tarafından açıklandığı üzere henüz eleştiriler olmadan bu durumla ilgili şu önemli açıklamalar yapılmıştır:

“Bütün bu şartlar göz önüne alınarak ayrılmış bulunan bölgelerin mütebariz (belirgin) ve kolay anlaşılır birtakım karakterlere sahip olması icap eder. Şu noktayı da kaydetmek lazım gelir ki, bir coğrafi bölgenin “vasati halini” (ortalama) ifade eden bu karakterler, komşu bölgelere geçerken tedricen değişirler, Bunun için, bölge sınırlarını ne cezri (kökten) ayrılıklar tespit eden çizgiler, ne de idari taksimatı ayıran kati hudutlar şeklinde değil, üzerlerinde intikal vasıfları sezilen az çok geniş şeriatler gibi telakki etmek icap eder. Bazı alanlar vardır ki iki ayrı mıntika arasında hakiki bir geçit yeri meydana getirirler. Böyle yerlerde, intikal vasıfları bakımından orayı komşu mıntikalarla (bölgelerle) birine veya ötekine bağlamayı tercih ettirecek coğrafi amilleri inceden inceye araştırmak lazım gelmektedir.”

Komisyon tarafından da ifade edildiği gibi kati sınırlar olarak değil, bir geçiş özelliği gösterdiği şekliyle sınırların tespit edilmesine özen gösterilmiştir.

3.2.3. 7 Coğrafi Bölgeye Getirilen Teknik Eleştiriler

7 coğrafi bölgeye getirilen eleştiriler, teknik ve siyasi eleştirilerdir.¹⁵⁰ Teknik eleştiriler daha çok bilimsel çerçeve içerisinde yapılmaktadır. Örneğin il sınırları ile coğrafi bölge arasında uyumsuzluk teknik eleştiriler kısmına girmektedir. Ancak 7 coğrafi bölgenin ülkeyi bölme hareketi olduğu ya da eyalet sistemine uygunluğu gibi söylemler siyasi eleştiri kapsamındadır. Teknik eleştirilerin tamamı akademi içerisinde gelmiş olmakla birlikte, siyasi eleştiriler hem akademi hem de akademi dışından getirilmiştir. Bu bölümde teknik eleştiriler ele alınacaktır.

Tuncel’in de ifade etmiş olduğu üzere, bölge sınırlarının tartışılabilmesi fakat bölge olmadan coğrafyanın eksik kalacağını ifade etmesi ve ülkelerin bölgesiz anlatılamayacağı

¹⁴⁸ Arınç, a.g.m, s. 17.

¹⁴⁹ T.C. Maarif Vekilliği. a.g.e., s. 81.

¹⁵⁰ Siyasi eleştiriler içerisinde en fazla gündeme gelen eleştirilerden birisi Sevr ile yedi coğrafi bölgeyi ilişkilendirmektir. Sevr antlaşmasında Türkiye’nin yedi bölgeye bölünmesiyle, coğrafi bölgelerin yedi bölge şeklinde olmasının Sevr antlaşmasına hizmet edeceğini söyleyenler olmuştur. Özey, coğrafi bölge ayrımı yapan bilim insanlarının çalışmalarında böyle bir şeyi düşünmediklerini, ülkenin birliğini ve bütünlüğünü gözettiklerini, onların tüm çabalarının coğrafyaya hizmet olduğunu belirtmektedir. Ancak Türkiye’nin yakın tarihinin göz ardı edildiği söylemiştir. Nitekim Türkiye’yi bölmek ve parçalamak isteyen çok sayıda güçlü ülkeler bulunduğu, dünyanın en güçlü ülkesi olan ABD’nin Lozan’ı imzalamadığı ve Sevr antlaşmasını dilendirdiğini de eklemektedir. Çalışmasında bölgelerin yanlış anlaşılmalara sebep olduğunu ve bununla ilgili TBMM’de yapılan bir tartışmayı örnek getirmiştir. Bu durumun bölgelerin 1941 yılında belirlendikten sonra olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Ramazan Özey, “Coğrafi Bölgelerin Siyasi Bölgeler Olarak Algılanması ve Sonuçları, AB Sürecindeki Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar”, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Ankara 2006, s. 27.

eleştirisi önemlidir.¹⁵¹ Nitekim Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde coğrafi bölgelerin belirlenmesinin sebebi de ülkenin coğrafi özelliklerini daha iyi öğretebilmektir. Ancak burada bahsedilen bölge, determinist özellikleriyle değil, daha esnek ve geçiş özellikleriyle ele alınmalıdır. Bilim sürekli değişim içerisinde. Bu sebeple bölgeler de ve çizilen sınırlar da esneklik göstermektedirler. Sosyal bilim felsefesinde determinizm, indirgemecilik ve sentez sonucu bütüncül açıklamalara eleştirel yaklaşılmaktadır.¹⁵²

7 coğrafi bölgenin sınırlarında; iklim, bitki örtüsü, yüzey şekilleri, nüfus, kültür bakımından bütünlük olmadığı söylenmiştir. Örneğin Güneydoğu Anadolu bölgesinin sınırları Irak ve İran'da devam etmektedir. Eğer İç Anadolu bölgesi hariç tutulursa diğer bölgelerin sınırları ülke sınırlarının dışında da vardır. Ancak çalışmanın önceki kısımlarında açıklandığı üzere komisyon tarafından bu eleştiriye cevap verilmiş ve sınırların ülke dışında da devam ettiği açıklanmıştır. Bölgelerin ülke dışında devam etmesi var olan coğrafi bölgeleri kaldırır mı? Sorusu önem addeder.

Türkiye, 7 coğrafi bölgeye ayrılmasına rağmen 3 iklim çeşidi görülmektedir. Bunlar Karadeniz iklimi, Akdeniz iklimi ve Karasal iklimdir. Bu iklim tipleri arasında da geçiş alanları mevcuttur. Nitekim komisyon da bu hususun altını çizmiştir.

Bilgili (2016) ve Özkaya (2020), çalışmasında bölgesel coğrafya ve yedi coğrafi bölgeye sosyal bilimler felsefesi bağlamında eleştiriler getirmiştir.¹⁵³ Bir liste halinde bölgesel coğrafyaya getirilen eleştiriler temel olarak şunlardır:¹⁵⁴

- *Betimleyici olması*
- *İndirgemeci özelliği*
- *Nedensel ilişki*
- *Özcü olması*
- *Bütünsel olamama hususu*
- *Küreselleşmeye kapalı olması*

Edebiyatta betimlemecilik, bir manzaranın veya bir olgunun kendisine has özelliklerini kişinin düşüncesinde canlandırabilmesi durumudur. Betimleme ikiye ayrılır: Yatay ve dikey tasvirler. Bireyin hem iç dünyasını hem de dış dünyası betimlenir.¹⁵⁵ Betimlemecilik bu açıdan görüneni açıkladığı için yoruma kapalıdır. Mekânlar sürekli akışkan bir özellik

¹⁵¹ Metin Tuncel, "Birinci Coğrafya Kongresi'nde Türkiye coğrafi bölgelerinin isimlendirilmesi, sınırlandırılması, tespiti ve günümüze kadar etkileri", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 57, 2011, s. 8.

¹⁵² Üst anlatılar (meta narrative) ile ilgili bkz. Jean François Lyotard, *Postmodern Durum*, Bilgesu Yayıncılık 2014.

¹⁵³ Bilgili, *a.g.m.*, s. 114-134.

¹⁵⁴ Özkaya, *a.g.e.*, s. 54.

¹⁵⁵ İgor Belyaev, "Human-sizedness as a principle of existence for literary-artistic image", *Proceedings of the Philological Readings, EPSBS European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 2019, s. 20.

gösterdiği gibi yeniden üretilmektedir.¹⁵⁶ Bu üretimi açıklayabilmek için sosyal bilimlerde yorumlayıcı yaklaşımlar etkisini daha fazla hissettirmektedir. Betimleyici yaklaşım ansiklopedik bilgilere yol açmakta ve sosyal olan ile ilgili olguları yüzeysel açıklamaktadır. İnsan ve mekân ilişkisini açıklamak için yorumlayıcı yaklaşımlar ön plana çıkmıştır.

Bölgesel coğrafyanın tasvirici özelliği genel yasalara ulaşmaya kapalı bir özellik gösterir. Strabon'dan itibaren yerlerin tasvirini coğrafyacılar genellikle çalışmalarında kullanmışlardır. Bölgesel coğrafyanın bu özelliği, coğrafyanın ansiklopedik bilgiler veren bir disiplin olarak algılanmasına yol açacağı belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak Yale Üniversitesi ve Harvard Üniversitesi gibi köklü kurumlar, coğrafya bölümünü kapatmışlardır.¹⁵⁷ Coğrafyada gerçekleşen kantitatif devrim, coğrafyacıların uzmanlaşmasına ve genel yasalara ve bunları açıklamak için nicel verilere yönelmiştir.

İndirgemecilik genellikle doğa bilimlerinde daha işlevsel olabilmektedir. İndirgemeciliğin en önemli özelliği, var olan karmaşık olay ve olguları daha basit olan yapıtaşlarını inceleyerek açıklamasıdır.¹⁵⁸ Coğrafi bölgelerin ayırımında insan faktörü olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda sosyal bilimlerde indirgemecilik tartışmalı bir konu olmaktadır. Bölgesel coğrafya ve 7 coğrafi bölge açısından değerlendirildiğinde, beşerî unsurların bir nedene, örneğin iklime indirgenmesi yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Örneğin sosyal bilimlerde ekonomik, toplumsal, psikolojik ve biyolojik indirgemecilik yapılmıştır. Ancak indirgemecilik diğer özelliklerin tek bir potada eritilmesi gibi farklı olanı görünmez kılabilmektedir.

Nedensellik (causality) ilkesine göre her sonucun bir nedeni bulunmaktadır. Nedenselliğe göre belli sebepler belli sonuçlar yaratır.¹⁵⁹ Var olan her neden başka bir nedenin sonucudur; bu duruma göre zincirleme bir ilişkisellik söz konusudur. Aynı nedenler aynı sonuçlara sebep olacağı için neden-sonuç ilişkisi değişmez olarak bulunur. Nedensellik doğa bilimlerine daha uygun düştüğü belirtilir. Bununla birlikte sosyal bilimlerde yine kuşku olarak yaklaşılr. İnsanın fail olduğu bir durumda her aynı sonuç aynı nedeni vermediği gibi öngörülemez durumlar ortaya çıkabilmektedir. D'nin neden olmasıyla E sonucu ortaya çıkmadığı gibi V veya G de ortaya çıkabilir. Bölgesel coğrafyada ise nedenselliğin var olması sebebiyle özellikle beşerî kısmı determinist ele alınmaktadır. Bu duruma örnek olarak belirli bir iklim altında insanların belirli tür faaliyetlerde bulunacağı çıkarımı yapılabilir. Ancak küreselleşme sonucu bu durum tartışmaya daha da açık olabilmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Ulus devletin inşasında mekânın milli bir kimliğe büründürülmesi sebebiyle coğrafyacılar, önemli bir görevi üstlenmiş ve okul kitaplarını buna göre hazırlamışlardır.

¹⁵⁷ Richard Wright ve Natalie Koch, "Geography in the ivy league", *International Encyclopedia of Human Geography*, 2017, s. 40.

¹⁵⁸ Britannica, "Reductionism", <https://www.britannica.com/topic/reductionism> (Erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

¹⁵⁹ Hakan Uzun, "Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik", *KEFAD, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, 2006, s. 8.

¹⁶⁰ Bilgili, *a.g.m.*, s. 123.

Felsefî bir akım olan özcülüğe göre, belli bir çoğunluğa ait belirlenmiş özelliklerin genellenmesiyle evrensel özellikler taşıdığı anlayışı hâkimdir. Özcülük, varlık bilimde (ontoloji), nesnelerin bazı özelliklerinin onlar için gerekli olduğu görüşünü içerir.¹⁶¹ Özellikle eğitimde kullanılan bir yöntemdir. Daha geniş anlamda özcülükte; cinsiyetin, kültürün, etnik kökenin değişmez bir öze sahip olduğunu ve evrensel özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Sunulan iddialar büyük olmasına rağmen yüzeysel ve kalıp yargılara göre açıklamalar getirildiği eleştirileri vardır. Örneğin Doğu Anadolu bölgesi, Güneydoğu Anadolu bölgesinden hangi öz ile ayrılır?¹⁶² Yine bu soru daha çok insan faktörü için geçerli bir durumdur. Bölgeler arasında doğal farklılıklar kolay bir şekilde tespit edilmiş olsa da beşerî unsurlarda yapılacak ayrımlar daha zor olabilmektedir. Coğrafi bölge tanımı gereği hem doğal hem de beşerî özellikleri içerir ve burada diğer eleştirilerde olduğu gibi asıl eleştiri beşerî kısımdır.

Bölgesel coğrafya bütünsel özellikler gösterir. Bütünsellik olguların birbirleriyle uyumlu olması halidir. Diğer bir ifadeyle holizm, bir bütünün parçalarının, toplamından daha büyük olmasıdır.¹⁶³ Bölgesel coğrafyadaki uyumluluk evrensel değil, bölgesel anlamdadır. Her bölge kendi içerisinde fiziki ve beşerî özellikler arasında bütüncül olduğu varsayımına dayanır. 7 coğrafi bölge belirlenirken ağırlıklı olarak jeomorfolojik özelliklere göre sınırlar tespit edilmiştir. Ancak jeomorfolojik özellikler arasında da uyumsuzluklar söz konusu olabilmektedir. İklim, nüfus, bitki örtüsü ve ekonomi gibi özellikler ikinci planda kalmaktadır. Genel olarak fiziki özellikler arasındaki uyum, beşerî unsurlara göre daha bütünseldir. Ancak hem doğal hem de beşerî unsurlar arasında bir sentez, coğrafi bölgenin tanımı gereği zordur.¹⁶⁴

Sosyal bilimlerde, özelde ise coğrafyada, mekân (*space*) anlayışı ile bölgesel coğrafyada mekân anlayışı farklılaşmaktadır. Coğrafi bölgeler sınırlarla belirlenmiş olarak kendi içerisinde homojen bir özellik gösterirler. Günümüz mekân anlayışında sürekli değişen, anlam yüklenen son derece esnek bir mekân anlayışı bulunur. Orta çağda mekân kavramı mutlak (değişmeyen) olarak ele alınmış ve insan, diğer canlılar gibi mekânın fail olmayan bir parçası olarak görülmüştür. Mekân kavramı, hesaplanabilen mutlak mekâna indirgenmiştir. Bölgeselcilik paradigması da mutlak mekân anlayışından hareket eder. Günümüz mekân anlayışı sürekli değiştiği gibi bu değişimin en önemli unsuru bizzat insan olmaktadır.

Fiziki özellikler de uzun sürelerle tekabül etse de statik değil, dinamik bir özelliğe sahiptirler. İnsanlar ise bu değişimi çok daha hızlı gerçekleştirebilmektedir. Sanal mekân, ulaşım imkânları ve ortaya çıkan küreselleşme, mekanlardaki değişimi hızlandırdığı gibi yerel kültürleri de tehdit etmektedir. Bu nedenle bölgesel coğrafya, küreselleşmeye kapalı bir durumdadır.

¹⁶¹ Britannica, "Essentialism", <https://www.britannica.com/topic/essentialism-philosophy> (Erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

¹⁶² Bu soru, doğal unsurlardan ziyade sosyal olgularla ilgilidir.

¹⁶³ J. C. Poynton, "Smuts's holism and evolution sixty years on", *Transactions of the Royal Society of South Africa*, 46:3, 1987, s. 181-189.

¹⁶⁴ Arınç, *a.g.m.*, s. 17.

Bitki örtüsü, iklim, yeryüzü şekilleri, nüfus ve ekonomik faaliyetlerin hiçbir bölgede birbiriyle uyumlu özellikler göstermediği bazı coğrafyacılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Ancak bazı kriterler arasında ve bazı özel durumlarda uyumluluk olabilmektedir. Örneğin, yeryüzü şekilleri ve buna mukabil nüfus arasında bir uyumluluk olduğu söylenebilir. Dağlık bir alan daha az nüfusluyken, düz bir alanın nüfusu daha fazladır. Fiziki unsurlar insan yaşamını etkileyici bir özelliğe sahiptir. Türkiye'nin doğusuna gidildikçe yüksekliğin artması hem tarımı hem de ulaşımı etkilemektedir. Ancak coğrafi bölgenin tanımı gereği hepsinin arasında bir uyum olması beklenmektedir. Ayrıca etkileme ve belirleme arasında farklılık bulunmaktadır. Belirleme, determinist bir durumu tanımlarken, etkileme determinist bir çıkarıma sebep olmaz. Sosyal bilimlerde Marksizm'e ekonomik indirgemecilik ve determinizm eleştirisi getirilmiştir.¹⁶⁵ Engels bu durumla ilgili olarak son tahlilde ekonomik etkenin tek belirleyici olduğunu ifade edenleri eleştirmekte ve böyle bir düşünceye Marx ile birlikte sahip olmadıklarını ifade etmektedir. Ancak Antonio Gramsci, György Lukács, Edward Palmer Thompson ve Louis Althusser gibi düşünürler ekonomik determinizme karşı çıkmışlardır.

Küreselleşme; fikirlerin, kültürlerin, eşya hareketlerinin alışveriş ilişkileriyle örüldüğü çok boyutlu uluslararası bir bütünleşme sürecidir.¹⁶⁶ Sosyal bilimler açısından ayrı bir yeri olan küreselleşme, kültürün küreselleşmesine sebep olmaktadır. Giddens'in tanımına göre küreselleşme; karmaşık olayların bir araya geldiği olgular kümesidir. Binlerce mil uzaklıktaki yerlerin birbirleriyle teması olup yerel oluşumların da uzak mesafedeki olaylarla biçimlendiğini görülür.¹⁶⁷ Geleneksel bölge anlayışı ise bu açıdan küreselleşmeye karşı bir konumdadır.

Bir ilin sınırları içerisinde birden fazla coğrafi bölge girmektedir. Örneğin Çanakkale hem Marmara hem de Ege bölgesi içerisinde yer alır. Aynı şekilde Ankara İç Anadolu'da yer alırken kuzey tarafı Karadeniz Bölgesi'ne girer. Bu şekilde toplam 28 il, birden fazla coğrafi bölgeyi içine alır. Bu karmaşıklık ilçelerde de ortaya çıkar. Güneysınır Konya iline bağlı bir ilçedir; ancak bu ilçenin sınırları içerisinde hem İç Anadolu hem de Akdeniz Bölgesi yer alır. Bir başka örnek ise; Göksun, Kahramanmaraş'a bağlı bir ilçedir. Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerini içine alır. Bu şekilde toplam 15 ilçe bulunmaktadır. Bu durumun sebebi il ve ilçe sınırlarının coğrafi bölgelerden önce belirlenmesi olmuştur.¹⁶⁸

İl ve ilçe sınırları bölgeler belirlendikten sonra, coğrafi bölge sınırlarına göre uyarlanabilseydi bu sorun ortadan kalkabilirdi. Bölgelerin sınırlarında çeşitli hatalar 1941 sonrası

¹⁶⁵ Oxford Reference, "Economic determinism", <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095741339#:~:text=The%20thesis%2C%20as%20advanced%20by,the%20le-gal%20and%20political%20systems>, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2022).

¹⁶⁶ Al-Rodhan, Nayef R.F. ve Gérard Stoudmann, "Definitions of Globalization", *A Comprehensive Overview and a Proposed Definition* 2006, s. 16.

¹⁶⁷ Bilgili, a.g.m., s. 127.

¹⁶⁸ Ali Özçağlar, "Bölge kavramı ve sistematigi, Ders notları", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* 2010, s. 50.

yapılan çalışmalarda da dile getirilmiştir.¹⁶⁹ Örneğin Gürsoy, Karadeniz ve Doğu Anadolu arasındaki sınırın hatalı olduğunu, Erinç ise *Doğu Anadolu Bölgesi* eserinde bu bölgede bazı sınır yanlışlıklarını belirtmiştir.¹⁷⁰ Bu duruma ek olarak MTA 12, Karayolları 17, Köy hizmetleri 19, Orman 27, DSİ 25 hizmet alanı olmak üzere kamu kurumları arasında da idari ve hizmet bölgeleri olarak farklı bölgeler mevcuttur.¹⁷¹

Yeryüzünde iç bütünlük olarak ideal anlamda coğrafi bölgenin olmadığı eleştirisi yapılmıştır. Birden fazla coğrafi kriter kullanmak amacıyla, coğrafi bölge bulmak olanaklı olmamıştır Dünyanın hiçbir yerinde coğrafi bölgede olması gereken bütünlük (iklim, bitki örtüsü, nüfus, yerleşme vs.) uyumu söz konusu değildir. Coğrafi bölgelerin özellikleri dikey yönde değişiklik gösterirler. Buna örnek olarak Akdeniz ve Karadeniz örneği getirilir. Akdeniz ve Karadeniz’de iklimin dağların üst kesimlerinde önemli ölçüde değişikliğe uğradığı ve ortadan kalktığı için coğrafi bölge kavramının hatalı olduğu eleştirisi yapılmıştır.¹⁷²

Coğrafi bölgelerin bir uyum içinde olmaması ve tüm kriterlerin sağlanmadığı eleştirisi makul bir eleştiridir. Ancak burada sorulması gereken şu soru önem addeder: Coğrafi bölgeler tüm kriterleri tam olarak karşılamak durumunda mıdır? Diğer bir deyişle coğrafi bölge, geleneksel tanımından farklı olarak birkaç kriteri sağlarsa coğrafi bölge kapsamında değerlendirilebilir mi? Bu sorulara verilecek cevaplar aynı zamanda bölgeleri nasıl ele almamız gerektiğine de cevap olacaktır. Bu soruyu cevaplandırabilmemiz için coğrafyanın ikili yapısına değinmemiz gerekir.

Coğrafya hem fiziki hem de beşerî unsurları kapsamaktır. Geçmişten itibaren coğrafyacılar doğa ve insan arasındaki ilişkiyi aramış ve çeşitli kuramlar ortaya atmıştır. Bu gelenek tabii olarak modern dönemlerde de devam etmiştir. Coğrafi bölgenin bütüncül olarak kavranması coğrafyanın hem doğa hem insan arasında bütüncül bir teoriye ulaşma isteğinden gelmiştir. Uzmanlaşmaların ortaya çıkması, fiziki ve beşerî coğrafya arasında ki mesafeyi giderek arttırmaktadır.

Dünyada 1905 yılından itibaren coğrafi bölgeleri konu alan bilimsel çalışma yapılmadığı iddia edilmektedir.¹⁷³ Günümüzde ise dünyanın hiçbir ülkesinde coğrafi bölge olmadığı söylenmiştir. Türkiye’de coğrafya müfredat programlarında *Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri* adıyla ayrı bir ders ve hatta konu bulunması eleştirilmiştir. Nitekim Dünya’nın hiçbir ülkesinde, liselerde böyle bir ders olmadığı için ülkemizin müfredatında da olmamalıdır

¹⁶⁹ Ali Yiğit, “Türkiye’nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, 1996, s. 357-376.

¹⁷⁰ Cevat Gürsoy, “Türkiye’nin Coğrafi Taksimatında Yapılması İcabeden Bazı Tashihler”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, S. 1-3, 1957, s. 219-239.

¹⁷¹ Ali Yiğit, “Türkiye’de Daha Kullanışlı Coğrafi Bölgeler Oluşturma Gerekçeleri ve Öneriler”, 9. *Ulusal Bölge Bilimi, Bölge Planlama Kongresi* 2000, s. 522.

¹⁷² Cemalettin Şahin, /Gazi Üniversitesi, emekli öğretim üyesi: coğrafya-egitimi@googlegroups.com, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2010).

¹⁷³ Ramazan Özey, *Doğal Bölgeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2012.

görüşü dillendirilir. Türkiye’de coğrafya eğitiminin bölge ve bölüm esasına göre yapılmasının coğrafya öğretiminde çeşitli algılara sebep olduğu belirtilir.¹⁷⁴

Arınç (2013) ise çalışmasında bölgesel çalışmaların yapıldığını iddia etmektedir.¹⁷⁵ Özellikle 1980’li yıllardan itibaren bölge coğrafyasında bölgeleri yeni bir paradigma anlayışıyla ele almanın söz konusu olduğunu söylemektedir. Ancak yeni bölgesel coğrafya da eleştirilmiştir. Örneğin Fransa’da on sekiz bölge bulunmaktadır. Ancak bu bölgeler Türkiye’deki coğrafi bölgeler gibi sentez şeklinde ele alınmamaktadır. Bölgeler fiziksel özellikleriyle ele alınmakta, beşerî kısımda ise kültürel özelliklere vurgu yapılmaktadır. Bölgesel coğrafyayı savunanlar bir sentezin varlığından hareket ederken, yenilikçi coğrafyacılar bu durumu eleştirmekte ve bölgelerin kaldırılmasını savunmaktadır. Örneğin jeoloji, toprak, iklim, maden, nüfus, tarım vb. gibi bütüncüllükten ziyade daha homojen unsurlara vurgu yapılması bu eleştirilerin dışındadır. Beşerî kısımla ilgili olarak nüfus, ekonomi, etnik köken vd. gibi özellikler bir bölge belirlemeden de ele alınabilir. Coğrafyada sentezci bölgesel anlayış Schaefer tarafından eleştirilmiş ve nicel devrimin başlatıcısı olmuştur.¹⁷⁶

Bölgesel coğrafya ve yedi coğrafi bölgeye getirilen en sık eleştirilerden birisi de ezberci olmasıdır. Öğrencilerin çok fazla ezberlemesi gereken yer isimleri olması, öğrencileri zor durumda bıraktığı gibi öğrenciler bunları tekrar etmediklerinde unutmaktadır. Ayrıca bir yeri tasvir etmek yerine yorumlayıcı yaklaşımlarla çeşitli çıkarımlar yapmanın daha makul olduğu belirtilir. Öğrenciler bölüm, yöre, alt yöre gibi yüzlerce yeri ezberlemek zorunda kalırken bu durum öğrenciye herhangi bir kazanım sunmamaktadır.¹⁷⁷

Bilgili tarafından coğrafi bölgeler eleştirilmiştir. Bilgili, aynı tanımların farklı alanlarda yöreler, bölümler ve bölgeler etrafında sürekli yapılmasının yıpratıcı olduğunu, sürekli bir ezbere, pratik bir anlayıştan yoksun ve pedagojik temelden de uzak olduğunu söyler. Ona göre bölgelerin revize edilmesi mümkün değildir ve çözüm olarak kaldırılmasını ifade eder.¹⁷⁸

Teknik eleştiriler kısımlarında anlaşılabileceği üzere makul eleştiriler bulunmaktadır. Ancak bu eleştiriler kapsamlı çalışmalarla bir sonuca bağlanılabilir. Özellikle 1980’li yıllarda

¹⁷⁴ Özkaya, “Post Coğrafya”, *a.g.e.*, s. 54.

¹⁷⁵ Arınç, *a.g.m.*, s. 19.

¹⁷⁶ Schaefer, F.K, “Exceptionalism in Geography: A Methodological Examination”, *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 43, 1953, s. 226-245.

¹⁷⁷ 23.09.2011 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın yaptığı açıklamaya göre coğrafya derslerinde Türkiye’nin 7 coğrafi bölgeye ayrılmasıyla ilgili bir değişikliğin olmadığı; ancak yeryüzü şekillerine, nüfus yoğunluğuna, iklim tipine, yerleşim, ekonomik ve karma özelliklere göre bölgeler belirlendiği açıklanmıştır. Yapılan açıklamada “*Mekansal Bir Sentez: Türkiye*” başlıklı 4. Ünitenin C.12.1 kazanımının bölge tanımlaması ve sınıflandırılması kapsamında kullanılan kriterler açısından farklı bir bölge türlerinin haritalar üzerinde örneklerle gösterilir biçimde olduğu ifade edilmiştir. Bu kazanımın 12. sınıf kitabında “*Türkiye’de Coğrafi Bölgelerin Oluşturulması*” başlığıyla işlendiği ve kazanımın Türkiye’nin fiziki coğrafya özellikleri, bölgeler ve beşerî coğrafya şeklinde bölgelerin açıklandığı vurgulanmıştır. MEB tarafından yapılan açıklamaya göre program ve ders kitabında Türkiye’nin 7 coğrafi bölgeye ayrılması ile ilgili bir değişiklik olmadığı açıklaması yapılmıştır. Yapılan yeni değişikliğe göre tüm özelliklerin aynı olmaması sebebiyle doğal ve beşerî özelliklerin sınıflandırılarak öğrencilere kavratılmasının amaçlandığı belirtilmektedir. Artık coğrafi bölgeler yerine Tarım bölgesi, Sanayi bölgesi vs. bölge sınıflandırmaları kullanılmaktadır.

¹⁷⁸ Bilgili, *a.g.m.*, s. 128.

yeni bölgeselciliğin ortaya çıkışı ve küreselleşme ile uyum içerisinde ele alınması olanağı bu durumda tartışmaya açılabilir. Bölgeler sentezci bir yapıdan (structure) arındırılarak daha esnek ve geçiş özellikleri belirlenebilir ve bu doğrultuda Batıdaki güncel gelişmeler ışığında tanımlamalar yapılabilir.

Bölgesel coğrafyaya 2000’li yıllardan önce de eleştiriler getirilmiştir. Coğrafya profesörü Talip Yücel 1987 tarihinde yazdığı *Türkiye Coğrafyası* kitabında "*Coğrafi bölge olarak adlandırılan bölgeler var mıdır?*" sorusunu cevaplandırmış ve eleştirel yaklaşmıştır. Yücel’e göre bölgeler yoktur. Nadir durumlarda dahi birbirine benzerlik gösterse bile yer-yüzü şekilleri göz önüne alındığında tespit edilmiş ünitenin iklim, fiziki durum ve bitki örtüsü sınırlarının uyması ve beşerî unsurların zirai özelliklerle aynı olması söz konusu değildir. Yücel’e göre aynı bölge içerisinde dahi bütün coğrafi özelliklerin benzer olması söz konusu olamaz. Coğrafyacıların özenle hazırladığı birden fazla özelliği içerisinde barındıran ve benzer olan coğrafi bölgelerin birer hayal olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁹

1987-1999 tarihleri arasında Türk Coğrafya Kurumu Başkanlığı yapmış olan Prof. Dr. İsmail Yalçınlar’da Birinci Türk Coğrafya Kongresi’ne Türkiye’nin önemli birçok coğrafya uzmanının katıldığını ve ülkede bulunan yabancı uzmanların davet edildiğini belirtir. Yalçınlar, savaş yılları olduğunu, bölgelere bazı eleştiriler getirilebileceğini, bu konuda şüpheleri olduğunu vurgular.¹⁸⁰

İç Anadolu ile ilgili olarak, Orta Anadolu ifadesinin kullanılabileceğini; ancak İç Anadolu söyleminin hatalı olduğunu söylemiştir. Bununla ilgili olarak Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Han Duvarları* eserinde Orta Anadolu bozkırı ifadesinin kullanılmasını örnek getirir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Talip Yücel, *Türkiye Coğrafyası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, s. 63.

¹⁸⁰ Özkaya, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁸¹ *a.g.e.* s. 51.

SONUÇ

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra yenilikçi coğrafyacılar veya 2000 sonrası jenerasyon olarak ifade edilen, coğrafya içerisinde oluşan yeni görüşler çerçevesinde idiografik sentezci bölgesel coğrafya ve buna mukabil 7 coğrafi bölge eleştirilmeye başlanmıştır. Coğrafya içerisinde yoğun tartışmalar sonucu giderek etkisini büyüten coğrafi bölgelerin eleştirilmesi, kaldırıp karılmayacağı tartışmalarının yoğun bir şekilde yapılmasına sebep olmuştur. MEB tarafından değişikliğe gidilmesi, 7 coğrafi bölgelerin kaldırılmadığı ifade edilse bile yeni sınıflandırmaların oluşturulması, 7 coğrafi bölgenin işlevselliğini yavaş bir şekilde yitirmesine örnek olarak gösterilebilir. Çalışmamızda eleştiriler kısmında da ele alındığı üzere 7 coğrafi bölgenin düzeltilmesi gereken birçok unsuru bulunmaktadır. Coğrafi bölgeler; idiografik, sentezci bölgesel coğrafya ve çevresel determinizm paradigmasının bir unsuru dahilindedir. Nitekim Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde dönemin bilimsel yöntemi kullanılarak bölgeler oluşturulmuştur.

Coğrafi bölge tartışmalarının 2000’li yıllardan sonra yoğun bir şekilde eleştirilmesi coğrafi bölgelerin coğrafya biliminde eski gücünü yitirmesine sebep olmuştur. Türkiye’de coğrafya eğitimi veren üniversitelerde ikili bir durum mevcuttur. Bir taraftan bölgesel coğrafya eğitimi veren ve köklü geleneği olan bazı üniversiteler, diğer taraftan bölgesel coğrafyayı kaldıran üniversiteler bu açıdan ikili bir görünüm oluşturmaktadır.

Yeni bölgesel coğrafya perspektifinden bölgeler, günümüzün bilgisi ışığında incelenerek tartışılması söz konusu olabilir. Tartışmalar sayesinde belirlenen hatalar yeni araştırmalar çerçevesinde giderilebilir. Nitekim gelişmiş ülkelerde de çeşitli bölgeler bulunmaktadır. Geçmişten itibaren bölge her zaman coğrafya ile iç içe olmuştur. Bölgeler olmadan bir yerin gerek fiziki gerekse beşerî özelliklerini anlatabilmenin nasıl mümkün olacağı üzerinde durulmalıdır. Bununla ilgili 1941 yılı öncesi coğrafyada gerek yer isimleriyle ilgili karmaşalar gerekse öğrencilere Anadolu’nun bir bütün halinde öğretememe zorluğu bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Atatürk ve silah arkadaşlarının Türkiye’yi muasır medeniyetler seviyenin üzerine çıkarma hedefi sayesinde ülke çapında büyük dönüşümler başlatılmıştır. Eğitimden sağlığa, ulaşımdan sanayiye kadar daha önce görülmedik büyük başarılar elde edilmiştir. Osmanlı’nın son döneminde aydınların gerçekleştirmek istediği amaçları cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte tüm engeller büyük bir çabayla aşılarak hayata geçirilmiştir. Atatürk başta olmak üzere arkadaşları geçmişten itibaren ülkenin ana sorunlarını ve niçin geri kaldığını iyi tahlil ettiği için engeller aşmaya çalışılmış ve büyük başarılarla bu sayede ulaşılabilmektedir. Bu başarılardan birisi de hiç şüphesiz eğitim alanında gerçekleştirilmiştir.

Atatürk'ün bizzat özel çabaları, yurtdışından eğitim uzmanlarının getirilmesi ayrıca Nazilerden kaçan bilim insanlarının yurda gelişi sayesinde Batı medeniyetinden çok geride olan ülke hızlı adımlarla bu geriliği kapatmaya çalışmıştır. Atatürk ve arkadaşlarının başarılı öngörülleri sayesinde karanlık dönemleri geride bırakan ülke, cumhuriyetin kurulmasıyla Türk aydınlanmasını yaşamış ve uzun yıllar boyunca devam eden sorunlar bu sayede bilimin ışığında ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Batı medeniyetinde ortaya çıkan Aydınlanma 300 yıllık bir birikimin ürünüdür. Nitekim Batı bu uğurda büyük olaylara sahne olmuştur. Uzun bir zamanda ve aşamalı bir şekilde devrimler yaşanmış, modern bilim ortaya çıkmış ve bu hareket tabandan itibaren meydana gelmiştir. Atatürk ise reformları kısa süre içerisinde gerçekleştirmiştir. Çünkü hem çok geç kalınmış hem de zaman kısıtlıdır. Atatürk'ün de ifade ettiği gibi uzunca bekleyecek zaman yoktur. Osmanlı aydınları ve ardından Atatürk, Batı medeniyetinin 300 yılda inşa ettiğini kısa zamanda hayata geçirmeye çalışmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte eğitimde bir Rönesans'ın yaşanması tabii olarak coğrafya biliminin de bu durumdan yararlanmasına sebep olmuştur. Coğrafya, Osmanlı'dan itibaren daha çok ikincil ve üçüncül kaynaklardan yararlanılan, bir bölgenin isimlerinin ezberletilmesini içeren çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır. Nitekim dünya çapında literatüre katkı yapacak yayın sayısı azdır. Avrupa'da yeni keşiflerle birlikte coğrafi bilgilerin artması, özgün çalışmaların ortaya çıkması, üniversitelerde coğrafya bölümlerinin kurulmasına sebep olmuştur. Coğrafya bölümlerinin kurulması uzman coğrafyacıların ortaya çıkmasına neden olmuş ve coğrafyada önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu süre zarfında coğrafya kurumları da kurulmuş ancak Osmanlı'da bu gerçekleşmemiştir.

1915 yılında İstanbul Darülfünunun kuruluşu, Osmanlı'nın Batı'daki güncel gelişimleri yakalamaya çalıştığının bir örneğini teşkil eder. Ancak dönem içerisinde siyasi karışıklıklar ve savaşlar çeşitli sorunlara yol açmıştır. Ancak bu durum modern coğrafyanın temellerini atmış ve cumhuriyetin kuruluşuna dek zor şartlar altında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Cumhuriyetin kurulması ve yurtdışında eğitim alması için gönderilen coğrafyacıların yurda dönüşü, ayrıca yabancı bilim insanlarının başarılı hamlelerle yurda getirilmesi daha önce olmadığı kadar coğrafya açısından önemli çalışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Artık coğrafyacılar sadece Batı'daki gelişmeleri olduğu gibi aktarmayıp kendi özgün çalışmalarını da gerçekleştirmişlerdir.

Hasan Âli Yücel'in direktifleriyle toplanan kongre sayesinde coğrafya alanında daha önce olmadığı kadar önemli kararlar alınmıştır. Kongrenin toplanmasında Hasan Âli Yücel'in büyük gayretleri olmuştur. Nitekim Yücel'in devletin çeşitli kademlerinde bulunanlara bizzat kongre ile ilgili bilgiler vermesi, kongre konuşmasında kongrenin önemini ısrarla vurgulaması hiç şüphesiz coğrafya açısından çok önemlidir. Hasan Âli Yücel'in üniversitede coğrafya asistanlığı yapması da göz ardı edilmeyecek bir husustur. Coğrafyaya olan hizmetleri kendisinin coğrafyayı yakından tanıması ile ilgilidir. Bununla ilgili olarak diğer gelişmiş ülkelerle kıyasladığımızda Türk Coğrafya Kurumu'nun geç kurulduğu görülür. Ancak daha fazla gecikme yaşanmadıysa Hasan Âli Yücel'in bunda katkısı büyüktür.

Kongreden sonra coğrafya tarihini çalışanların da vurguladığı üzere coğrafyanın yükselişe geçmesi ve ortaya çıkan kaliteli yayınlar elbette tesadüfî olmamıştır. Bu altyapı Osmanlı'nın son dönemlerinde atılmış, cumhuriyetin kurulmasıyla hızlanmış ve kongre ile birlikte yükseliş başlamıştır. Bu sayede Avrupa'daki coğrafya bölümlerinde Türkiye'deki coğrafyanın örnek gösterilmesi, yapılan işlerin önemini gözler önüne sermiştir.

Osmanlı'dan itibaren coğrafya tarihini ele aldığımızda Birinci Türk Coğrafya Kongresi ve ardından yükseliş dönemi sayesinde coğrafyada ilerlemeler ortaya çıksa da kongre ilerleyen süreçlerde başta coğrafyacılar olmak üzere çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Kongre, çalışmada da belirtildiği üzere farklı alanlarda çalışmalar gerçekleştirmiş; ancak daha çok yedi coğrafi bölgeyle ön plana çıkmıştır. Yedi coğrafi bölgeye getirilen eleştiriler kongrenin diğer hususlarını silikleştirmiş ve bu hususta görünür hale gelmiştir. Kongre sayesinde çeşitli coğrafi terimlerin Türkçeleştirilmesinde, düzenli coğrafya müfredat programları yapılmasına kadar kongre günümüzde de etkisini sürdüren kararlara imza atmıştır.

Türkiye'de coğrafya tarihi incelenirken, Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ne değinmeden bir çıkarım yapmak mümkün değildir. Türkiye'de coğrafya diğer disiplinlerle kıyaslandığında geç gelişen bir bilim olmuştur. Coğrafya içerisinde haritaların eksik ve hatalar içermesi, yer adları karmaşası, müfredat açısından bir birlik olmaması, kongrede ele alınmış ve bir sistematik çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu sayede coğrafya profesyonelleşmesini hızlandırmıştır.

Türkiye'de Coğrafya içerisinde çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların analitik bir şekilde çözülebilmesi için bizzat devlet destekli büyük bir kongrede, coğrafya uzmanlarının bir araya gelerek bilimsel tartışmalara dâhil olmaları, önemli sorunların çözülmesinin önemli bir ayağı olacaktır. Örneğin vakıf ve özel üniversitelerde coğrafya bölümlerinin olmaması ve özel sektörde öğretmenlik dışı coğrafyacı istihdamının gündeme yetersizliği üzerinde durulması gereken bir konudur.

Aşağıda coğrafyanın sorunları ile ilgili 5 adet değerlendirme yapılmıştır:

Liselerde coğrafya müfredatı ezbere dayalı olmak yerine bireyin günlük hayatında kullanabileceği pratik bilgileri vermenin yanında, yorumlayıcı yaklaşımlarla çevresini analiz etme becerisi de kazandırmalıdır. Coğrafya, ezberci ve ansiklopedik bilgiler veren bir bilim alanı olarak halkta yer etmiştir.

Coğrafi bilgi sadece uzmanların ve öğrencilerin yararlanabileceği bir disiplin değildir. Coğrafyayı popüler bilim şeklinde halka anlatmak, günümüzde çevresel sorunlara karşı halkımızın daha da bilinçlenmesini sağlayacaktır.

Gerek çevresel gerekse mekânsal sorunların analizi ve çözümü için kamunun daha fazla coğrafyacı istihdam etmesi gerekmektedir. Çevre tahribatının arttığı dünyamızda özellikle kamu kurumları ve belediyelerin coğrafyacılarla daha fazla ihtiyacı bulunmaktadır.

Üniversitelerin artması ve öğrenci sayısında büyük artışlar niceliği büyütürken niteliği aşağıya çekme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bilginin olağanca hızıyla değiştiği dünyamızda

coğrafyacıların yaşanan sorunlara çözüm üretebilmesi için daha nitelikli bir eğitim almasına acil bir ihtiyaç vardır.

EKLER
FOTOĞRAFLAR

EK 1: Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde Hasan Âli Yücel, açılış konuşmasını yapıyor. (T.C. Maarif Vekilliği).

EK 2: Dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye açıklama yapan Prof. Dr. Besim Darkot ve Hasan Âli Yücel. (T.C. Maarif Vekilliği).

EK 3: Birinci Coğrafya Kongresi'ne Katılanlar. (T.C. Maarif Vekilliği).

Türk Coğrafya Kurumu Umumi Merkez Heyeti
(30. III. 1942)

Soldan sıra ile :
Prof. Hamit Sali Selen — Prof. Besim Darkot — Mühendis Albay Kadri Koray — Prof. H. Louis — Prof. İbrahim Hakkı
Akyol — Prof. Celâl Aylar — Hasan-Âli Yücel (Maarif Vekâli ve Kurum başkanı) — Ahmet Tevfik Göymen —
Masit Arda — Prof. Hamit Nafiz Pamir — Cemal Alagöz — Faik Reşit Unat — Cevat Gürsoy (Kurum kâtihi)

EK 4: Türk Coğrafya Kurumu'nun ilk yönetim kurulu. (Türk Coğrafya Dergisi, 1943).

Dün Geceki ve Bu Sabahki Haberler

Harp tebliğleri

İngiliz tebliği

Kahire 21 (A.A.) — İngiliz hava kuvvetleri Orta Şark umumî karargâhının tebliği:

İngiliz ve Avustralya araçları ve bombardıman tayıyareleri, dün Suriye'de çok faaliyetle bulunmuşlardır. Avcılar, Şam - Beyrut yolu üzerinde arızalı savaş arabalarına ve bir miktar motorlu nakliye kafilasına hücum etmişlerdir. Çok büyük miktarda araba tahrip edilmiştir. Bombardıman tayıyarelerinin Şam muntakasında motorlu nakliye tahşatılarına da hücumlarda bulunmuşlardır. Beyrut limanında vapurlar, deniz tayıyareleri tarafından bombardıman edilmiştir. Büyük mendirek üzerinde dört tane isabet kaydedilmiş ve bir denizaltı olduğu tahmin edilen bir gemiye isabet vakti olmuştur.

Lübnada; 19/20 Haziran gecesi, Bin-gaziye yeniden hücum edilmiştir. Kesit ve karakol uçurları yapılmıştır. Misirata civarında bir tayıyare meydana yerde bulunan düşman tayıyareleri, bir Maryland tayıyaresi tarafından muntazilye ateşine tutulmuştur. Bunlardan üçü yakılmış ve diğerleri hasara uğratılmıştır. Tayıyarelerimiz bu tayıyare meydanı üzerinden ayrılarak bir duman sütununu yükseltmişlerdir.

Habeşistanda; merkez muntakasında cenebi Afrika ve İngiliz tayıyareleri kara kıtalarmıza tam mübaheretle bulunmakta devam etmişlerdir. Bütün bu hareketlerin tayıyarelerimizden hepî münasib dönmüştür.

Libya ve Habeşistanda

Kahire 21 (A.A.) — İngiliz Orta Şark umumî karargâhının tebliği:

Libyada kayda değer ehemmiyetli bir şey yoktur. Habeşistanda; Dadessa ırmağın muhafaza eden bir mevzideki İtalyan kuvvetine, kıtalarmız hücum etmiş ve İtalyan kuvveti, ırmağın garb sahiline sürülmüştür. Bu hareket emsasında düşman, insanca ve malzemecce

Afrikada en büyük çarpışma

Alman askerî mahafili Sollum muharebesi için böyle diyor

Berlin 21 (A.A.) — Askerî mahfilere, dün muntakasına göre Sollum meydan muharebesi Afrika muharebesinin en büyük çarpışması olmuştur. Muharebe şiddet, getinlik ve kesafet ve keskinlik itibarıyla diğer her hangi bir muhtemel muharebe harbinin üstündedir. Meydan muharebesi 1917 büyük harbinde tanklar muharebesine benzer. General Wavell Alman cephesini yaramamıştır. Halbuki muvazana kuvvetler kullanmıştır.

Bu muharebenin neticesi Alman gazetelerinin tebliğiyle bildirildiği pek büyük bir zafer olmuştur. Bunun neticesi bütün Akdenizde kendisini hissettirecektir. Şimdi sabit olmuştur ki bugüne kadar Sollum cephesinde kanarak olan vaziyet vîruş bulmuş ve İtalyan - Alman cephesi istikrar kesbetmiş ve İngiltere Libya için artık tehlikeli olmaktan çıkmıştır. Tobruk teslim olacaktır. Wavell ordusu uğradığı muvaffakiyetsizlikten ve zayıflardan maneviyatı bulunmuş olduğundan muvakkil Alman hareketinin mübale ve çok tehlikeli olmasın muhtemeldir.

Alman matbuatı Almanyaya tarafında telefatta bulunuyorsa da bu tebliğleri büyük başkalarına negrediyor. Alman haricîye nezaratinde ehemmiyetle kaydedildiğine göre bu tedbirler bir karşılık değildir. Fakat Almanyanın menfaatlerine zarar veren ve misafirlik kanunlarını ihlâl eden Amerikan memurlarının gayri dâimî hatırı hareketlerinin bir neticesidir. Alman hükümeti muvazaneleri daha ziyade

Coğrafya kongresi mesaisini bitirdi

B. Hasan - Âli Yücel halledilen meseleleri sayarak âzaya teşekkür etti

Ankara 21 (Telefonla) — Birinci Türk coğrafya kongresi bugün 10 da Maarif Vekili B. Hasan Âli Yücel'in reidliğinde toplanmış ve 11.15 e kadar rumamedeki teklif ve temenniler üzerinde münakerede bulunmuştur. Bir (Türk coğrafya kurumu) nun tesis hakkındaki teklif üzerine B. Hasan Âli Yücel, bunun evvelce düşünülmüş olduğuna ve bu kurumu Milli Şef'in himayelerine alacaklarını tebliğ etmiştir. Kongre bu yüksek alkış ve himayeden duyduğu minnet ve şükranla süreklî alkışlarla ifade etmiştir.

Kongre 15 dakikalık tatilde sonra tekrar B. Hasan Âli Yücel'in reidliğinde toplanmış ve saat 13 e kadar «İkinci ve orta okul coğrafya terimleri» hakkında münakerede cereyan etmiştir. Öğüteli celse de B. Hasan Âli Yücel'in riyaasetinde ve saat 15.30 da toplanmış. Ankara dil ve tarih - coğrafya fakültesi İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesi coğrafya zümresi tedrisatı arasında birlik temini için doçent B. Danyal Bedir tarafından verilen takdir olunmuş ve bu mevzuada kendisinin bir rapor hazırlayarak Vekilete vermesi uygun görülmüştür. Bunun müteakip Türkiye coğrafya yer adlarının tesbiti hakkında Türkiye coğrafyası komisyonunun hazırladığı rapor üzerinde, raporlolu profesör B. Besim Darok, istinad edilen esasları anlatmış, bir çok soru ve imahlar sonra komisyonca hazırlanmış olan rapor ve buna bağlı liste aynen kabul edilmiştir.

Kongre Maarif Vekili B. Hasan Âli Yücel'in nutku ile saat 17.10 da mesaiye alkışlar arasında nihayet vermiştir. B. Hasan Âli Yücel ezimle demiştir ki: «Kongre, esnası bir kaç dava halletmiştir. Bu davalardan biri memleketimizin coğrafi bakımdan takimatını, bir vahdet noktasına getirmiş olmuştur. İlk bakışta kısa ve basit görülen bu iş çok güç, çok ilmi ve emek sarfedilecek yapılmıştır. Biraz önce kararmışa kıtılan eden avazın kışkırtılmasının tesbiti de fevkalade mühimdir. Coğrafya isimlerinin imlâ tarzı hakkında aldığımız kararlar, tabikata geçirdiği zaman önemli hususlerecektir. Bundan sonra ilk, ortaokullarda ilmi müfredat programları hakkında yüksek heyetimiz Vekillimizle temir ve tatmin edici kararlar almıştır. Nihayet işlerimizin en dâli budaklı olan terim meselesinde de güzel ve doğru neticelere vardınız. Dil kurumunun değeri ve bilgin münasib arkadaşlarımızla çalışma ve görüş birliği yaptınız. Bu bilhassa üniversitelerimizin mensupları için çok verimli bir ka-muştur. Bu emeginin dil kurumumuzun çalışmaları da kolaylaştıracağı için hepimiz memnun edeceğ mahiyetindedir.

Kısaca hülasa ettiğim bu kararlar, birinci Türk coğrafya kongresinin yaptığı hizmetleri herkes nazardanda canlandırarak ehemmiyettedir. Hepimiz, bütün bu emeklerinizi ve dileklerinizi tahakkuk ettirmekle muvazaf bir insan iftihar kabinden gelen teşekkürlerinizi sunarım.»

Şimalî Fransa üzerinde hava muharebesi

İngilizler dört, Almanlar 24 tayıyare kaybettiler

Londra 21 (A.A.) — Hava nezaratinin bir tebliği, İngiliz hava kuvvetlerinin bugün iki defa büyük kuvvetlerle şimalî Fransa üzerine tairuz hareketleri yapmış olduğunu bildirmektedir.

Tebliğ, ilâveten diyor ki:

Öğleden biraz sonra ve yeniden akşama doğru, İngiliz avcı tayıyareleri filolar, bombardıman tayıyareleri ile birlikte, Mangon öbür tarafındaki araziye hücum etmişlerdir. Bu esnada başka büyük avcı teşekkülleri de Fransız sahili üzerinde karakol gezmişlerdir. Her hücumda, bir düşman tayıyare meydanı bombardıman edilmiştir. Birinci hücum, Saint - Omar'ı, ikinci hücum Boulogne civarında bir tayıyare meydana istihdad etmiştir. Düşman avcıları ile her buluşmada, avcılarımız şiddetli muharebeye tutuşmuş ve bir çok hava muharebeleri olmuştur. Bu harekatta biri bombardıman ve üçü avcı olmak üzere yarıyatımız dört tayıyaredir. Bir avcının pilotu kurtulmuştur. Düşmana verilen zararı ağırdır. Aşar 24 düşman tayıyaresi tahrip edilmiştir.

Türk - Alman dostluk muahedesi

(Baş tarafı 1 inci sahifede)

ALi ile VELi

Öz evlâda, üvey evlât muamelesi yapılır mı?

Ali — Bütün ihtimam Beyoğluna sarfolunuyor. Veli...

Veli — Niçin canım? İşte Beyazıt meydanı da genişletiliyor. Mesela... Aksaray'a doğru faaliyet var; son zamanlarda geçmedin mi, gümedin mi?

— Fakat faaliyetin asıl merkezi Beyoğlu... Bak, öndet Yüksekaldırım bile ihmal edilmiyor... Halbuki, ahali yüzde yüz has evlâd olan Şehzadebaşı ile Lâleli. Lâle ile Marmara arasında sıra sıra apartmanlar yapıldı. Sokakları hâlâ dağ başı tarzında... Ne kaldırım, hattâ ne de Arnavut kaldırım!

— Hele şu Beyazıtın kalkıp Aksaraya doğru inen faaliyet bir istisnaya girsin; her halde, onun etrafındaki saba da bu arada yapıldı... İstanbul Belediyesi o güzel Türk semilerine öyle üvey evlât muamelesi yapmayacaktır, göreceksin.

Alveli

Müttefikler Şam'ı işgal ettiler

(Baş tarafı 1 inci sahifede)

ri hareketine atfetmektedir. Çünkü müttefikler şimdi Suriye ve Lübnan'daki başlıca Fransız müdafaa hatları ile temas hâlinde. Müttefikler, Beyrut'a ve Şam'a yaklaşımları üzerine Fransızlar bütün kuvvetlerini ihmal etmektedir.

Yaptığı hatayı tamire çalışan
Fransız Başvekil muavini Amiral
Darlan

Türk matbuatının isyanı karşısında

Vichy özür dilemek istiyor

Amiral Darlan Milli
hareketimize karşı
serzenişte bulun-
mak niyetini
gütmemiş

Viki 6 (a.a.) — Havas — Ofi bildiriyor:

Amiral Darlan'ın beyanatında Umumi Harbden sonra Türkiyede vukua gelen hâdiseleer hakkında fikrasına karşı Türk matbuatının aksülameli üzerine, salâhiyetler mahfiller şu ciheti taurih

Coğrafya kongresi Dün Ankarada Maarif Vekilinin güzel bir nutkile açıldı

İlk mesele: Program

Hasan Âli Yücel dil davasının ehemmiyeti
izahtan sonra kitab işine de temas etti

Ankara 6 (a.a.) — Birinci Türk coğrafya kongresi bugün saat 14 te Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde Maarif Vekilimiz Hasan Âli Yücelin çok kıymetli direktifleri ihtiva eden bir nutkile açılmıştır.

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, nutkuna şöyle başlamıştır:

«— Memleket ilminin gerek üniversite ve diğer okullarımızda gerek memleketin muhtelif idari teşkilâtında mevzuumuz olan dava ve iş bakımından kıymetli mümesillerini aramızda görmekle mes'udum. Hepinizi hürmetle selamlıyorum.»

Hasan Âli Yücel, bu toplantıyı «birinci coğrafya kongresi» olarak vasıflandırmasının sebebini şöyle izah etmiştir:

«— Bundan önce coğrafya için programlar, kitaplar ve diğer hususlar hakkında bir çok toplanmalar olmakla beraber bu mevzuu her cephesinden nazara alarak her cephesinin mümesillini bir araya toplayacak şekilde şimdiye kadar hiç bir ictima yapılmamıştır. Bu ilktir. Hayırlı ve ilmi bir teşebbüslün başlangıcıdır.»

İlk iş: «Program»

Maarif Vekili, Vekâletin kongreyi niçin topladığını izah ettikten sonra ilk

(Arkan sahife 5 sütun 2 te

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel
bir kongreyi açarken

bildiriyor:

Dagens Nihter gazetesinin Berlin muhabirine göre, muhtemel olarak pek yakında Hitlerle Sovyetlerin Berlin büyük elçisi arasında bir görüşme yapılacaktır. Berlin yarı resmi mahfillerince bir ticaret anlaşması için Sovyet-Alman müzakereleri yapıldığından haberdar olmadıkları beyan edilmesine rağmen Sovyet büyük elçisinin üç defa hariciye nezaretine gittiği bildirilmektedir.

Mısır muharebeleri

[Bastırıldı 7. ci Sayıda]

Vavell Alman cephesini yaramamıştır. Halbuki muazzam kuvvetler kullanmıştır. Bu muharebenin neticesi Alman gazetelerinin tebarüz ettirdiği gibi büyük bir zafer olmuştur. Bu netice bütün Akdenizde kendisini hissettirecektir. Şimdi sabit olmuştur ki bugüne kadar Sollum cephesinde kararsız olan vaziyette vüzh hasıl olmuş ve İtalyan - Alman cephesi istikrar kesbetmiştir. İngiltere Libya için tehlikeli olmaktan çıkmıştır. Tobruk teslim olacaktır. Vavell ordusunun uğradığı zayıftan maneviyatı bozulmuş olduğundan mukabil Alman hareketinin mühim ve çok tehlikeli olması muhtemeldir.

ALMAN RESMİ TEBLİĞİ

Berlin 21 (A.A) — Alman başkumandanlığının tebliği:

Savaş tayyareleri 20-21 Haziran gecesi İskenderiye İngiliz üssünü bombardıman etmişlerdir.

Şimali Afrikada tahrip tayyareleri Bubbuk mıntakasinda İngiliz kıtalarının ve otomobillerinin tahşidatına hücum etmişlerdir.

Tobruk civarında tayyarelerimiz ba-

birakılmasına karşı yeni bir karar ittiha edilmiştir. Bu karar mucibince mobilyeli olarak kiraya verilen ev ve apartmanların kirası iki unsurdan terekkep edecek tir. Birincisi mobilyesiz, yani boş olarak

edilen bir apartmana üç bin liralık mobilye konulursa üç bin liranın beşte biri olan altı yüz lira senelik icara ilâve edilmek suretiyle apartmanın aylık kirası 150 liraya çıkarılabilecektir.

Coğrafya kongresi dün mesaisini sona erdirdi

Türk Coğrafya kurumu tesis edilecek, milli Şef Kurumu yüksek himayelerine alacaklar

Ankara 21 (Husus) — Birinci Türk coğrafya kongresi bugün öğleden evvel ve öğleden sonra Maarif vekili Hasan Ali Yücelin başkanlığında üç celse aktirmek suretiyle komisyonlardan gelen raporları tetkik ve müzakere ederek mesaisine son vermiştir. Teklif ve temenniler arasında, coğrafya lûgatı yapılması, prasinlerinin kat'î lüzum olmadıkça değiştirilmemesi ve değiştirildiği takdirde evvelden mütehassısların fikirlerinin alınması, resimli coğrafya mecmuası negri, bir taksim sekiz yüz bin nisbetinde jeolojik harita yapılması, bundan başka Türkiyenin nahiyelelerini de ihtiva eden mülki idaresine ait bir harita negri, okul ders kitaplarında fazla tafsilâttan içtinap edilmesi keyfi-

yetleri vardır.

Müzakereler sırasında müessisleri kongre azaları olmak üzere (Türk coğrafya kurumu) namıyla bir teşekkül vücuda getirilmesi hakkında bir takrir okunmuştur.

B. Hasan Ali Yücel böyle ilmi bir teşekkülün kurulması keyfiyetinin daha evvelce derpiş edildiğini ve Reaisülmhur İsmet İnönünün bu teşekkülü yüksek himayelerine almak vâdinde bulunduğunu bildirmiş. Maarif vekilinin bu sözleri hararetili alkışlarla karşılanmıştır.

Kongre akşam saat 17-10 da Maarif vekili Hasan Ali Yücelin kongre mesaisini neticelerini tebarüz ettiren çok heyecanlı bir nutkuyla kapamıştır.

İstanbulda kahve tevziatı başlıyor

İstanbul, 21 (Yeni Asır) — Her aileye 450 gram hesabıyla şehrimizde kahve tevziatına Pazartesi günü başlanılması muhtemeldir.

Makineye Veril' ken

Alman hava tucumları ha-

EK 9: 22 Haziran 1941 tarihli Yeni Asır gazetesi, dördüncü sayfasında Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ni yazmaktadır.

- 72 -

şal Petain'in ziyaseti altında toplanmıştır.

Bu toplantıya nazırlardan başkaca Fransız Afrikası umumi müzakereleri General Veygand, Cezaire umumi valisi Amiral Abrial, garbi Fransız Afrikası umumi valisi General Boisson, Tunus umumi valisi Amiral Esteve ve Fas umumi valisi General Nogues de iştirak etmişlerdir.

Nazırlar meclisi toplantısından sonra neşredilen resmi tebliğde müzakerelerin Fransız Afrikası hakkında cereyan ettiği bildirilmektedir.

Diğer taraftan, geçen salı günü nazırlar meclisi toplantısı hakkında öğrenildiğine göre, bütün nazırlar meclisi toplantısında Amiral Darlan'ın takip ettiği siyaseti tasvip etmişlerdir.

Fenerbahçe

Bu hafta oynanan muhtemel olan Melih

Coğrafya kongresi dün Ankarada açıldı

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel kıymetli direktifleri ihtiva eden bir nutuk söyledi

Ankara, 6 (A.A.) — Birinci Türk Coğrafya kongresi bugün saat 14 te Dil ve Tarih Coğrafya fakültesinde Maarif Vekilinin Hasan Âli Yücel'in çok kıymetli direktifleri ihtiva eden bir nutukları ile açılmıştır.

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, nutukuna şöyle başlamıştır:

Memleketimizin gerek üniversite ve diğer okullarımızda gerek memleketin muhtelif idari teşkilâtında mevzuumuz olan coğrafya ve iktisadî bakımdan kıymetli müesseselerini aramızda görmekle memnundum. Hepinizi bu mütte selamlarım.

Hasan Âli Yücel, bu toplantıyı «Birinci Coğrafya kongresi» olarak vasıfılandırmanın sebebini şöyle izah etmiştir:

«Bundan önce coğrafya için pro-

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel

gramlar, kitaplar ve diğer hususlar hakkında bir çok toplantılar olmakla beraber bu mevzuu her cephestinden nazara alarak her cephesten müesseselerini bir araya toplıyacak şekilde şimdiye kadar hiç bir iltima yapılmamıştır. Bu ilkidir. Hayret ve ilmi bir teşebbüsün başlangıcıdır.»

Maarif Vekili, vekâletin kongreyi açtığını izah ettikten sonra ilk mesele olan «program» olduğunu, ilk meştepten başlayarak orta okul ve liselerimizde coğrafya programlarının bazı boşlukları kopmuş sınırlar halinde bulunduğunu kaydederek bunun sebeplerini anlatmış, diğer taraftan programlar ayrı ayrı zamanlarda yapılırken sistem itibarıyla

(Devamı Sa. 5, 80. 1 de) */*

Harp vaziyeti

Şarkî Akdenizde üsler meselesi

Şarkî Akdenizde ne kadar İngiliz deniz üssü varsa hepsi de

YAZAN: İhsan BORAN

ve Suriyede kurulmuştur. Bu mevziler en ileride bulunan üsler hat-

si muhabir bildiriyor:

Avrupa birleşik devletleri kurulacağı hakkındaki Amerikan haberlerini bahis mevzuu eden salihiyetli Alman mahfilleri şunu hatırlatıyorlar.

Yeni Avrupanın ana hatlarını Alman mahfuzatı bildirmiştir. Oç-lu pakt yeni Avrupanın bünyevi hücrelerini teşkil etmektedir. Bu pakt askeri sahmanın bir ifadesidir. Avrupa tesanüdü üçlü paktın koyduğu prensipler dahilinde kurucu olacaktır. Hiç bir Avrupa devleti tesanüt vazifesinden kaçamaz.

Oyle anlaşı-
lt, protestosu-
lisanla yapa-
ntoya bir me-
tını tercih et-
açıkdenizler,
erini himaye
gibi tedbirler
memiştir. Bu
verilmesi de
açıkdenizlerde
karşılaşacağı,
arılması veya
çin donanma-
sularında Al-
fikir edinmesi
er.
bin Moor va-
mürettebatın
ir tedbir alın-
gını, halbuki
dı olduğunu
n pekâîa bil-
bunun" vapur
rile bariz bu-
ş ve demistir
amandarı, ge-
bstermemiş ve
miştir.
urunun torpil-
ku düvel mu-
n muharipliğe
n vapurlarının
ge dolaşması
a bir tecavüz-
a, Alman hü-
alâm olduğu
apurunu, için-
mürettebatı de-
birakarak ba-
sırmaz. Bilâkis
yolcuların ve
et altına alın-
nların tesadü-
salı tahlisiye
nus ortasında
lmasındaki in-
maz. Hukuku
ğün en iptidai
österilen bu is-
or vapurunun
ternasyonal ka-
sını basmakta-
a devleti, Ro-
kâmiz ve mü-
torpilleriğnesin-
yayı mes'ul tu-
vatandaşlarının
zayıttan dola-
ından tam taz.

mür umumi istikametinde ilerli-
yen bir düşman motörlü koluna,
hava kuvvetlerimiz hücumlarda
bulunmuş ve büyük zayıat ver-
dirmiştir. Bir tayyaremiz geri
dönmemiştir. Diğer cepheelerde
kayda değer bir şey yoktur.

★
Kudüs, 21 (A.A.) — Kudüs
radyosunun salâhiyetli bir müfess-
sirinin söylediğine göre Mercav-
um mntakasında Eduda kasa-
basının sokaklarında ve evlerin-
de Avustralyalılarla Vichy Fran-
sızları arasında süngü süngüye
şiddetli muharebeler cereyan et-
mektedir.

Müfessir, şehrin ancak yarısı-
nın Fransızların elinde bulundu-
ğunu ilâve edmiştir. Fransızların
Eduda ya tamamilâ hâkim bu-
lunduklarına dair verilen haberi
bu zat tezkîp etmiştir.

Aynı zat, Fransız mukavemeti-
nin sertleşmiş olmasını müttefik-
lerin İleri hareketine affetmekte-
dir. Çünkü müttefikler şimdi Suri-
ye ve Lübnandaki başlıca Fran-
sız müdafaa bat'arile temas ha-
lindedirler. Müttefiklerin Beyru-
ta ve Şama yaklaşımları üzerine
Fransızlar bütün kuvvetlerini ileri
sürmüşlerdir.

★
Kudüs, 21 (A.A.) — B.B.C.:
Alman haberlere göre son derece
şiddetli bir muharebe oluyor. Av-
ustralyalı kuvvetler. Beyruta
doğru ileri hareketlerinde Eddam-
ur yakınında çetin bir mukave-
metle karşılaşmışlardır. Kıtâatın
Eddamur nehrini geçtikleri henüz
haber alınmamıştır.

Diğer bir istihbarat ajansı ha-
beri, donanmanın hergün sahil
boyunda sefer ederek, Vişi kuv-
vetlerine mühim zayıat verdirdi-
ğini bildiriyor. Dikine dâlan Al-
man tayyarelerinin hücumlarına
rağmen donanmanın hasarı pek
 ehemmiyetsizdir.

mânât beklenmektedir.

**Amerika Almanyaya bir nota
verdi**

Vaşington, 21 (A.A.) — A-
merika Birleşik devletleri Harici-
ye Nazır muavini B. Sumner
Welles, Robin Moor hakkında
B. Roosevelt'in kongreye mesa-
jını Alman hükûmetine gönder-
miş olduğunu bildirmiştir.

Türk coğrafya kongresi

(Baş 1 incide) ==

araştırılması,

e — Türkiye'nin 1/500,000 mikyas-
lı bir jeoloji haritasının yapılması,

f — Memleket coğrafyası üzerin-
deki çalışmaları kolaylaştırmak üze-
re bir tane 1/800,000 mikyaslı tesvi-
ye münhanili ucuz, yazısız bir harita
neşri,

g — Memleket tabii coğrafyasına
ait nehir uzunluğu, dağ yüksekliği,
göl mesahası gibi adedi malûmatın
devletin salâhiyetler makamlarınca
tesbit edilerek neşri suretile tedrisat-
ta ve neşriyatta birlik temini,

h — Türkiye'nin nahiye idari hu-
dutlarını da göstermek üzere tesviye
münhanili 1/800,000 mikyaslı bir har-
itasile 1/400,000 mikyaslı bir iskân
merkezlerini gösterir haritasının neş-
ri,

i — Kongre kararlarına göre, Tür-
kiyenin tabii bölgeleri ve yer adları
hakkında bir harita ve broşür neş-
redilerek bütün memleketlerin coğ-
rafya teşekkül ve müesseselerine da-
ğıtılmak suretile Türkiye coğrafya-
sile alakadar neşriyat ve telifatta
millî noktalı nazarıma göre birlik
temini,

j — Okul ders kitaplarının fazla
tafsilâtın kaçınılması.

Bu arada kongre azaları tarafın-
dan verilen bir tekrirle müessislerini
bu kongre mensupları teşkil etmek,
ve memlekette bu mevzularda çalış-
ğan bütün ilim ve idare adamlarını
içinde toplamak üzere bir «Türk
Coğrafya Kurumu» nun tesisi teklifi
yapılmış ve Maarif Vekili Hasan Âli
Yücel de bunun esasen evvelce dü-
şünüldüğünü ve kendisine arz edilen
sayın Başvekilin yakın alâka vaa-
dinde bulunduklarını ve aynı suretle
emir ve direktiflerini almak üzere
kendilerine maruzatta bulunduğu za-
man Reisicumhur ve Millî Şefimizin
bu cemiyeti yüksek himayelerile tal-
tif buyuracaklarını kongreye tebsir
etmişlerdir. Kongre bu yüksek alâka
ve himayeden duyduğu minnet ve
şükranı sürekli alkışlarla ifade et-
miştir.

Kongre, Maarif Vekili Hasan Âli
Yücelin nutku ile saat 17,10 da me-
saisine alkışlar arasında nihayet ver-
miştir.

met İnönü'ye tahsis etmekte
kendisinin üzerinde Türk mu-
faatlerinin hâkim olduğu hak
bir siyaset takip etmiş bulun-
ğunu kaydeylemektedir. Gaze-
lmet İnönü'nün askerlik hay-
nın ve millî inkişaptaki rolün
büyüklüğünü tebarüz ettirme
ve şöyle demektedir:

İnönü meydan muharebesi
deki zafer, İnönü'nün Lozand
diplomatik rolü gibi kat'î olm-
tur. İsmet İnönü'nün siyasi fa-
yetine daima derin ve faal gal-
yeti hâkim olmuştur.

Frankfurter Zeitung gazet
başmakalesinde diyor ki:

Pakt, Türk ve Alman dip-
masisinin bir muvaffakiyeti
Türk diplomasisi, memleket
mukadderatının sarîh surette
zîmî ve yabancı menfaatlere
müstakil bir istikbale tevdi e-
mesi lâzım geldiğini anlamış
Ankara ile Berlin arasındaki
nasebetlerin geçirdiği muvaf-
buhran, eski sağlam dostluğ-
ten bir sıvadan başka bir şey
güldi. Alman diplomasisi zev-
re aldanmamış ve sabir ve sel-
la yeni bir yaklaşma için çalış-
sını bilmıştır. Almanya, Türk-
yi yalnız deklarasyonlarla
etmemiştir. Eğer Almanya, m-
hedede, Türkiye'nin müstak-
miyetine hümet ediyorsa, bu
ni bir müşahede teşkil etmem-
tedir. Bu, daima mevcut ol-
ve B. Hitler tarafından nutku
hatırlatılmış bir vakıanın teyid-
den başka bir şey değildir.

Mussolini de aynı fikri ifade
miştir. Türk devlet adamları,
zifelerine lâyık olduklarını
termişlerdir. Mesuliyetlerini
rik bulunan Türk devlet ad-
arı, tamamilâ Türk bir siy-
takip eylemişlerdir. Pakt,
kiyenin müstakil ve sulhu
setinin neticesinden başka bir
değildir. Yarresmi Dienst
Deutsch land ajansı, diyor ki

Berlin için bahis mevzuu o-
an'anevi eski dostluğun yeni
doğmasıdır. Almanya, Tür-
hakkındaki siyasetinin prensi-
rini, Balkan seferinden e-
tesbit etmiştir. B. Hitler, o-
man, bir buhranı ve suite
hümleri bertaraf etmek için,
si mesajını göndermiştir. Al-
siyaseti, prensiplere dayanır.
man siyasetini, askerî mecl-

Çiiz üçüncü sene. Sayı: 4734—378

Her ırkın üstünde Türk ırkı

BOZKURT

Türkçü Dergi

Dün, yeniden çıktı Bütün Türklerin okuması lâzımgelen bu Dergiyi hararetle tavsiye ederiz.

Tasviri Efkâr

MÜSTAKİL YEVMI GAZETE

Telefon: 20520

Telg. Tasvirîefkâr, İstanbul

Cumartesi 7 Haziran 1941

Hakikat, yürür; hegecan, hakikati kanatlandırır ve onu amacına vardırır.

(İkinci sayı çıkışında)

Coğrafya kongresi dün Ankarada açıldı

Maarif Vekilinin nutku

Âzalar, Ebedî Şefin hâtırasını taziz ettiler
ve Milli Şefimize tazimatta bulundular

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel

Kongre, encümenlere tefrik edilerek
derhal faaliyete başladı

Ankara, 6 (A.A.) — Birinci Türk Coğrafya kongresi bugün saat 14 de Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Maarif Vekili Hasan Ali Yücelin bir nutku ile açılmıştır.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, nutkuna şöyle başlamıştır: Memleketimizin gerek Universtite ve diğer okullarımızda gerek memleketin muhtelif idari teşkilâtında mevzuumuz olan da-va ve iş bakımından kıymetli mümesillerini aramızda görmekle memnundum. Hepinizi hürmetle selamlıyorum.

Hasan Ali Yücel, bu toplantı-

yı «Birinci Coğrafya Kongresi» olarak vasıflandırmanın sebe-bini şöyle izah etmiştir:

«Bundan önce coğrafya için programlar, kitaplar ve diğer hu-malar hakkında bir çok toplantı-malar olmakla beraber bu mev-zu her cephesinden nazara alınarak her cephesinin mümesillerini bir araya toplayacak şekilde şim-diye kadar hiçbir iclîna yapılmamıştır. Bu ilkidir. Hayırlı ve il-mi bir teşebbüsün başlangıcıdır.»

Maarif Vekili, Vekâletin kong-reyi niçin topladığını izah ettikten sonra ilk meselenin «prog-

(Devamı sahife 2, sütun 1 de)

Mihverin sulh taarruzu

İngiltere ve
Amerikada
kabule şayan
görölmüyor

Londra, 6 (A.A.) — Maso-lini ile Hitlerin, son müâkâsatın esnasında yeni bir sulh siyaseti takibi hususunda mutabak tal-dıkları anlaşılmaktadır. Her iki-sinin de dünyaya ne söylemek ni-yetinde olduğunu tahmin etmek
(Devamı sahife 2, sütun 1 de)

Hitler Amerikayı yumuşatmak istiyor

Führer, bir gazete
muarririne verdiği
beyanatında çok
müsait sözler söyledi

Suriyede Alman askeri

Weygand, de
Gaulle ile
çarpmak
istemiyor

Almanlar, Suriyede
teggare meğdanlarını
işgal ediyorlarmış

(Radyo gazetesi) — Londra radyosu Suriye hakkında yaptığı neşriyatta Almanların Suriye-yi akınatta olduğunu ve harik bu hareketin Alman işgalinin hül-fül başlamış olduğunu kabul et-mek lâzımgeldiğini bildirmek-tir. Müstakîl Fransız ajanı da Suriye otellerinin Alman zabale-ile dolduğunu ve Şam hava mey-danı da dahil olmak üzere Suri-yedeki üç hava meydanının Al-manların elinde olduğunu ihtar etmektedir. Almanlar bu habere-leri tekip etmekte ve İngilizlerin bu haberleri Suriyeyi istila baha-nası ile üleri sürmekte olduklarını kaydetmekte ve hatâ Alman teyyarelerinin Suriyede geçiş-i bile kabul etmemektedirler.
(Devamı sahife 2, sütun 1 de)

EK 13: 7 Haziran 1941 tarihli Tasviri Efkâr gazetesi.

"Amerikanın kafila usulünü kabulü harp demektir,"

(Baş tarafı 1 inci sayfa)

careti kığıt esasına değil, spekülasyonun tamamen ilgası ile emtia mübadelesi esasına dayananaktır. Almanyanın altınları tasminat ve tasminat suretiyle e-linden alınması ve kendisi bey-nemül altınları bir ticaret siste-mi hazırlamağa mecbur edil-miştir. Bununla beraber Alman-ya altın kredisi esas olarak faydasını taamaktadır.

B. Hitler Alman menfaatinin milletleri esaret altına almakta olduğunu söylemiş ve netice olarak şöyle demiştir :

— Alman davası birleşik Amerika menfaatlerine muhalif değildir. Fakat bunu Amerika-lara isbat için yapılan gayret-ler daima akim kalmıştır.

Hitler - Mussolini mülkâtına dair teklifler

Londra, 6 (a.a.) — Mussolini ile Hitlerin son mülkâtları esasında yeni bir sülhî siyaseti akli hususunda mutabık kal-hıkları anlaşılmaktadır. Her iki-sinin de dünyaya ne söylemek niyetinde olduğunu tahmin et-nek güç değildir. Alman sülh-ari ile hemen hemen tamamen ehlidilmiş olan Avrupa şimdi yeni nizamın nimetlerinden ve Almanyanın yeni altın devrin-en rahat rahat müstefit ola-bilir. Fakat Almanyanın önünde egilime mânia, Amerikalılardan yardım gören İngiltere, hâlâ Avrupa'nın efendileri ar-be bağlamak mesuliyetinin amire ait olduğunu unuttur-sağa çağırarak şimdi harbe de-am mesuliyetinin İngiltere ile beraberliği olduğunu telkine alışacaklardır. Aynı adamlar Avrupa birleşik devletlerinin Almanyâ idaresinde sülh halin-

Fransız kabinesinin içtimai

(Baş tarafı 1 inci sayfa)

R. Hull'un beyanâtı
Vashington, 6 (a.a.) — Harici ye nazırı B. Cordell Hull tara-fında Fransa hakkında yapı-lan beyanâtın metni şudur :

— İlk raporlardaki isaratın tersine olarak Vichy hükme-tinin sîdini taarruz maksadları-le diğer devletlerle iş birliği siyaseti kabul ve tatbik etmesi inandır bir şey değildir. Böyle bir siyaset yalnız ağır bir mül-tareke hükümlerini tecavüz e-derak kıymetli hakların ve men-faatlerin terkî demek olmağa

oak, aynı zamanda Fransayı der-hal askeri ve siyasi bakımdan tâbi bir devlet haline koyacak ve bu memleket diğer bir çok milletler aleyhinde bir taarruz âleti olacaktır. Bu vasıyet, Fran-sız milletinin hürriyetine, haki-ki menfaatlerine ve refahına yapacağı büyük tasirlerden baş-ka, diğer memleketlerin hakları-na karşı tamamen hasmane ve gayri dostane olacaktır.

Diğer taraftan bir gazeteci-nin sınıhe cevap olarak şunları söylemiştir :

— Amiral Leahy'den iptidai mahiyette bir kaç rapor aldık. Samimi ve açık olarak söyleyo-rum, tahaddüs eder gibi görü-len vasıyetten çok endişe edi-yorum. Birleşik Amerika, Fran-sız hükümetine vasıyetinin zor-luklarını takdir etmekte oldu-ğunu ve Fransız milletinin selâ-meti meselelerini hal için ken-disine mümkün olan bütün mü-zaheretle bulunmak azminde bulunduğunu amiral Leahy va-atasile müstemirren bildirmiş-tir. Fakat birleşik Amerika ana siyasetinin Fransayı istiklâl eden ve ona boyunduruk altına almak-

Coğrafya kongre-si dün toplandı

Kongreyi Maarif Vekili Hasan Âli Yücel bir nutukla açtı

(Baş tarafı 1 inci sayfa)

yanılacağı hakkında beyanatta bulunmuş, bundan sonra dör-düncü mesele olarak kitap işini mevzu bahis ederek demiştir ki :

— Memleket çocuklarına kod-retiminin izanması ile çabup iyi kitap vermek ve onları teşvittir ve başkahlardan kurtarmak isturamdaya. Bunun sararını çok gördük. Buna mukabil ay-riklıkları bertaraf etmek için sarfettiğimiz emellerin güzel neticelerini de elde ettik. Meselâ cenebi dili kitaplarında yaptığ-mız birleştirme tecrübesi fay-dalı olmuştur. Aynı gevi coğ-rafiya işini yapmamız lâzım. Coğrafya tedrisatını da bu kar-gışaklıktan kurtaracağız ve tek kitaba gödeceğiz.

Hasan Âli Yücel, program - ların tesbitine klasik cihetlerin ayrılması milnaklaşa mevzuu olmakta devam eden hususun minaklaşa ve telak olummasını tavsiye etmiş ve kongre âzaları-na çalışmalarında muvaffaki-yetler diyerek nutkuna bitir-miştir.

Maarif Vekilinin açılış nutku-nu müteakip âzadan bir komi-yan verdiği bir takrir üzerine

Askerlik işleri

Patlı askerlik subesindesi :

Ebedî Şef Atatürk'ten aziz hatı-rasına bürüten baş dakika a-yakta hitram duruşu yapılmış ve bundan sonra aziz Millî Şe-finiz İsmet İnönüye, Büyük Millet Meclisi reisi Abdülhalik Rendaya, Başvekili Doktor Re-fik Saydama ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çak-maşa kongrenin tasimlerinin ar-zına karar verilmiştir.

Kongre, reis vekiliğine Si-yasal Bilgiler okulu Profesör-lerinden istatistik umum mü-dürü Celâl Aybarı ve katiplik-lerine Prof. Resim Darıot ile öğretmen Komal Batıyıcı seç-miştir. Azaların komisyonlara ayrılması hakkındaki teklif re-ye konmuş ve komisyonlar kurulacak kongre ilk umumî toplantısına son vermiştir.

Bu umumî toplantıdan sonra komisyonlar ayrı ayrı kendileri-ne tahsis edilen salonlarda to-planarak reis ve raportörleri-ni intihap etmişler ve çalışmaya başlamışlardır.

Kongre, üç dört gün komi-syonlar halinde çalışmalarına devam ettikten sonra hazırlanacak komisyon raporları üzerinde u-mumî çalışmalarına başla-ya-mıştır.

Koordinasyon he-yeti toplandı

Lahire, 6 (a.a.) —

Suriyeye Alman hulûlü

(Baş tarafı 1 inci sayfa)

sızların yûde elistinin Alman - Fransız iş birliğine muhalif ol-duğunu iyice anlaşılmış bulund-uğuna yazmaktadır. Bundan baş-ka Darlan, Vichy hükümetinin emzek istediği takdirde halkın isyanile karşılaşacağını da bili-yor.

Diğer taraftan Almanların ş-mali Afrika'ya girmeye başla-maları üzerine Weygand, mü-slemele imparatorluğunun mu-hafazası için sayılı olmakla be-raber yegâne ümidin Almanyâ ile beraber hareket etmekten ibaret bulunduğuna kanidir. Bir kelime ile hülasa etmek lâzım gelirse Fransızın şefleri söze-rine ve memleketlerinin bariz menfaatlerine ihanet ederek im-paratorlukta was geçmektedir-ler.

Fransızlara tevelli

Vichy, 6 (a.a.) — Amiral Dar-lanın beyanatında Umumi Harp-ten sonra Türkiye'de vukua ge-len hâdiseler hakkındaki fikra-sına karşı Türk matbuatının ak-sülmeli üzerine, sülhiyetler mahfiller şu ciheti tarifi etmek-to-lirler ki bapekil muavini, Türkiye'ye karşı, millî gayreti - nin saflarından bir taneisini teşkil eden bu kadar eski bir hareket hakkında serzenişte bu-lunmak niyetini gütmemiştir.

Amiral Darlan, yalnız İngiliz-lerin fikrî yüzü bile ve cöbr o-yununu aydınlatmak istemistir. Şu cihet taburiz ettirilmek-tedir ki Fransız - Türk milna-sebetleri değişmemiştir. İken-derim sancığı meselesine vo-rulan hal sureti, bu münasebet-lerin iki temele dayandığını is-bat etmektedir. Bu iki temel,

İngiltere Hakkında tenkidler

Kahire, 6 (a.a.) — Mısır baş-vekili bugün İskenderiye'ye ge-lerak Tammusa Alman hava kuvvetlerinin akını esasında yıkılan ve harap olan mahalle-leri ziyaret etmiş ve hastahane-de yatan yaralıların namini o-larak görmüştür.

Buğa cesetler de İskenderi-ye'de enkaz altında çıkarılmak-tadır.

Hore Belhus'un teklifleri

Edinburg, 6 (a.a.) — Hâlen hükümeti başba teklid eden-lerden bulunan eski bar-biye nazırı B. Hoare Be-huza, Gird Muharebesin-den alınan derslerden bah-sederak, hareketin sevk ve ida-resinde yeni bir münebbih kul-lanmak lâzım olduğunu söyle-miş ve sözlerine şöyle devam etmiştir :

— Bu muharebeyi kazanmak bizim lâzımdır. Bu maksatla tam bir gayret sarfeden her hükûmete yardım edeceğiz. Fakat 1914'deki tempo ile 1941'de harbi kazanamayız.

Sulh için yepyeni bir nizam tesis edilmesi lüzumuna isaret eden eski harbiye nazırı demiş-tir ki :

— Faaliyet şaki olarak har-tahakkuk ettirilmemesi, yerine hizmet etmek isteği kalm olma-bıdır. Kendi cemiyetimiz içinde de büyük değişikliklere lazar ol-malıyız. Milletimizin ve Avrupa kıtasındaki milletlerin hayalî üzerinde tesir yapmak için şim-diye kadar çok az şey yaptık. İşin idâline bir tarafa takımı, azami emniyetin ve konforun te-mini ulasılmaz şeyler değildir.

Demokrasilerin yeggeni bir nizam tesia etmek hususundaki azimlerinin en cesaret verici teminatı, İngiltere, İnglis im-paratorluğu ve Amerika birle-gik devletleri vatanşahları ara-sında müsterek bir statünün simdiden taanması olacaktır. Bu suretle birleşik demokrasi harbi kazanmak için icap eden

(Baş tarafı 1 inci sayfa)

ticaret gemisini batırmıştır. Bâ vapurlar, bir hafife içinde sepe-remekte idi. Bombarlan başba dört büyük vapur da ağır hasa-ra uğratılmıştır.

Akdeniz muharebesi, Alman hava kuvvetlerine mensup tay-ya-eler, 4/5 Haziran gecesi İsk-enlerin İskenderiye deniz işe-sine bilhassa müessir bir hücum yapmışlardır. Bir bombin depo-su civarında atılan bombalar büyük bir yangın çıkarmış ve bu yangın, tayyarelerin hareketi-nden çok sonra dahi müsterek but tarafından mübahede edil-miştir.

Şimalî Afrika'da, Alman - İ-talyan topçusu, Tobruk civarın-da topçu mevzilerini mihni-mat depolarını ve su ihtiyatın tesitini muvaffakiyetle bom-bardman etmiştir.

Düşman, ne gündüz ne gece Almanyâ üzerine hücum yap-mıştır.

İtalyan Kesni Tebliği

Roma, 6 (a.a.) — İtalyan orduları umumi karargâhına 366 numaralı tebliği :

6 Mayıs gecesi İtalyan tay-yareleri, Cebelütürk müstah-kem mevkiini ve Malta'da Hal-far ve Nisabba tayyare meydan-larını bombardman etmişlerdir. Bir İtalyan torpidosu, mer-i kezi Akdenizde bir düşman tah-telbuhirini batırmıştır.

5 Mayıs gecesi düşman tay-yareleri Rodos adasına bombalar atmışlardır .

Şimalî Afrika'da Sallum cep-hesinde düşmanın bir taarruz ta-gebittisi tarledilmiştir. Topçu kuvvetlerimiz, Tobruk İma-nusdaki gemileri bombardman etmek suretiyle bilhassa büyük bir faaliyet göstermişlerdir. Tayyarelerimiz, yeniden Tob-rukun müdafaa tesisatını bom-bardman etmişlerdir. Hurrica-ne tipinde bir düşman tayyaresi avru tayyarelerimiz tarafın-dan düşürülmüştür. Düşman tayyareleri, Bingazi ve Derna-ya bombalar atmışlardır.

EK 14: 7 Haziran 1941 tarihli Yeni Sabah gazetesi.

İlk Coğrafya Kongresi Dün Toplandı

Maarif Vekili Söylediği Bir Nutukta Programlardaki Ayrılık, Terimler, ve Kitap Meselelerinin Halledileceğini Söyledi

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel

Türkiyenin Geçen Harpte Ve Bu Harpteki İlaşe Manzarası

Harp bagırsalı bu seneye yakın bir zaman içinde halin, durumun. Kader Türkiye harp çıkışının tamamlanmış demektir. Belki bazı meselelerin fiyaları yüzlerce, belki bazı ayra piyasada anlaşılmış, belki hayat pahalılaşmıştır. Fakat bütün mahrumiyetleri, sefaletleri, ıstırapları Türkiyeyi gizlenmiştir. Türkiye, bu beklenen Avrupa meseleleriyle ile kıyas edilemeyecek derecede neşat bir vaziyettedir.

M. Zekeriyâ SERTEL

Dün, geçen harpte muhtelif memleketlerin aldığı ve aldığı mecbur olduğu ıktıbadı tedbirlerden bahseden "harp ıktıba - Gıvaz" -

Ankara, 6 (A.A.) — Birinci Türk coğrafya kongresi bugün saat 14 de dil ve tarih - coğrafya fakültesinde Maarif Vekili - miiz Hasan Ali Yücel'in çok kıymetli direktifleri iltihva eden bir nutukları ile açılmıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, nutkuna şöyle başlamıştır:

"Memleket ilminin gerek üniversite ve diğer okullarımızda gerek memleketin muhtelif idari teşkilatında mevzuatı olan da va ve iş bakımından kıymetli mü mesullerini aramızda görmekle memnundum. Hayatın hürmetle selamlarım.."

Hasan Ali Yücel, bu toplantıyı "birinci coğrafya kongresi, olarak vasıflandırmışın sebebi - bini şöyle izah etmiştir:

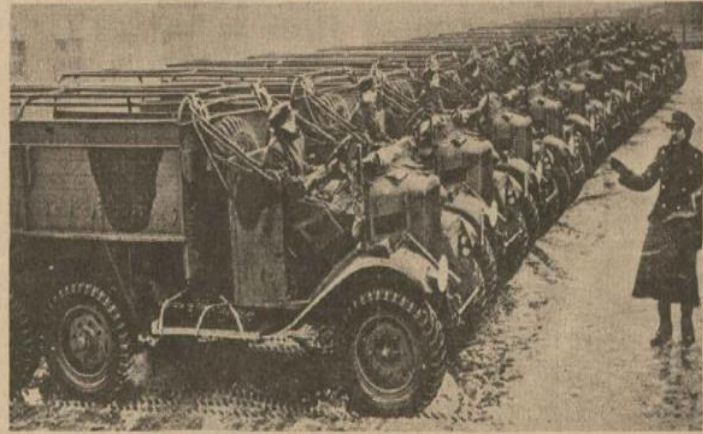
"Bundan önce coğrafya için programlar, kitaplar ve diğer hususlar hakkında birçok toplantılar olmakla beraber bu mevzu her cephesinden nazara alınarak her cephesinin mihmetsizli - ni bir araya toplayacak şekilde gündüye kadar hiçbir ıktına yapılmamıştır. Bu ıktır. Hayatın ve ilmi bir teşebbüsün başlangıcıdır.."

Maarif Vekili, Vekâletin kongreyi niçin topladığını izah ettikten sonra ilk mesele olan "program, ıktıba", ilk mektuptan başlayarak orta okul ve lise - lerinde coğrafya programlarının bazı bölümleri kopmuş zincir - ler halinde bulunduğunu kaydederek bunun sebeplerini anlatmış, diğer taraftan programlar ayrı ayrı zamanlarda yapılır - ken sistem itibarıyla tam bir ıktıba - mın vücuda getirilmediğini, ilk, orta ve lise programları bu bakımdan birbirleriyle ıktıba bağlan - mış hâlde olmadıklarını, bundan başka bazı emsalleri ders madde - leri fazla, diğerleri noksan gör - rüldüğünü kaydedmiş, bundan sonra ikinci dava olan coğrafya terimleri meselesine geçmiştir.

Dil ve İlim

Hasan Ali Yücel bu mevzu üzerinde excümle demiştir ki:

(Sonu Sa. 2 Sö. 4 te)

Büyük Britanyanın harp gayretlerine İngiliz kadınları da fiilen ıttırah ediyor. Bu resimde yardımcı nakliyat servisine gönüllü sefer yazılan İngiliz kadınlarından bir grupu vazife hakkında görüyoruz.

"Bir Sulh Müzakeresi Yoktur.."

Roosevelt, Şayiaları Tekzip Etti

Maamafih, Mihverin Bir Sulh Teşebbüsü Yapacağı Şayidir

Vashington 6 (A.A.) — Wınnt - m sulh teklifleri getirip - getirmedikine dair bir gazetesinin sualine verdiği cevabın ayın nesrine Roosevelt müsaade et - miştir. Bu rek eder gücülen bir bıldıedir. Roosevelt demiştir ki:

"Bir sulh teklifinin onuncu de - recede bir yâni bile mevzuaba - his değildir. Ne sulh teklifi mu - hivetinde, ne de her hangi bir sulh müzakeresi yoktur. Kati - ven buna benzer bir şey mevcut değildir. Bunu Rejicimburun bir tekbizi suretinde değil, fakat bir ıttıhamı suretinde kulla - nın.."

Kimli ıttıham ettiği Roosevelt - ten sorulmuş o da: "Almanya - ya aldanan kimseleri, demiştir.

(Devamı: Sa. 5, Sö. 1)

Suriyede, bir Fransız subayının komutasında yerilerden mü - teğekli bir müfrezesi

Darlan, Bize Serzenişte Bulunmak İstememiştir!

Ofi Ajansına Göre

"Maksat İngilizlerin Hile, Cebir Oyununu

Hitler Dedi ki

"Gemi Kafilesi Sistemi Harp Demek Olur.."

Alman Kumandanlığı

Amerikanın İstilasını

Amerikada 1 Muharebe Fırkası Hazırlandı

Bu, Lüzumunda Kıta Dışına Gönderilecek İlk Cüzütamdır

Vashington 6 (A.A.) — Ameri - ka harice seferi bir kuvvet gö - dermek karar verdiği takdirde "birinci muharebe fırkası, A - merikan ordusunun kıta dışına sevkedilecek ilk cüzütamların - dan birini teşkil edecektir.

Genelkurmay reisi General Marshall mebusan meclisinin ma - liye enümeni taff komisyonun - da söz alarak excümle demiştir ki:

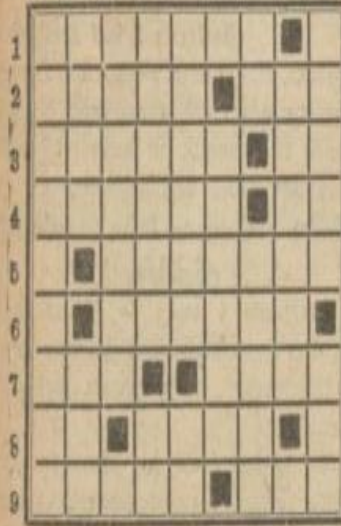
"Birinci fırka mutlak bir ıttı - lüğe sahip bir hücum küt - a - sıdır ve bu ıttıhara yünde yüz derecede yeni malzeme ile te - hiz edilmiş bulunmaktadır. Ba - zı bakımlardan diğer bir takım cüzütamları da bu fırka gibi ru - hanıyet arzedecek vaziyet - tedir.

(Devamı: Sa. 5, Sö. 4)

Günler Geçer

BULMACA

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Soldan sağa:

- 1 — Haince maksadla yapılan cinayet.
- 2 — Çok kepaze, ilgili. 3 — Yağmurluk, nota. 4 — Şeker özü, bir emir. 5 — Harab olurcasına çalışma. 6 — Bir cins bez. 7 — Korunmuş bir vaziyette bulunma, sebep. 8 — Yemeğin tersi, çiğneyip yutma. 9 — Eski bir devletin merkezi, ince bir kumaş.

Yukarıdan aşağıya:

- 1 — Macera. 2 — Meşhur sıradağlardan, bir rengin eski çekilde yazılışı. 3 — Kalmış tesire göre yol takib eden. 4 — Yeşil Irmağın bir ayağı, hayret edati. 5 — Mükemmel hücre (iki kelime), ge-

Türk Coğrafya Kurumu Yasası

I. — KURUMUN ADI, MERKEZİ, KURULUŞU VE AMACI:

Madde 1. — Milli Şef ve Cumhurreisi İsmet İnönü'nün yüksek koruyuculukları altında «Türk Coğrafya Kurumu» kurulmuştur. Kurumun merkezi Ankaradadır.

Madde 2. — Türk Coğrafya Kurumunun fahri Başkanı Başvekil ve fiili Başkanı Maarif Vekilidir.

Madde 3. — Kurumun amacı: Türkiye'de coğrafyanın ve diğer yer ve beşer ilimlerinin gelişimine ve ilerleyişine çalışmak, Türkiye'nin ilmi metodlarla coğrafyasını incelemek, cihan coğrafya hareket ve ilerleyişlerini takib eylemektir.

Madde 4. — Türk Coğrafya Kurumu bu amaca varmak için şu yollardan yürür:

- a) Coğrafya ve diğer yer ve beşer ilimleriyle meşgul kimselerin beraber çalışmalarını temin etmek.
- b) Coğrafya konuları üzerinde tetiklerde bulunmak ve konferanslar tertib etmek.
- c) Coğrafya ve bilhassa Türkiye coğrafyası bakımından lüzumlu konuları müteahhaslarına veya müteahhas komisyonlara tetik ettirerek eserler vücade getirmek.
- d) Coğrafyaya aid eserler, tetikler neşretmek ve bir mecmua çıkarmak.
- e) Türkiye coğrafyası ile ilgili bütün yayınları tatbik ederek muntazaman bibliyografyalarını tertib etmek ve basmak.
- f) Memleket içinde ve dışında ilmi gezintiler ve toplantılar yapmak.
- g) Coğrafya ilminin gelişimini ve bu yolda çalışanları teşvik için mükâfatlı müsabakalar tertib etmek.
- h) Memleket tetikleriyle uğraşan resmi ve hususi bütün teşekküllerle daimi surette teması muhafaza ederek onların çalışmalarından faydalanmak, yardımlarını temin etmek ve onların ihtiyaçları olan unsurları yetiştirmeye yardım etmek.
- i) Başka memleketlerdeki benzer kurumlarla temasta bulunmak ve milletler arası coğrafya kongrelerine ve hareketlerine iştirak etmek.

EK 17: 5 Nisan 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesinde TCK'nın kuruluşu ve amaçları ilan edilmiştir.

Türk Coğrafya Kurumu Asbaskanlığından :

1941 haziranında Ankarada toplanan Birinci Türk Coğrafya kongresi azaların teşkiline karar verdikleri Türk Coğrafya Kurumunun tesisine aid gerekli müesseselerle bitirilerek kurumun çalışmaya başlaması için Ankara Vilâyeti Yüksek Meclisinden 12/III/942 tarihinde müsaade alınmıştır.

Millî Şefimiz ve Reisicumhurumuz İnönü, kurumu yüksek koruyuculukla altına almışlar ve sayın Başvekil Dr. Refik Saydam da fahri başkanlığını kabul etmişlerdir. Türk Coğrafya Kurumu bu mazhariyeti kendisi için büyük bir onur tanıdığını ve buna liyakat kazanmak için kendisine düşen ödevleri kısa zamanda başarmayı bir borç bildiğini memleket aydınlarına bu vesile ile arz etmekten zevk duyar. Kurumun hükûmetçe kabul ve tasdik buyurulan anayasası aşağıya konulmuştur.

3512 sayılı cemiyetler kanununun beşinci maddesine uyarak «Türk Coğrafya Kurumu» adıyla çalışmaya başlamış olan teşekkülümüzün merkezinin Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi kurağının 411 sayılı odası olduğunu ve kurumun anayasasının 9 uncu maddesinin muvakkat hükmü gereğince kurum idare heyetinin aşağıda öz ve soyadlarıyla meslek ve ikametgâh adresleri yazılı zatlardan oluştuğunu bildiririz.

«2372»

(418)

Başkan	Hasan Âli Yücel	İsmetinönü caddesi No. 20
	Maarif Vekili	Yenişehir
Asbaşkan	Celâl Aybar	Bozkır sokak No. 4
	Başvekâlet İstatistik Umum Müdürü	Yenişehir
Genel Sekreter	Hâmid Sadi Selen	Kavaklıdere Çiftelikler sokak No. 9
	Siyasî Bilgiler Okulu Coğrafya Profesörü	
Murahahs üye	Faik Reşid Unat	Karanfil sokak No. 19/3
	Talim ve Terbiye heyeti azası	Yenişehir
Veznedar	Cemal Arif Alagöz	Demirtepe, Özveren sokak No. 5
	Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi coğrafya doçenti	

EK 18: 5 Nisan 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

çüterek toptan, tüketiciler, müteahhidi-
ler atay pükür-
miye başlayana
hiç darından
banları arkasın-
dan beslemek lâ-
zım gelir.

Senelerden be-
tini Demir Üzeri-
ne istinat ettiren
bütün sanayini
harpleştiren Al-
manya 1871 den
beri konsulları
üzerindeki ila-
tünlüğünü kay-
betmiş olmasına
rağmen demir te-

darikine çalışmış durmuydu. Lor-
rain havzasını Fransa'ya terk etme-
miş olan Almanya, diğer ocakla-
rından bir senede çıkarabildiği 6
milyon tonu son senelerde 8 mil-
yona yükseltebilmiş. Avusturya-
nın illegal işlerine hudutları orası-
na aldığı Sıvria madenleri ve Çe-
koslovakya'daki cevherler ile bu
yüksün ancak 11 milyona varabil-
mişti. Halbuki bu miktar yüz ru-
manının dahil demir sanayii ih-
tiyatlarını karşılamaktan bile çok
uzaktı. Bu cihetle Almanya, her to-
ne dışardan bir çok demir satın al-
maya mecbur oluyordu ve demir il-
halatı seneden seneye artıyordu.
1885'te 14, 1907'de 20,5, 1908'de
22 milyon ton... Bu 22 milyon ton
demirle yolda kırık lavuştan, geri
kalane İspanyadan, Fransadan, Şi-
mal Afrikadan ve Newfoundland
İngiliz müstemlekesinden geli-
yordu. Almanya son senelerde
Fransadan almakta olduğu demir-
lerin miktarını analimaya çalışmış
ve bir gün gelir de bu mimbudan
mahrum kalmak kaç ederse demir
sanayinin bundan müstesna olma-
ması için tedbirler almıştı. Harp
çıkınca Almanyanın haricden te-
darik edebileceği demirler yalnız
İsviçre cevherlerinden ibaret kalmı-
ştı. Newfoundland, İspanya gibi
demir ağır yerlerden demir getiri-
şine abluka mânia oluyordu. Sov-
yetlerden de demir almaya imkân
yoktu. Çünkü onların demiri an-
cak kendilerine yetiyordu. Dahildeki
membalar ise Avusturya, Çekos-
lovakya ve diğer yeni illegal edilen
arazideki ocaklarla borsalar bul ha-
sapla ancak senede 15 milyon ton
demir temin edebiliyordu. Halbuki
Almanyanın demir ihtiyacı senede
30 : 40 milyon tondur. Alman-
yanın küçük bir komşusu daha var:
Lüksemburg, onda da demir var a-
ma, vermiş verse bu memleketin 5
milyon ton temin edebilecek. Da-
hilde mevcut ham demir ile geçen
senelerde tedarik edilerek saklan-

Müttefikler Almanya'ya Şimalden Akan Demiri Durdurabilecekler mi?

YAZAN:

Faik Sabri DURAN

muş olan stokları Almanya rica-
linden Brinkmann 1939 şubatında
Kolonyada verdiği bir konferansta
20 milyon ton olarak tahmin
etmişti. Bu stok ta Almanyanın
harp sanayini pek az bir müddet
için doyurabilir. Bütün bunlar Al-
manyanın İsviçre demirine olan sidi-
detli ihtiyacını gösteriyor. Fin-
landan arkasından İsviçre de
harbe girmesi ve müttefiklerin
Finlandiya yardım etmek için İs-
viçre ordu göndermeleri ihtimal
ve bu takdirde demir müvazidesinin
arkası kesilmesi gibi endişeler ile-
dir ki, Sovyetlerle Finlanda ara-
sında süratle bir sulh yapılması i-
çin Almanya ön ayak olmalıdır.

İsviçre 13 ilred asırdanberi
demir ocaklarını işletir. U-
zun zamanlar Avrupa'da demir ih-
tiyat eden yegane memleket İsviçre ol-
muştur. O zamanlar demir ocakları
yalnız İsviçre orta kuzunda Dun-
elmore'da idi. Sonraları şimalde
Gallivara ve Kiruna'da, daha son-
ra demirler bulundu. Hem bun-
lar içinde 60 demir mahzeni bu-
lunan en makbul cinslerdir. Al-
manyanın kendi yerli demir cev-
herleri ise içinde 25 ton ziyade de-
miri bulamayan 14 cinslerdir.
Bunlar harp maddeleri için lazım
olan ince ve husus çelik imalinde
bir işe yaramıyor, bu bakımdan da
Almanyanın İsviçre demirlerine ih-
tiyacı vardır. İsviçre demirleri İta-
lyadan çıkarılabiliyor: Bir ma-
denlerin bulunduğu yer 240 kilo-
metre uzunluğunda bir demiryolu
ile bağlı ve Botni körfezi üzerinde-
ki Lulea limanı, öteki madenlerden
163 kilometre mesafede Norveğin
Narvik limanı. Fakat Lulea limanı
semenin varısında, kışın demirinden

nisan geyesine kadar buzlarla ti-
kandığı için kış mevsiminde bu-
radan ihraç yapılamaz. Bu mev-
simde İsviçre bütün demirleri Nor-
veç yolu ile Atlas Okyanusu cep-
hesinden çıkarır. Narvik limanı
daha şimali bir vaziyette olmasına
rağmen bu kıyı açıklarından geçen
gözetim sancak ta skintinin tes-
tisi bütün kış donmadığı için çok
işe yarıyor. Harbin mahurundanbe-
ri Narvik'te demir yükleyen Al-
man gemileri Norveç kıyı sularını
tutup ederek rahatsız cümle ini-
yor ve koyuna Almanya'ya demir
taşıyıp duruyorlar.

Norveç kara suları narvin ba-
şındanberi Almanyanın işi-
ne çok yararlı: Şimal Denizinde ve
Norveç kıyıları ile Islanda arasın-
da İngilizlerin kurdukları ablukaya
rağmen bu kıyı sularından istifade
ederek Şimal Bus Denizine kadar
çıkartılan sonra ablukayı yapıp ge-
çen denizaltı gemileri ve Graf
Spee, Deutschland gibi Alman za-
rifleri pek uzak sahaları kadar gi-
derék müttefik gemilerine tasarruf
edebildiler. Rawalpindi İngiliz ge-
misini batıran Deutschland bu yol-
dan Almanya'ya avdet edebildi. A-
merikadan gelen ve önce Mur-
man limanına istica eden Bre-
men transatlantiki de yine Norveç
kara sularından geçerek yerine
döndü. Graf Spee'nin Hint ve At-
las Okyanuslarında batırıldığı gı-
millerden toplanan 300 kadar İn-
giliz esirini Almanya'ya getiren
Altmark Alman gemisini de nihai-
yet İngilizler bu sulara rikastır-
mışlardı. Norveç kıyılarına serpi-
li bulunan binlerce adalar arka-
sında ve derin sulu fiyocularda rahat ve
emin bir vol bularak Narvikten ge-

len demir yüklü gemiler Skagerrak
Boğazına yaklaşıncaya bir fırsat bul-
uyor ve bir anarın getirerek Du-
nemark sularına geçtikten sonra
buralardaki dar boğazlara serpi-
li mayinler arasından kendilerini
malum geçitlerden Alman limanla-
rına atlayıveriyorlar. İşte İngiliz-
lerin şiddetlendiren kararlı bildir-
dikleri abluka bu sulara tutuk a-
dilecek demektir. Buralarda İn-
giliz donanmasının saki bir faaliyete
geçmesini karp tahli Almanlar da
demir yüklü gemilerini muhafaza
için faaliyete geçecekler; bu halde
yakında bir şimal müddet Skaga-
rrak demir harbinin sukun beklen-
bilir. Diğer cihetten yaza mevzini
yaklaştığı için Almanya İsviçre de-
mirlerini gemilerine Lulea liman-
ında yükleterek Baltık yolu ile
sevkinin temin edebilecek demek-
tir. Bu halde İngilizler, şimalden
Norveç kıyı suları yolu ile Alman-
ya varan İsviçre demiri akını
durdurmakta geç kalmış olmayor-
lar mı? Yoksa İngiliz denizaltı ge-
mileri geçen harple yaptıkları gibi
Baltık Denizine geçerek orada Al-
manlara güçlükle çıkarmak um-
ducekler? Denizaltı gemilerine kar-
şı müdafaa sistemlerinde yirmi beş
sene evveline nisbetle büyük iler-
lemeler yapılmış olduğuna göce,
böyle bir teşebbüste İngilizler ne
dereceye kadar muvaffak olabile-
cekler?

Alman gemilerinin kendi su-
lalarında pervanaya gidip gel-
melerine karşı Norveç hükümeti
sevkinin çıkarmıyor. Fakat bazı Nor-
veç gazetelerinde çıkan yazılardan
anlaşıyor ki, Norveç efkârı umu-
mîyesi hükümetin bu hareketini
tasvip etmiyor. Gün geçtikçe "Bi-
zim gemilerimiz batıran ve biz
da onlarla harp haliinde tevizi gi-
li vatandaşlarımızın canına kıyan
Alman denizaltı gemilerini neden
kara sularımızda kımaya ediyorsun,
Geçen Cihan Harbinde Alman tah-

EK 21: 5 Nisan 1940 Tarihli Tan gazetesinde Faik Sabri Duran'ın savaş yıllarında yazmış olduğu yazısı.

Yunanistan'a Amerikan askeri gelecek

Dr. Behçet Uz'un demeci

Bakan türlü sağlık işlerimize dair geniş izahat verdi

Yeni romanımız
**Bir adam
mazisine
eğiliyor**

- 85 -

T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ

BİRİNCİ
COĞRAFYA KONGRESİ

6-21 HAZİRAN 1941

R A P O R L A R
M Ü Z A K E R E L E R
K A R A R L A R

EK 25: T.C. Maarif Vekilliği, *Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar*, 1941.

KAYNAKLAR

A- RESMÎ YAYINLAR

T.C. Resmî Gazete, S. 1508, 1 Haziran 1930.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D:3, İ:2, C:5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D:4, C. 18, Sa. 2.

B- GAZETELER

Akşam

Cumhuriyet

Milliyet

Tan

Ulus

Vakit

Vatan

C- KİTAPLAR

Ayman, Gülden, (der.), *Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika*, Yalın Yayıncılık, İstanbul 2019.

Cevat, İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim II*, Güz Yayıncılık, İstanbul 1997.

Darkot Besim ve Motta, Giuseppe, *Modern Büyük Atlas*, Arkın Kitabevi, İstanbul 1975.

Erinç, Sırrı, “Chaput (Ernest)”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986.

Ertek, Ahmet ve Özbakan, Faruk, *Türk Coğrafya Kurumu Tarihçesi*, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları 2012.

Faik Sabri Duran, *Türkiye Coğrafyası*, İstanbul 1938.

Genelkurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, I. Cilt. Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1984.

Hüseyin Bnb. “Memalik-i Osmaniye'nin ziraat coğrafyası”, *İstanbul 1303*, 1887.

İlgürel, Mücteba, “Hezarfen Hüseyin Efendi”, *DİA*, C. XVIII, 1998.

İnan, Afet, “Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1957.

- İnan, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.
- Jasbir Dhillon Singh, *Agricultural geography (3rd ed.)*, New Delhi: Tata McGraw-Hill, ISBN 9780070532281, 2004.
- Kazancıoğlu, Sadi, Abdulkadir, *Yeni Türkiye. Memleket Coğrafyası*, İstanbul 1930.
- Lacoste, Yves, *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*, Ayrıntı yayınları, İstanbul 2014.
- Lewis, Bernand, *Modern Türkiye 'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınları, Ankara 2015.
- Lytard, Jean, François, *Postmodern Durum*, Bilgesu Yayıncılık 2014.
- MacLeod, Gordon ve Martin Jones, “Renewing The Geography of Regions”, *Environment and Planning* 2001.
- Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- Meray, Seha, *Su Başlarını Devler Tutmuş: Denemeler, Söyleşiler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 2013.
- Özey, Ramazan, *Doğal Bölgeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2012.
- Özgüç, Nazmiye ve Tümertekin, Erol, *Coğrafya Geçmiş Kavramlar Coğrafyacılar*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2000.
- Özkaya, Ahmet, *Anksiyete Toplumu*, Kırmızı Çatı Yayınları, Ankara 2022.
- Pekman, Adnan, *Strabon Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- Remzi, Mehmet, “Yeni Coğrafyay-i Osmanî”, *1325 (İstanbul)* 1909.
- Sadi, Hamit, *İktisadî Coğrafya*, Birinci Kitap, Türkiye, İstanbul 1926.
- Sezgin, Fuat, *Kâtip Çelebi'nin Esas Kitab-ı Cihannüması ve Coğrafya Tarihi'ndeki Yeri*, Boyut Yayın Grubu 2013.
- Şeref, Abdurrahman, *İstatistik ve Coğrafyay-i umranî, Dersaadet*, (İstanbul) 1898.
- Şeşen, Ramazan, “İdrisi Şerif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2000.
- T.C Maarif Vekilliği, *Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar*, 6-21 Haziran 1941.
- Taruna Bansal, “Possibilism in Geography”, *Patshala* 2017.
- Tevfik, Ali, *Memalik-i Osmaniye Coğrafyası*, İstanbul 1913.
- Tümertekin, Erol, *Beşerî Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Yayınevi, İstanbul 2016.

Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, *Türk Coğrafya Kurumu Tarihçesi*, No: 7, İstanbul 2012.

Yücel, Talip, *Türkiye Coğrafyası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987.

D- MAKALELER

Ak, Mahmut, “Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, Osmanlı Coğrafya Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 2, 2004.

Akyıldız Ali, “Tercüme Odası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2011.

Akyol, Hakkı, İbrahim, “Son Yarım Asırda Türkiye’de Coğrafya: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya”, *Türk Coğrafya Dergisi* 1943.

Alagöz, Arif, Cemal, “Türk Coğrafya Kurumu’nun Amaçları ve Çalışmaları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Ankara, 1943.

Al-Rodhan, Nayef R.F. ve Gérard Stoudmann, “Definitions of Globalization”, *A Comprehensive Overview and a Proposed Definition* 2006.

Arı, Yılmaz, “Yenilik ve Bilimsel Gelişme: Türk Coğrafya Tartışma Listesinin (coğrafya) İçerik Analizi (1997-2012)”, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)* 2018.

Balcı, Ali, “Türkiye’nin Coğrafi Bölgelere Ayrılmasına İlişkin Yaklaşımları Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 2018.

Baran, Alim, Tülay, “Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi”, *Hasan Âli Yücel, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları* 2011.

Batır, Betül, “Darülfünundan Üniversite’ye Geçişte Edebiyat Fakültesi’nin İlk Personel Dosyasına Sahip Öğretim Üyesi: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol”, *Türk Coğrafya Dergisi* 2017.

Bilgili, Münür, “Sosyal Bilimler Felsefesi Açısından Türkiye’deki Üniversitelerde Bölgesel Coğrafya Öğretimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 2016.

Ceylan, Akif, Mehmet, “Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: H. Louis ve W. J. McCallien”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2014.

Dinçaslan, Mehmet, “Türkiye’de Ordoliberalist Bir İktisatçı – Filozof: Alexander Rüstow (1885-1963)”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2015.

Dogan, Mattei, "Paradigms in the Social Sciences," *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* 2001.

Emiroğlu Mecdi, “Prof. Dr. Danyal Bediz’in Kısa Yaşam Öyküsü”, *TÜCAUM* 1980.

- Ertek, Ahmet, “Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi”, *Türk Coğrafya Dergisi* 2012.
- George Kimble ve Herbert Tinley, “The Inadequacy of the Regional Concept”, *London Essays in Geography*, edd. LD Stamp ve SW Wooldridge 1951.
- George Kish, "International Geographical Union: A Brief History" *GeoJournal* 1992.
- Gümüşçü, Osman, “Türk Coğrafya Çalışmalarına Genel Bir Bakış: Dün – Bugün – Yarın”, *Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları* 2019.
- Gürsoy, Cevat, “Türkiye’nin Coğrafi Taksimatında Yapılması İcabeden Bazı Tahsisler”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi* 1957.
- İgor Belyaev, “Human-sizedness as a principle of existence for literary-artistic image”, *Proceedings of the Philological Readings, EPSBS European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 2019.
- İzbırak, Reşat, *Coğrafya Terimleri Üzerine Bazı Düşünceler*, Türk Dil Kurumu 1949.
- Kapluhan, Erol, “Atatürk Dönemi (1923-1938) İlkokullarda Coğrafya Eğitimi”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 2012.
- Karakuş, Ufuk, “Coğrafya Eğitimi İçin Önemli Bir Kaynak: Birinci Türk Coğrafya Kongresi”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 2012.
- Kaynar, Kaan, Mete ve Kalkan, Nurettin “Cumhuriyet’in Dil Reformunu Okumak: Köprü Mü, Paravan Mı?”, *Mukaddime Dergisi* 2019.
- Keskin, Nuray, “İl Yönetiminde Değişim, Memleket, Siyaset Yönetim”, *Yayed, Cilt:3, Sayı:6*, 2008.
- Kocatürk, Utkan, Atatürk’ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 1984.
- Koç, Bekir, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalçık”, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. 2016.
- Koçman, Asaf, “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi ve Sorunları”, *Ege Coğrafya Dergisi* 1999.
- Korkmaz, Zeynep, “Cumhuriyet Döneminde Dil Anlayışı”, *Türk Dili Dergisi* 2005.
- Köksal, Aydoğan, “Prof. Dr. Cemal Arif Alagöz’ün Hayatı”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Coğrafyası Dergisi* 1993.
- Macit, Arda, “Paris Beynelmül Coğrafya Kongresi”, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, VIII/1, 1932.

- Maryam Khabazi, “Regional Geography and Quantitative Geography: Compare and Contrast”, *Regional vs. Quantitative Geography* 2018.
- Namal, Yücel ve Karakök, Tunay, “Atatürk ve Üniversite Reformu”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 2011.
- Namal, Yücel, “Türkiye’de 1933–1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science* 2012.
- Nigel Thrift, “For a new regional geography, Progress in Human geography”, 15, 1992.
- Nurdan Gürbilek, *İkinci Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul 2020.
- Özçağlar, Ali, “Bölge kavramı ve sistematigi, Ders notları”, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* 2010.
- Özdemir, Hasan, “Türk Coğrafya Dergisi’ndeki yayınlar hakkında (1943-2014)”, *Türk Coğrafya Dergisi* 2014.
- Özey, Ramazan, “Coğrafi Bölgelerin Siyasi Bölgeler Olarak Algılanması ve Sonuçları, AB Sürecindeki Türki-ye’de Bölgesel Farklılıklar”, *IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu* Ankara 2006.
- Özgür, Murat ve Yavan, Nuri “Türk Coğrafyacılarının İç Hesaplaşması: Neden Başaramadık? Nasıl Başarabiliriz?”, *Beşerî Coğrafya Dergisi* 2013.
- Özkaya, Ahmet, “İbn Haldun ve Ali Şeriatî’ye Göre Çevresel Belirlenimcilik (Determinizm)”, *Geoced* 2019.
- Richard Wright ve Natalie Koch, “Geography in the ivy league”, *International Encyclopedia of Human Geography*, 2017.
- Schaefer, F.K, “Exceptionalism in Geography: A Methodological Examination”, *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 43, 1953.
- Şahin, Cemalettin, “Türkiye’de Coğrafya Sözlükleri Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 2020.
- Tanrıkulu, Murat ve Gümüşçü, Osman, “Türkiye’de Coğrafya Biliminin Gelişimi: 1940-2000 Dönemi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 2021.
- Taş, İbrahim, Halil, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlköğretim II. Kademe ve Liselerde Coğrafya Dersi ve Müfredatının Değişimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi* 2013.
- Tekindağ, Şehabettin, “Medrese Dönemi. Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi”, *İstanbul* 1973.
- Tok, Gökhan, “Bir Bilim Adamının Coğrafyası: Sırrı Erinç”, *Bilim ve Teknik Dergisi* 1996.

Tuncel, Metin, “Birinci Coğrafya Kongresi’nde Türkiye coğrafi bölgelerinin isimlendirilmesi, sınırlandırılması, tespiti ve günümüze kadar etkileri”, *Türk Coğrafya Dergisi* 2011.

Tuncel, Metin, “Ord. Prof. Dr. Besim Darkot: Hayatı ve Türkiye Coğrafyasına katkıları”, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Kültür -Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu* 1991.

Uzun, Hakan, “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik”, *KEFAD, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 2006.

Üstüner, Ahmet, “Klasik Çağ Sonrası Osmanlı Coğrafya Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 17, Sayı 33, 2019.

Yiğit, Ali, “Türkiye’de Daha Kullanışlı Coğrafi Bölgeler Oluşturma Gerekçeleri ve Öneriler”, *9. Ulusal Bölge Bilimi, Bölge Planlama Kongresi* 2000.

Yiğit, Ali, “Türkiye’nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1996.

Zülfıkar, Hamza, “Türkçe Coğrafya Terimleri ve Reşat İzbirak”, *Türk Dili Dergisi* 2016.

E- TEZLER

Erantepli Bülent, *1933 Üniversite Reformu ve Türk Üniversitelerinin Gelişim Sürecindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1996.

Özşavli Cennet, *I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Türkiye’de Lisede Okutulan Coğrafya Dersi Müfredatında Yapılan Değişiklikler ve Ülkemizdeki ile Amerika Birleşik Devletlerindeki Coğrafya Öğretiminin Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2007.

F- İNTERNET KAYNAKLARI

Britannica, “Essentialism”, <https://www.britannica.com/topic/essentialism-philosophy> (erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

Britannica, “Reductionism”, <https://www.britannica.com/topic/reductionism> (erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

Cemalettin Şahin, /Gazi Üniversitesi, emekli öğretim üyesi: coğrafya-egitimi@googlegroups.com, (erişim tarihi: 15 Ekim 2010).

MEB, “Mekansal Bir Sentez: Türkiye”, http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Aol-Kitaplar/Cografya_7/4.pdf, (Erişim tarihi: 23 Şubat 2020).

Oxford Reference, “Economic determinism”, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095741339#:~:text=The%20the->

sis%2C%20as%20advanced%20by,the%20legal%20and%20political%20systems, (erişim tarihi: 8 Nisan 2022). re/#:~:text=The%20history%20of%20the%20Royal,the%20advancement%20of%20geographical%20science, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

Royal Geographical Society, *History of the Society*, <https://www.rgs.org/about/the-society/history-and-fut> Erişim tarihi: (20 Haziran.2022).

Türk Dil Kurumu. “Bölge”, *Alındığı Yer: TDK*, (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı-Soyadı:

Doğum Tarihi :

Medeni Durumu :

Eğitim :

Lise :

Lisans :

Yüksek Lisans :